

403.03/240
T. B. L. ARŞİVİ

MİMAR SİNAN

T. B. L.
ARŞİVİ

4. Büyük Üstadın Mesajı H. ÖRS
6. İngiltere Büyük Locasının Levhası ***
8. Eğer R. KIPLİNG
9. Ritüeller Üzerine
34. İnsan Hakları Kavramı ve Masonluk
İlkeleri N. C. AKKERMAN
41. Fransa'da Franmasonluğun Gelişmesi F. ÇELTİKÇİ
52. M. : Düsturları ■
53. Türk Şiirinde İnsan Sevgisi A. BARUTÇU
63. Felsefi Düşünceler ve Masonluk Prof. Dr. R. ADASAL
69. Franmasonluk M. BERKER
73. Mukadderat Hakkında C. LAYIKTEZ
91. İkinci Meşrutiyet Öncesinde
İstanbul'da Masonluk T. YAŞAMAK
99. Mehmed Ali Baba İ. HOYİ
103. Türk Masonlarının Çalışma ve Gaye Hedefleri
Arasında Milli Şuur ve Vahdet F. ÇELTİKÇİ
107. Haberler ***
108. The Social Aspect Of Mevlana
Celalettin Rumi Dr. S. ALIÇLI

MİMAR SİNAN

**Gevşeklik göstermeyin,
endişe etmeyin. İnaniyorsanız, mutlaka yenersiniz.**

Kur'an-ı Kerimden

Kapak kompozisyonu : Şinasi BARUTÇU

YENİLİK BASIMEVİ — TİPO — OFSET
Tel : 27 11 53 — İSTANBUL — 1 9 7 1

MİMAR SİNAN

Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locasının
tarihi, çağdaş ve gerçekçi açıdan
araştırma ve yayın organıdır.

Sahibi ve mes'ul müdürü : Hayrullah ÖRS

Yazı işleri müdürü : Fikret ÇELTİKÇİ

ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR, ÜYELERE MAHSUSTUR, PARA İLE SATILMAZ

Yıl : 3

Nuruziya sokağı 25, Beyoğlu, Tel : 49 47 53

SAYI : 10

4. Büyük Üstadın Mesajı H. ÖRS
6. İngiltere Büyük Locasının Levhası ***
8. Eğer R. KIPLİNG
9. Ritüeller Üzerine ★
34. İnsan Hakları Kavramı ve Masonluk
İlkeleri N. C. AKKERMAN
41. Fransa'da Franmasonluğun Gelişmesi F. ÇELTİKÇİ
52. M. : Düsturları ■
53. Türk Şiirinde İnsan Sevgisi A. BARUTÇU
63. Felsefi Düşünceler ve Masonluk Prof. Dr. R. ADASAL
69. Franmasonluk M. BERKER
73. Mukadderat Hakkında C. LAYIKTEZ
91. İkinci Meşrutiyet Öncesinde
İstanbul'da Masonluk T. YAŞAMAK
99. Mehmed Ali Baba İ. HOYI
103. Türk Masonlarının Çalışma ve Gaye Hedefleri
Arasında Millî Şuur ve Vahdet F. ÇELTİKÇİ
107. Haberler ***
108. The Social Aspect Of Mevlana
Celalettin Rumi Dr. Ş. ALIÇLI

BÜYÜK ÜSTADIN MESAJİ

Kardeşlerim,

Bugün, dünyaca muntazam sayılmalarını isteyen Büyük Locaların aşmak için çok uğraştıkları en büyük merhaleyi iyi niyetimiz, sebatımız ve istisnasız bütün kardeşlerimizin yılmak bilmez tutumları ile aşmış bulunuyoruz.

İngiltere Büyük Locasının bir Büyük Locayı muntazam olarak tanınmasının ne demek olduğunu size uzun boylu açıklamam gerekmez. Bu işin bundan 253 sene önce kurucusu olmak sıfatıyla İngiltere Büyük Locası, Masonluk göğünde kutup yıldızı gibi şaşmaz bir yol gösterici gibidir. Büyük Loca olarak kurulan her müesseseyi kolay kolay tanımaz. Hele gayrimuntazam Localarla ilişkisi olan veya kökenini bunlara bağlayan Büyük Locaları asla. Bizim iyi niyetimizin sonucu olarak bu iş de tamamlanmış oldu. Daha 1956 yılında, dünya intizamsız Büyük Locaları listesinde adının yanında «menşei belli olmayan ve eğemenliği bulunmayan bir kurul» kaydını gördüğümüz Büyük Locamız için bu, gerçekten sevinçli bir durumdur.

14 Kasım 1970 tarihinde toplanan Büyük Loca Umumi Heyeti yıllardan beri sürüp gelen bir meseleyi de bir günde, büyük yorgunluk ve emekler pahasına sona erdirdi: muntazam bir Büyük Locaya yaraşır bir Anayasayı kabul etti. Artık kendimizi tamamiyle, gerçek masonca faaliyetlere veremeliyiz.

Size Localarda her sefer tekrarlanan bir sözü hatırlatarak bu mesajıma son vereceğim :

Kardeşlerim,

Uyanık ve dikkatli olunuz, yüreklerinizi kardeşlik duygu ve güvenine açık bulundurunuz. Birlikte geçireceğimiz vakitler bizler ve bütün insanlık için ancak böylelikle yararlı olacaktır.

Hayrullah ÖRS
Büyük Üstat

İngiltere Büyük Locası Büyük Kâtibinden Türkiye Büyük Locası
Büyük Kâtibine gelen levha (Orijinal)

TELEGRAMS ADDRESSED
"LEITCHWORTH, LONDON, WC2B 8AZ"
PHONE
01-499 3822

GRAND SECRETARY'S
OFFICE

UNITED GRAND LODGE OF ENGLAND

FREEMASONS' HALL,
GREAT QUEEN STREET,
LONDON, WC2B 8AZ

11th September, 1970.

IN YOUR REPLY
PLEASE QUOTE

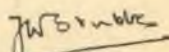
Gan.

Dear Brother Grand Secretary,

With reference to your letters of 9th March and 2nd June, 1970, with supporting documents, the additional information regarding your Grand Lodge, and in particular its origin, has in the meantime been placed before and carefully considered by our External Relations Committee and the Board of General Purposes, as the result of which it became possible for a recommendation in favour of recognition being placed before the Grand Lodge, and I now have pleasure in informing you that at the Quarterly Communication of the United Grand Lodge of England held on 9th September, 1970, it was unanimously resolved that recognition be accorded to the Grand Lodge of Turkey, and I take this opportunity of expressing the hope that the fraternal association thus established between our two Jurisdictions may long continue.

I will be in touch with you again in due course on the matter of the exchange of Representatives.

Yours sincerely and fraternally,

Grand Secretary.

R.W. Bro. Nafiz Ekemen,
Grand Secretary, Grand Lodge of Turkey,
Masonic Hall,
Nuruziya Sokak 25,
Beyoğlu,
İSTANBUL, Turkey.

İngiltere Büyük Locası Büyük Kâtibinden Türkiye Büyük Locası
Büyük Kâtibine gelen levha (Tercüme)

11 Eylül 1970

Muhterem Büyük Kâtip Kardeşim

Ekli belgeleriyle birlikte 9 Mart ve 2 Haziran 1970 tarihli mektuplarınıza atıf yaparak, Büyük Locanıza ve özellikle onun menşesine ilişkin tamamlayıcı bilgiler Harici Münasebetler Komitemizin ve Genel İşlemler Kurulunun dikkatli incelemelerinden ve bunların sonuçlandırılmaları olumlu bulunduktan sonra Büyük Locamıza arzedilmiş olup, şimdi İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın 9 Eylül 1970 tarihli üç aylık toplantısında Türkiye Büyük Locasının tanınmasının oybirliği ile kabul edildiğini bildirmekle memnuniyetimi bildirir ve bu vesile ile iki jüridiksiyon arasında kurulan dostane münasebetlerin sürekli olmasını ümit ettiğimi beyan ederim.

Temsilciler teatisi üzerinde sizinle tekrar temasa geleceğim.

Samimi ve kardeşçe selâmlarımla

Büyük Kâtip

Eğer bütün etrafındakiler kendilerini kaybedip te,
Seni itham ettikleri zaman
Sen kendine sahip olabilirsen
Eğer senden şüphe edenlere karşı mülayim davranarak,
Kendine itimat edebilirsen.
Eğer bekliyebilir ve beklemekten yorulmassan
Sana yalan söylenir de sen yalan iş görmessen,
Ve senden nefret edildiğinde sen neferete kendini kaptırmassan
İyi görünmeye çalışmaz fazla çalışmazsan
Eğer tahayyül edebilir,
Lâkin hülyalarının esiri olmazsan,
Eğer düşünebilir lâkin gayretlerini
Yalnız düşüncelere bırakmazsan.
Eğer zafer ve felâketle karşılaştığın zaman
Bunları aynı zamanda iki aldaticı olarak
Kabul edebilirsen,
Eğer bütün hayatının bir anda yıkıldığını görür
Eğilir onları eskimiş âletlerle
Yeniden inşa edebilirsen...
Eğer bütün kazancını toplayabilir
Ve onu tehlikeye atabilirsen...
Kaybettikten sonra yeni baştan başlayabilir,
Kaybettiklerin hakkında asla tek bir kelime söylemezsen
Eğer dermanı çabuk tükenmiş kalp, sinir ve kırılganlığına,
Bir emirle yeniden hayat verebilirsen.
Eğer avamla konuşurken faziletini muhafaza edebilirsen.
Eğer herkesi sayar fakat onlara
Olduğundan fazla ehemmiyet vermezsen
Eğer ihmali affedilmeyecek her dakikanın
Kıymetli altmış saniyesini koşarak doldurabilirsen
Her şeyi ile dünya senindir
Daha kıymetli bir adam olursun oğlum.

Ritüeller üzerine

8 Kasım 1969 tarihinde toplanan Türkiye Büyük Locası Konvanının yeni tanzim edilen ritüeller hakkında aldığı kararlardan ilgili ikisi herhangi bir yanlış tatbikata meydan verilmemek için kardeşlere tekrar duyurulur:

1. Yeni hazırlanmış Ritüelleri kabul etmiş ve bu ritüellerin peyderpey, fakat 1970 vazifelilerinin is'adından sonra behemehal bütün Localarımızca tatbikine karar verilmiştir.

Ritüeller teksir ettirilmekte olduğu gibi gerekli işaretler de film iraesı suretiyle Kardeşlerimize öğretilenektir.

Türkçeden gayrı bir dilde çalışan Muh. Localarımız - konuştukları ve çalıştıkları dile göre bir araya gelip - bu ritüelleri en geç altı ay içinde tercüme edeceklerdir. Bu süre içinde, bu Localarımız dilerlerse türkçe yeni ritüellere göre, dilerlerse çalıştıkları dilde halen kullanmakta oldukları ritüelleri tatbik edebileceklerdir. Yapılacak tercümelere, tatbik safhasına konmadan, Büyük Loca tarafından tasdik olunacaktır.

4. Muhterem Localar, tatbikere başlayacakları bu yeni ritüellerde göreceklere aksaklık, fazla veya noksanlıkları, **1971 Nisanında toplanacak ve yeni vazifelileri seçecek olan Konvan** gündemine alınmasını sağlamak için, 1970 senesi sonuna kadar Büyük Kâtipliğe bildireceklerdir.

İnsan hakları kavramı ve masonluk ilkeleri

NAKİ CEVAD AKKERMAN

Bu yazı bundan evvelki sayımızda yaklaşık olarak 90 satır eksik çıkmıştır. Bu eksik diziliş mana üzerine olumsuz etki yaptığı için, bütün makaleyi yeniden yayınlıyoruz. Yazardan ve okuyucularımızdan özür dileriz.

Yayın Komitesi

Franmasonluk doğal insan haklarının izcisi ve sosyal haklarının da öncüsüdür.

İnsan hakları kavramı, kişinin bütün halinde kendi ruhsal hayatının ve kısacası «b e n» liğinin bilincine erişme yoluna girdiği çağlarda başlamış ve insanlığın en azından 200.000 yıllık uygarlık tarihi boyunca zaman zaman ihtilâller, devrimler, kan ve ateş içinde gelişe gelişe ancak 20.

yüzyılda toplumsal ve uluslararası belgelerle tahkim edilebilen değer ve niteliğe ulaşabilmiştir. Bu belgeler, 26 Haziran 1945 de Sanfransisco'da imza edilen ve 24 Ekim 1945 tarihinde yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Anayasası ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi-

dir. Bugün 126 bağımsız devletin katılımıyla faaliyette bulunan Birleşmiş Milletler örgütünün güttüğü amaç, 250 yıldan beri spekülâtif olarak franmasonluğun gerçekleşmesine öncülük ettiği ilkelere başka bir şey değildir. Karşılıklı haklar düzeni içinde insanların barış ve mutluluğu olarak özetlenebilen ve üzerinde ciltlerle eserler yayınlanan konuyu bir makalenin dar çerçevesi içine sığdırabilmek için önce bilimsel metotlara uygun olarak bazı kavramlar ve tarihsel olaylara değin bilgilerimizin tazelenmesi yararlı olacaktır.

İnsan hakları kavramı «toplumun bireylerine tanıdığı bir şeyi yapabilmek, bir şeye sahip olmak ve düşüncesine göre herhangi bir şey hakkında istekte bulunmak» yetkisi olarak tanımlanmakta ve bu kavram, «toplumun düzenini koruyan kuralların tümünden» başka birşey olmayan « h u k u k »un da temelini kurmaktadır.

İnsan olarak doğmak ve kendini diğer canlılardan ayıran bilgisel, duygusal ve iradi üç hayati temel üzerine kurulmuş olan ruhsal yapılarının bütün yeti ve yetenekleriyle üniverse egemen bir varlık olarak insan gibi yaşamak, doğanın ona verdiği temel hakların başında gelir. İnsan o-

arak oluşun başlangıcı, seyri ve gelişmesinin doğal koşulları bunu gerektirmiş, beşeri birey ve toplum olarak önce birbirlerinden ve sonra da canlı ve cansız diğer bütün evren varlıklarından gelen ve gelebilecek türlü tehlikelere karşı hem korunmak ve hem de zararlı olanları yoketmek için giriştiği uğraş, insanların doğal ve sosyal temel haklarını ve ana özgürlükler düzeyini meydana getirmiştir.

Bilim, bu temel ve ana hakların kaynak ve evrimsel aşamaları olarak :

1 — Dinsel ve Tanrısal hukuk aşaması (İlâhi haklar düzeni);

2 — Modern ve lâik hukuk aşaması (demokratik ve lâik rejimler);

3 — Uluslararası hukuk aşaması (Özellikle 1776 Amerika ve 1789 Fransız ve 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca hiç itiraz edilmeden kabul edilen insan hakları beyannamelerinin ve anayasalarının getirdiği hukuk sistemleri).

olarak üç basamak üzerinde durmaktadır. Fakat kökleri ve evrim evreleri ne olursa olsun pek kısa notlar halinde ayrıntıları aşağıda verilecek olan bütün bu haklar düzenini özetlenmiş formül halinde ilk kez ortaya ko-

yan kaynağın, islâm felsefesi olduğu bir gerçektir. Bu felsefe, insan haklarını üç grupta toplamıştır :

1 — Özgürlük hakkı (hakkı hüriyet);

2 — Sosyal adalet ve güvenlik hakkı (hakkı ismet);

3 — Yasalar dahilinde bir şeye iyelik hakkı (hakkı mülkiyet);

Herbiri Tanrı buyruğu Kuran'da ayetlerle ve ayrıca hadislerle tahkim edilen bu temel insan haklarının birincisi olan özgürlük hakkı:

Yaşama, vicdan ve düşünce özgürlüğünü;

İkinci güvenlik hakkı: dil, ırk, cinsiyet, felsefi ve siyasal inançlarıyla din ve mezhep ayrımı gözetmeksizin kanun önünde eşitliği ve hiç bir aileye, zümreye, kişiye veya sınıfa imtiyaz tanınmamasını, eğitim, çalışmak, haberleşme, seyahat ve dilediği yerde yerleşme, bilim ve sanat, basın, toplanma, dernek kurma ve hertürlü sosyal güvenlik garantisi olan ve devletçe veya toplumca meydana getirilen türlü hayır örgütlerinden yardımlaşma, evlenme yaşına gelince aile kurma, topluluğa ve kültürel faaliyetlere katılma gibi hem Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanna-

mesinde ve hem de Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında olduğu gibi başka modern ve lâik hukuk devletlerinin Anayasalarına girmiş bulunan insan hakları düzeni içinde, islâmi haklar formülünün üçüncü paragrafındaki iyelik (mülkiyet) hakkı da yer almış bulunmaktadır.

Kutsal kitaba göre: Allâh insanları bütün canlıların en şerefli si olarak yaratmış, insanlara akıl vermiş ve göklerle yerde ne varsa hepsini insana bağımlı (tâbi) kılmıştır. Dinde, inançlarda cebir ve baskı olmadığına; herkesin basiret içinde hakkı, gerçeği, doğruyu ve eğriyi görerek düşünmeye, başkasının hayatına, parasına, malına, ırzına ve bir kelime ile hakkına ve inancına tecavüz etmemeğe, zulümden kaçınıp âdil olmaya; alışverişte ve karşılıklı bütün beşeri muamelelerde başkasının hakkına zarar verecek sahtekârlık, dolandırıcılık, hırsızlık ve yalancılık gibi kötülüklerden uzak kalmaya; ana, baba, akraba, yoksun ve yoksullarla özellikle yetimlerin, kadınların ve beytül-mal (hazine ve devlet) haklarına el uzatmıyarak onları koruyup gözetmeye; hiç kimseyi tekfir etmiyerek ve insanların kardaş ve eşit olduklarını dikkate alarak hak nerede ise kişinin de onun yanında yer almasının lüzumuna ve hayattan mutmain ve hoşnut

olarak kendisine dönmenin O'nu da memnun edeceğine işaret buyurmaktadır.

Zekâ sahibi bir insanın başka birine maddi zarar yapmadan her şeyi yapmak ve hayatını gerçek yolunda ve vazife yasalarına uygun şekilde sevk ve idare etmek hakkı olarak tanımlanan ve nitelendirilen « ö z g ü r l ü k » kavramının kapsadığı bütün bu haklar düzeninin doğal ana öğelerini: düşünme, vicdan ve irade özgürlükleri teşkil etmektedir. Çünkü psikolojiye göre ruhsal hayatımızın en önemlisini teşkil eden ve eşyadan izlenimler almadığı halde aklın kendi kendini bilgi konusu yaparak kavramları mantiki bir şekilde genel fikirler halinde düzenlemek yeteneği diye tanımlanan « d ü ş ü n m e » nin ilk ham maddesi olarak tasarım ve algı (idrak) ile J. J. Rousseau'nun Tanrısal ses diye adlandırdığı « v i c d a n » denilen kişinin niyet ve hareketlerini ahlâk bakımından iyi veya kötü bulması ve aynı zamanda doğruyu ve iyiyi yapabilme zorunluğunu kendi içinde duyması yeteneği ve nihayet bu ruhsal öğeleriyle bilimsel, felsefi değerleriyle gerçeğe, güzele ve iyiye yönelme « i r a d e » si olmadıkça diğer sosyal özgürlüklerin ve hakların hiç bir anlam taşımayacağına şüphe yoktur.

İnsanların doğal ve sosyal temel hakları konularında fransmasonluk ideolojisinin karşılaştığı siyasal ve klerikal zorlukları ve direnmeleri ortaya koyabilmek için özgürlük kavramının oluşum ve gelişiminde ve özellikle düşünme, vicdan ve irade öğeleri üzerinde etkili olan tarihsel olaylara kısaca değinmek gerekmektedir.

Bilindiği gibi toplumsal düşünme ilk çağlarda (Mö : VI.) yüzyıla kadar dinsel bir alanda gelişmiştir. Eski Yunan ve Roma'nın bir yandan tabiat tarihine, güzel sanatlarla edebiyata ve felsefeye ve öte yandan insan hakları kavramı üzerinde açtıkları çığırda yukarıda işaret edilen yüzyıldan başlayarak olumlu bir özgürlük düzenine girmiş, fakat İsa'nın doğumundan sonra yeniden dinsel niteliğe bürünmüştür. Ortadoğu, doğusu ve gelişmesi Arap Yarımadası olan ve yukarıda işaret edilen yeni bir özgürlük ve haklar düzenine girerken ki, batıda renesansın başlayışı ile bu uygarlık uygulama değerini kaybedecektir. Batı âlemi bir yandan kırılların ve derebeylerinin yönetsel ve diğer yandan papaların ve vaki-kana bağlı bütün örgütlerin dinsel baskıları altında karanlık, kanlı ve bunaltılı bir hayata sü-üklenip gitmiştir. Fikri maso-luğu yakından ilgilleyen bu zulüm

ve taassup dünyasının niteliği daha açık olarak belirtebilmek için önce anlam ve niteliği birbirine benzeyen, fakat biri XIV. yüzyılın başında, diğeri de XIX. yüzyılın sonunda iki papa tarafından yayınlanan genelgeler üzerinde duracağız. Bunlardan birincisi, Vatikan arşivlerine göre 192. nci papa olan VIII. ci Bonifatius'un (1235-1303) 13.11. 1302 tarihinde ortaya attığı iki kılıç teorisidir. Papa demiştir ki :

«Hz. İsa iki kılıç bırakmıştır. Biri ruhani olup kiliseye, diğeri, cismani olup hükümdarlara aittir. Fakat hükümdarlar ellerindeki kılıcı papanın arzusuna göre kullanmağa zorludurlar. Ruhani hükümet yanında tamamen cismani bir hükümetin varlığına inanmak, biri iyilik ve biri de kötülük için başka başka iki Allâhın varlığına inanmak gibi dinsizliktir. Çünkü bütün insanlık papaya tâbirdir.»

Bütün Ortaçağ süresince hükümünü sürdüren bu düşünce sistemi iledir ki, yine Vatikan arşivlerine göre papaların 194. üncüsü olan Clemens V (Papalık devri (1305-1314) in, Sens piskoposunun kararına dayanarak çıkardığı fetva ile, o sırada

Fransa kralı olan Philipp Bell'in (Krallık devri : 1285-1314) icra kuvvetlerince yığın halinde mülhit (!) ler yakılacak ve benzeri olaylar İngiltere'de, Bohemya'da ve başka batı ülkelerinde tekrar edilip gidecektir.

İkinci genelge, yine Vatikan arşivlerine göre papalığın makamının 255 inci sahibi olan ve kilise haklarıyla genel kültür bakımından zamanın en önemli konuları üzerinde çıkardığı birçok genelgelerle ün kazanmış bulunan Leo XIII'ün (1810-1903) 1884 yılında «farmasonluk topluluğu» hakkında yayınladığı bildirimdir. Bu bildirimde :

«Farmasonların, natüralistlerin icra vasıtası, yani lâik cismani hükümet tarafı olduğu ve hükümet ile yasaları, katolik dininin kurtarıcı etkilerinden yoksun ettikleri ve bu çabaların, nihayet hükümeti kilise yasaları dışında tutmağa müncer olduğu açıklanıyor ve bu konularda, yerine geçtiği Pius IX. uncu (1792-1878) düşünceleri tekrar ediliyordu. Papanın natüralistlerin ve dolayısıyla masonluk öğretilerinden red ve cerhe şayan gördüğü maddelerse şunlardı : medeni nikâh, ruhbanların öğretimden uzak-

laştırılması, insanların eşitliği. ulusal egemenlik hakkı, hükümetin mezhepler karşısındaki tarafsızlığı.»

Bir zamanlar devlet içinde en büyük otorite olarak hükümetleri ve halkı tahakkümleri altında bulunduran kilisece yaratılan ve esasında hiç bir yeri ve nedeni yok iken sonradan islâm dünyasını da saran masonluk aleyhdarlığının gerçek nedenlerini ortaya koymak için ortaçağdan bugüne kadar sürüp gelen yönetsel ve dinsel tutum, zihniyet ve olaylar hakkında belgeleme dayanan ayrıntılı konulara başka yazılarımızda değinmek kaydıyla şimdi, bütün bu çatışmalara neden olan masonik ilkelere bazılarını sunacağız :

Masonluk, yukarıda tanımları bilimsel olarak açıklanan doğal ve sosyal insan haklarını « p s i - k o - s o s y a l » realiteler olarak kabul eder ve nuruziya sembolü altında özgürlüğü arar; Bir öğreti düzeni olarak masonluğun tek amacı, bu yazının başında işaret edildiği gibi, insanlar arasında barış ve onların mutluluğudur. İnsanları barış ve mutluluğa ulaştıracak çarenin « a k ı l v e h i k m e t » olduğuna inanan masonluk, maddi ve mânevi baskıların ve daha açıkçası kaynakları ne olursa

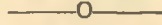
olsun dinsel ve siyasal tahakküm, zulüm ve zorlamaların, doğal niteliği evrimci olan insan ruhunu zedeleyen ve boğan etkenler olarak görür ve bunlarla, fikri alanda mücadeleyi kendi ödevlerinin ve ahlâki umdelerinin baş koşulu olarak bilir;

Masonluk, düşünce ve vicdan özgürlüğünün, diğer bütün haklar sistemini meydana getiren ana ve temel yetenekler olduğuna ve özgürlüğün yalnız çalışmaların meyvelerini artırmak ve toplumun gelişmesini sağlayıp yükseltmek için sadece sanat ve ticaret alanlarında değil, kişisel ve toplumsal, maddi mânevi bütün faaliyet alanlarında başta gelen bir niteliği ifade ettiğine inanır;

Masonluk türlü nedenlerle birbirinden ayrı yaşayan insanlar arasında evrensel bir sevgi kaynağı ve aracı olarak tolerans ve dayanışmayı, psiko-sosyal etken silâh olarak kullanmanın, doğal yasaların ve hakların en uygun maddeleri olduğu kanısını taşır;

İnsanlığın uygarlık tarihinin geçirdiği aşamaları ve renesans-tan bu yana eriştiği bilgisel, duygusal ve iradi gelişimi ve evrimi gözönüne alan masonluk, eğitim, bilim ve felsefenin öncülüğü ile mutluluğa erişileceğine ve en geniş anlamını ulus-

lararası bir düzen olan Birleşmiş Milletler Anayasasında bulan ve herbirinin doğuş ve gelişiminde kendi üstadlarının ve bütün âmil üyelerinin de payı olduğuna hiç şüphe bulunmayan bütün ilkelerin üstün ve ideal nitelikleriyle gerçekleşeceğine kesinlikle inanır. Bu sonuç, insanlığın dip tarihinden bugüne kadar insan hakları uğruna kafaları kesilerek, derileri yüzülerek, diri diri yakılarak işkenceler altında öldürülen insanların çektikleri acıların kefareti (karşılığı) olacaktır. Tanrı onların ruhunu şad etsin.

Bu yazı için yararlanılan kaynaklar :

Ş. Aziz Kansu : İnsanlığın tarihi ve ilk medeniyetler.

Charles Darwin: Abŕtammung des Menschen...» intellekt bölümü.»

Hüseyin Cahid : Hürriyet ve vicdan (Çeviri).

Radbruch : Recht-philosophie.

L. V. Wiese : Das soziale im leben und denken.

Fuad Köprülü İslâm Medeniyet Tarihi.

Kuran-ı Kerim

Seyyit Bey : Hilâfetin kaldırılması sırasında 3 Mart 1340 (1924) tarihinde T.B.M. Meclisindeki nutku.

Charles Seignobos : Siyasi Tarih (Ali Reşad bey tarafından yapılan çeviri) ?

K. C. Berksoy : Beşeri Fizyoloji. Masonik Ritüeller.

Sevgi olan yerde güven vardır.

DOLMABAÇE SARAYI

Foto : Şinasi BARUTÇU

YANGIN KULESİ (Beyazıt)

Foto : Şinasi BARUTÇU

Fransa'da Franmasonluğun gelişmesi

Fikret ÇELTİKÇİ

1. GİRİŞ

Hür Masonluğun Fransa'da nasıl geliştiği hakkında gerçek bilgiler İngiltere'de olduğundan da daha azdır. Bilinen bir husus şu dur ki, spekülatif haliyle Fransa'ya masonluk İngiltere Büyük Locasının kuruluşundan sonra ve İngiltereden Fransa'ya gelen masonlar tarafından sokulmuştur. İngilterede operatif mason localarına kabul edilmiş masonların girmesi ve 18. yüzyıl başında hâlâ yaşamağa çalışan locaların genellikle kabul edilmişlerden tereküp etmesi sayesinde kopukluk olmadan tam mânasıyle spekülatif devreye geçiş kolay olmuştur. Halbuki Fransa'da eski operatif loncaları veya localarında sembolik masonluğa geçiş imkânları görülmemiştir. Bir çok müellife nazaran eski meslek localarına meslekten olmayan kişilerin kabul edilmiş olduğu iddia edilmekte ise de bu lonca veya localar meslekî olmayan, hümanist diyebileceğimiz davranışlara yönelmesini bilmemişlerdir. Fransada katolik ve protestan kavgaları localarda daha önceleri pek kuvvetli olan dinî bağları veya mükellefiyetleri büyük ölçü-

de gevşetmiştir. Diğer taraftan loncalarda üstün bir mevki işgâl eden taş veya tasvir yontanlar, katedrallerin inşası duraklamış olduğundan ve mimarî bilgilerinin artık okullarda herkese açık olarak öğretilmekte bulunmasından dolayı, bu üstünlüklerini ve imtiyazlı durumlarını kaybetmişlerdi. Böyle olunca localar belirli mesleklerin, az çok bugünkü meslek kuruluşlarına veya sendikalarına benzer şekilde sadece sanatkârların menfaatlerini koruyan cemiyetler halinde devam etmeğe çalışmışlar ve spekülâtif konularla pek ilgilenmemişlerdir. Bu itibarla İngilterede olduğu gibi eski Fransız Locaları spekülâtif masonluk için herhangi bir dayanak olma yeteneğini göstermemiştir. Bu cümleden olarak, Fransa'da çok eski bir geleneğe sahip olan ve operatif masonların intisap ettiği bilinen «Compagnonnage» (kalfalık) kuruluşları, Fransa'da kurulan, gelişen ve kuvvetlenen spekülâtif masonluğun yanında, onunla hiç ilgilenmeden ve belki de hiç haberdar olmadan yan yana yaşamış olduğu anlaşılmaktadır.

Masonluğun Fransa'daki tarihsel gelişmelerini gözden geçirmeden önce, bilimsel metot icabı spekülâtif mason kuruluşuna mesnet veya menşe' olmamasına rağmen, Fransız operatif masonluğu hakkındaki bilgileri kısaca özetlemeği lüzumlu olacağı kanısındayız. Bundan önceki kısımlarda Avrupa'da ve özellikle Fransa'da fikir hürriyeti konusu ile ilgili gördüğümüz insan çabaları üzerinde durmuş ve bu alanda sanat erbabının özellikle operatif masonların dikkate şayan çalışmalarına değinmiştik. Bizim kanaatimize göre tarih boyunca devam eden bu gibi çabaları dolaylı olarak Fransız spekülâtif masonluğu üzerinde herşeye rağmen etkili olmuştur. Teşkilât bakımından olduğu kadar fikirlerde mutlak hürriyet anlayışları bakımından da, zaman ile anglosakson masonlarının görüşlerinden ayrı bir yolda gelişen modern Fransız masonluğu Fransız geleneklerine bağlanmıştır.

18. yüzyıl içinde gelişen spekülâtif masonluğu incelemeyen önce bu kısımda kısaca Fransız meslek kuruluşlarına bir göz atmamız yerinde olacaktır.

Fransız masonluğuna menşe' olarak operatif masonluğu göstermek için delil yoktur. Buna rağmen bir çok müellif ve özellikle meşhur İngiliz müelliflerinden Gould'un belirttiğine göre inandırıcı yönde bağlantıların mevcudiyeti iddia olunmaktadır. Bu iddiaları belli müşahadelere istinat ettirmek istenilmektedir.

Bir kere Gotik stildeki mimarînin Fransa'dan çıktığı gerçektir. Sa-

int-Denis katedrali (Paris'in kuzeyine doğru) operatif masonların ilk gotik şaheseri olarak kabul edilmektedir. Bu katedralde Hazreti İsa'nın, Masonlarca pek iyi bilinen bir düzende tasviri yontulmuştur.

Gotik eserlerin en saf ve muhteşemleri Fransa'da inşa edilmiştir.

Fransız operatif masonlarının kurdukları kardeşlik cemiyetleri (Fraternités) İngiltere'de görülenler kadar eskidir ve belki daha da eskidir.

Gould'a nazaran, Üstat Jak (Maître Jacques) ve Şarl Martel (Charles Martel) ile ilgili menkıbelerin mevcudiyeti ve eskiliği operatif masonların spekülatif masonluğa menşe yaratmış olması ihtimalini ortaya koymaktadır.

Buna ilâveten şöyle bir düşünceye de yer verildiği görülmektedir: Norman'ların kralı İngiltere fatihi Giyyom (Guillaume le conquérant) üç asırdan fazla süren bir işgali sağladıktan sonra Fransa'dan İngiltere'ye devamlı bir akın olmuştur. Bu suretle İngiltereye geçen maharetli Fransız san'atkârları İngilteredeki «guild» lerin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Normandlar inşaat san'atında çok bilgili idiler. Kilise, manastır, kule, kale, şato gibi büyük eserlerin ilk numuneleri normand masonları tarafından verilmiştir. Fransa'da olduğu gibi, İngilteredekiler de bidayette hep bunların eseri idi.

1453 yılında son bulan yüzyıl savaşları sırasında İngiliz mason teşekkülleri yazılı mükellefiyetlerini Fransız mason teşekküllerinden aktarmışlardı.

Nihayet, Fransız meslek localarına kabul edilme şartları diğer memleketlerdeki benzeri teşekküllerdeki gibi idi. Özellikle İngiltere operatif localarına alınan çocukların sahip olması şartlar ne ise Fransa'daki localar için de aynen uygulanan şartlardı. Hatta bu bakımdan Fransızlar bir kat daha sıkı davranmakta idiler. Çırağın iyi aile çocuğu, iyi şöhret sahibi, katolik olması gerekli idi. Çıraklık devresi en az iki yıl, ve çok defa on iki yıl sürmekte idi. Kalfa olarak iş tutabilmek için çok sıkı imtihanlara tâbi tutulan çırak, devamlı bir çalışma ile bir eser vücuda getirirdi. Eserin bütün masrafları kendisine ait olurdu. Kalfaların da ustalık imtihanı bir kat daha zor ve ağırdı. Bu imtihanda muvaffak olamayanların bütün varlığını kaybetmesi tehlikesi vardı. Kalfanın ustalığını en az iki ustanın tastik etmesi geleneklerdendi. Ustalık imtihanlarını başaran kalfa sayısı fazla değil-

di. Bu suretle de haddinden fazla ustanın mevcudiyeti önlenmiş olmakta idi.

Fransız localarının imtiyazları kral fermanlarıyla teyit edilmiş idi. Bu imtiyazların başında meslek nizamnamelerini kendilerinin hazırlaması ve bir hükümet kuvvetine benzer şekilde uygulamaya koyması gelirdi. Bundan başka çıraqları seçme, kalfalığa ve ustalığa terfi ettirme locaların yetkileri arasında bulunurdu. Bu yetkiyi başka otoritelerin kullanması bahis konusu olmazdı. Bu imtiyazların yanında tabiatıyla mükellefiyetler bulunmakta idi. Bir kere localar teftişe tâbi tutulmakta idi. Locanın yol üstünde kurulması gerekli idi. Kiliseye karşı saygılı olmak, belirli ayinlere katılmak mecburiyeti vardı.

Katedrallerin inşaatında görülen maharet derecesi inşaat loncalarına diğerlerine kıyasla daha üstün bir mevki sağlamış bulunuyordu. Bundan başka taş işçileri ile alade duvarcı işçileri arasında bir tefrik yapılmakta idi. Bu bakımdan bu sınıf meslek erbabının kendi kendilerini idare etme yetkisi daha kuvvetli ve özel kral fermanlarıyla daha açık bir şekilde belli edilmiş idi. Meselâ 1585 de Montpelier de kralın kararnamesine dayanarak Usta Masonlar bir nizamname yayınlamışlar ve burada, şehrin bütün ustalarının (bir nevi mimarlar listesi şeklinde) isimleri kaydedilmiş, usta eserleri için yapı usullerinin neler olması gerektiği belirtilmiş ve bütün meslek erbabının locaya intisap etme mecburiyeti ve bununla ilgili mükellefiyetleri açıklanmış idi.

Zaman ile bu gibi kardeşlik kuruluşlarının imtiyazlarında suiistimaller görüldüğü gerekçesiyle krallar bunların kaldırılması cihetine gitmişlerdir. Bu itibarla da mason localarının imtiyazlı durumları yavaş yavaş kaybolmuş veya itibarları azalmış idi.

Meslek kuruluşlarından bahsederken Fransa'da isim bırakmış olan Gezici Kalfalar'dan (les compagnons de Tour de France) dan söz etmek gerekir. Bunlar gündelikçi işçilerin teşkil ettikleri Kalfalık (compagnonnage) derneklerinin mensuplarıdır. Gezici olan bu kalfaların kuruluş esasları çok uzun zaman gizli tutulmuştur. Bunlara ait bilgi 1841 yılında, aslında marangoz olması itibariyle kalfalık derneklerinden birisine mensup olduğu sanılan, sonraları bir matbaa sahibi olarak çeşitli yayınlar yapma imkânını bulmuş olan Agricol Perdiguier isminde bir şahsın açıklamalarıyla öğrenilmiştir. Perdiguier'nin ifşaatı hâlâ Fransa'da mevcut olduğu anlaşılan compagnonnage mensup-

larının kırgınlığını mucip olmuşsa da, bu zatın beyanına göre bu bilgilerin yayınlanması meslekte görülen suiistimallerin bertaraf edilmesi kaygusu ile olmuştur.

Bu dernek münhasıran gündelikçi işçi veya kalfalara mahsus bir dernekti. Bu kalfalar arasından biri ustalık mertebesine yükselirse cemiyetten ayrılırdı. Yalnız taş yontanlar ustalığa terfi edecek olursa, kalfaların faaliyetlerine iştirak etmemek kaydıyla dernekle irtibatlarını muhafaza ederlerdi.

Bazı müelliflere göre compagnonnage dernekleri, İngilteredeki operatif mason localarında olduğundan daha kuvvetli bir şekilde sembolik localara doğru bir yönelme göstermiştir. Bu bakımdan haricen hiç bir delil gösterilemezse de compagnonnage derneklerinin modern masonluk için bir temel teşkil ettiğini tahmin edenler vardır. Fransız tarihçileri, delil kifayetsizliği dolayısıyla bu iddiaya katılmamakla beraber, aksi de isbat edilemediği cihetle bu ihtimali kesinlikle red'etmemektedirler.

Gezici kalfaların Fransa turuna çıkmaları eski bir gelenek icabıdır. Mesleklerinde gelişme gösterdikçe kalfalar maharetlerini daha fazla geliştirmek veya bunu ispatlamak düşüncesiyle şehirden şehire gezler ve oralarda iş ararlardı. Bu gezilerde kendilerini alametleriyle, el sıkılmalarıyla, işaretleriyle ve selam verme şekilleriyle tanıttırlardı.

Compagnonnage cemiyetleri bir takım «Fraternité» lere bağlanırlardı. Her compagnonnage'ın üç veya daha fazla locası bir «Fraternité» teşkil ederdi. Bu «Fraternité» ler üç tip compagnonnage'a ayrılırdı. Her biri bir takım mükellefiyetlere tâbi olurdu. Bu mükellefiyetler «Ödev» (Devoir) deyimi ile belirtilirdi. Her «Fraternité»'nin belirli bir an'aneyle bağlanan karakteristik bir yönü bulunurdu. Fraternité'lerin herhangi bir kolu olabilmesi için «Ödev» lerini resmen şehir otoritelerine teslim etmeleri gerekirdi. Bu Ödev ile Fraternité'ler kendilerine asil bir menşe seçmiş olurlardı. Böylece yukarda sözünü ettiğimiz üç tip compagnonnage'dan birine intisap ettiğini belirten Fraternité'ler şu menşe'lerden birini seçmiş olurlardı :

1. Hazreti Süleyman çocukları,
2. Üstat Jak'ın çocukları,
3. Üstat Soubise'in çocukları.

Taş yontanlar Süleyman çocukları grubuna mensup idi. Bunların loncaları (veya locaları) diğerlerinden üstün sayılırdı. En eski grup Hazreti Süleyman Çocukları'nın grubu idi. Diğerler muhtemelen birer itizal mahsulü idi.

Süleyman çocukları zaman ile aralarına çilingir sınıfını da almışlardı. Jak çocukları da zaman ile muhtelif meslek erbabını aralarına kabul etmişler ve böylece en kalabalık grubu teşkil etmişlerdi. Bu kadar gayri mütecanis meslek sınıflarını bir arada toplamanın mahzurları olacağı tabiidir. Nitekim zaman ile bir takım husumetler meydana çıkmış ve bu yüzden bir çok çekişmeler ve hatta kanlı kavgalar cereyan etmiştir.

Menkibeye göre Hazreti Süleyman Çocukları Mabedin inşası için Kudüs'e gitmişler ve Hazreti Süleyman kendilerini Mabet hudutları içine kabul etmiştir. Aynı rivayet Üstat Jak için de söylenmektedir. Jak daha çocuk yaşta iken Fransa'dan kalkmış Yunanistan'a gitmiş, orada Hazreti Süleymanın bir mabet inşa ettirmekte olduğunu duymuş ve böylece Kudüs'e gitmiştir. Orada iki san'atkârane sütun işleyerek şöhret kazanmış, bunun neticesi Üstatlığı kabul edilmiş ve mabedin bir çok işini görmüştür. Mabedin ikmalinden sonra Fransa'ya dönen Jak Fransa'da kalfa ve müritleri ile bir çok şehirde dolaşarak maharetini göstermiştir.

Jak'ın çok itimat ettiği arkadaşı Soubise bu başarıları dolayısıyla Jak'ı kıskanmış ve rivayete göre kendi kalfalarına öldürtmüştür. Jak ölürken, hiyanetin intikamını almayı tasarlayan müritlerine itidal telkin etmiş, Tanrıya bağlılıklarını muhafaza etmelerini tavsiye etmiştir.

Bu menkibelerde Hiram menkibesine benzerlik sezilmektedir. Bundan başka Jak'ın öldürülmesi ile Jacques de Molay'ın öldürülmesi arasında da bir paralellik görülmektedir. Templier'lerin ortadan kaldırılması hâdisesi ile Üstat Jak'ın hiyanete kurban gitmesi birbirine karıştırılmakta ve alegorik ifadelerle iki olay arasında bir nevi vahdet gösterilmektedir. Bu irtibat Templier'lerin masonluğa girişi ile münasebet kurmaya yararıdır.

Compagnonnage mensupları, fran-masonlar gibi birbirlerini «birader» diye çağırırlardı. Kabul merasim pek çok noktada spekülâtif masonluktaki tekris merasimine benzetilmektedir. Bu iddianın pek doğru olmadığı söylenebilir. Zira, Fransa'da İngiltere'den intikal eden spe-

külatif masonluğa kabul edilmiş olduğu bilinen compagnonnage mensuplarının böyle bir benzerliği tesbit etmedikleri anlaşılmaktadır. Perdiguler'ye göre bir çok hakikatler tekris merasiminde belirtilmektedir, fakat eski loncaların usullerine uygunluğu bakımından pek çok yanlışlıklar görülmektedir.

Compagnonnage'ların irtibatta buldukları Fraternité'lerin mükellefiyetleri arasında Kilisede kendilerince süslenen bir mihraba devamlı surette mum temin etmek işi bulunurdu. Her Fraternité bu mihrabın ne şekilde mumlarla donatılacağını tesbit ederdi. Bu mum veya kandil dolayısıyla masonlar kendi Kardeşlik Cemiyetlerine aralarında Kandil, Çırağ (la cierge) adını vermekte idiler. Bu nevi alegorik isimlendirmeler Anadolu loncalarının bağlı oldukları bazı tekkelerin mum veya kandil mükellefiyetlerini hatırlatmaktadır. Bektaşî edebiyatında kandili canlandırma, veya kandili dinlendirme sözleri Fransız Fraternité'lerinin mum mükellefiyetlerine bir bakıma benzerlik arz etmektedir.

Compagnonnage cemiyetlerinin bir çok kral fermanlarıyla yasaklanmış olmalarına rağmen 19. yüzyıl ortalarına kadar eski geleneklere uygun şekilde yaşadığı bilinir. Bu gün dahi Fransa'da mevcut olan Compagnonnage'ların bunlar ile ilgili olup olmadığı daima sorulmuştur. Bugünkü kuruluşlar hakiki meslek erbabının bir nevi dayanışma topluluğudur. Geleneksel Fransız usullerini benimsemiş, bu itibarla da modern sendikalar yanında ve sanki onların usullerini küçümseyen ve aralarına yalnız hakikî kalfaları kabul eden az çok kapalı bir cemiyet halinde yaşamaya gayret eden bu günkü compagnonnage kuruluşlarının eski aynı ismi taşıyan teşkilâtın birer devamı olduğunu ileri sürmek güçtür.

18. yüzyıl başlarında İngiltereden geçtiği bütün müellifler tarafından kabul edilmiş olan spekülâtif masonlar compagnonnage dernekleri ile herhangi bir yakınlığı veya benzerliği hiçbir zaman kabul etmemişlerdir. Aynı suretle compagnonnage mensupları da spekülâtif masonluktan habersiz kalmıştır. Bazı tekris usul ve şekillerindeki benzerlik ki bu benzerliğin de nelerle ilgili olduğu tam ve kesinlikle hiç bir kimse tarafından açıklanmamıştır - belki de sadece çok eski devirlerden her iki örgüte ayrı ayrı yollardan aktarılmış ve zaman ile az çok şekil değiştirmiş işaret, söz ve alametlerden çıkarılmaktadır. Bu mülâhazalardan çıkarılacak netice, kanaatımızca, şundan ibaret olabilir : Fransa'da 18. yüzyıl başlarında gelişen spekülâtif masonluk

İngiltere'den aktarılmıştır. Bu aktarma yapıldıktan sonra Fransız masonları, Fransa'da uzun asırlar büyük san'at eserlerini ortaya koyan eski Fransız operatif masonlarıyla muhtemel bağlantıları ararken bazı şekil ve usullerin benzerliklerine rağmen ve esprinin yakınlığına kanaat getirmekle beraber, Fransa'da kurulan bütün sembolik locaların ana locasının Londra'da 1717'de kurulmuş olan İngiltere Büyük Locası olduğunda ittifak etmişlerdir.

2. Fransa'da kurulan ilk sembolik localar.

1717 de Londra'da kurulan Büyük Locanın himayesi altında hemen her yerde bir çok locaların kurulduğu bilinir. Fakat spekülatif masonluğun Manş denizini aşarak Fransa'ya nasıl ve hangi tarihte geçtiğini kesinlikle hiç kimse söyleyememektedir. Kimisine göre 1717 den de önceleri İngiltere'de kabul edilmiş masonlardan 1688 den itibaren Kral Jeaque'ın maiyetinde bulunan İrlandalılar tarafından ilk hür ve kabul edilmiş localar kurulmuştur. Meşhur Preston da bu iddiaya iştirak etmektedir. Aynı suretle, Fransızların çok meşhur «Les Neuf Soeurs» locasının Üstadı Muhterem astronom Jerôme Lalande «Mémoire historique sur la Maçonnerie» adlı eserine göre ilk Fransız locası 1725 de kurulmuştur. Bu locayı aslen İngiliz olan lokantacı Hure adlı biri Faubourg Saint Germain'de Rue des Boucherios de kurulmuştur. Bu locanın kurucusu Lord Derwentwater'dir. Kendisinin yanında Şövelye Hector Maclean ve Haguerty ile birlikte mümtaz bir kısım İngiliz bulunmuştur. Lokantanın ismi «Au Louis d'Argent» dir. Locanın ismi de İngiltere Büyük Locası matrikülünde böyle kaydedilmiştir. Şu kadar varki sicilde 90 numara ile kaydedilmiş olan bu locanın tesis tarihi 13 Nisan 1732 olarak gösterilmektedir. Belki bu loca patentini almadan önce resmî toplantılar yapmış olabilir. Fakat resmî vesika olarak İngiltere Büyük Locasının sicil defterinden başka gösterilecek bir vesika yoktur. Grand Orient De France Lalande'in bu muhtırasına resmî bir karakter tanımış olmakla beraber bu meşhur biraderimizin idiasını şahsına ait olduğunu bir notla kendi sicil defterine işaret etmiştir.

Derwentwater, Stuart'ların taraftarı olarak sürülmüş bir zattır. Bu zat bir süre sonra İngiltereye geçmiş ve orada tutuklanarak 19.12.1746 da, Prens Edward'ın lehinde silaha sarıldığı gerekçesiyle idam edilmiştir. Aynı şekilde bir sene evvel İngiltereye geçmiş olan Maclean de yakalanarak hapse atılmıştır. Bazı Fransız müellifleri -ezcümle Lantoine- bu kadar tehlikeli kabul edilen kimselere İngiltere Büyük

Locasının Fransa'da masonluğu yaymak ve loca açmak yetkisini vermiş olabileceğini şüphe ile karşılamaktadırlar. İngiltere Büyük Locasının 90 numaralı Au Louis d'Argent locasının patentini Lebreton adlı bir biradere vermiş olduğu yazılıdır. Her hafta Çarşamba günleri toplanan bu locanın is'at merasimi 20 Kasım 1732 de Rue Bussy de Lanelle'in lokantasında yapılmıştır. Bu locanın tesisinden sonra İngiltere Büyük Locası matrikülünde 1735 tarihine kadar başka loca kayd'edilmemiştir.

Clavel, «Histoire Pittoresque de la Franc-Maçonnerie» adlı eserinde, Londra Büyük Locası tarafından kurulan ilk Fransız locasının Dunkerque'deki «l'Amitié et la Fraternité» locası olduğunu yazmaktadır. Clavel'e nazaran bu loca 1721 tarihinde kurulmuştur. Böyle bir locanın bu tarihte kurulmuş olması iddiası esaslı bir vesikaya istinat etmediği söylenebilir. İngiltere Büyük Locası bu isimde Dunkerque'de kurulan locanın adını siciline 1 Mart 1756 da geçirmiş ve Grand Orient de France da kuruluş tarihini aynen böyle kabul ederek kendi matrikülüne 10 Haziran 1766 tarihinde almıştır.

Yine Clavel'e nazaran İngiltere Büyük Locasına tâbi olarak kurulan localar sırasıyla şunlardır :

Yukarda ismini verdiği iki locadan sonra Clavel'e göre kurulan üçüncü loca Goustand isminde bir kuyumcu birader tarafından kurulan localardır.

Dördüncü loca 1726 da Saint-Thomas adıyla kurulmuştur.

Bunlardan sonra İngiltere Büyük Locası iki loca daha kurmuştur. Bunlardan ilki Clavel'e göre Au Louis d'Argent locasıdır. İkincisi ise matriküle 1765 de geçirilmiş olan La Sainte-Marguerite ismindeki localardır.

Clavel nihayet İngiltere Büyük Locası tarafından kurulduğunu bildirdiği ilk ismi Bussy locası olan Aumont locasıdır. Bussy locası Duc d'Aumont'u tekris edince dükün ismine izafetle yeni ismini almıştır. Bunlara ilaveten Bordeaux şehrinde 1732'de L'Anglaise adında ve 1732'de de Valenciennes de Parfaite-Union adlı iki loca kurulmuştur.

Clavel'in belirttiği bu localar, yukarda resmî kayıtlara geçen localarla karıştırılmış veya hakiki vesikalara istinat ettirilmeden bildirilmiş

localardır. Bu karışıklık bu güne kadar izah edilememiştir. Tarihlerin olduğu kadar isimlerin karıştırılması dikkati celp etmektedir.

Anlaşıldığına göre İngiltere Büyük Locası kaydına geçen locaların ilk çalışmaya başladıkları tarih, kayda geçişlerinden veya patent istihsal ettikleri tarihten öncedir. Bundan başka bu locaları kuranlar muhtemelen İngiltere Büyük Locsından loca kurma yetkisini de almışlardır veya bu yetkiyi kendilerinde görmüşlerdir. Böylece 1721'i takip eden yıllarda kurulan localar bu yetkiye dayanarak Fransa'da ve özellikle Pariste bir çok loca kurmuşlardır. Bu locaların ekserisi İngiltere Büyük Locasının matrikülüne geçirilmemiştir. L'Anglaise de Bordeaux bunlardan biridir. Bu loca 1740 da La Française isimli bir locayı tess etmiştir. Bu tarihlerde Fransa'da hiç bir nazım obediyanı mevcut değildir. Paris'te resmen kurulan locaların sayısı 1737 de beş altıyı geçmemektedir. Halbuki resmî kayıtlara geçemeyen loca sayısı bunun çok üstündedir. İngilterede de bu şekilde Londra Büyük Locasına bağlanamayan pek çok loca bulunduğu bir devrede Fransa'daki bu hali tabii bulmak yerinde olur. İlk defa Fransa'da bir Büyük Loca tesisi fikri Duc d'Aumont'un tekrisiyle belirmeğe başlamıştır. İngiltere'de olduğu gibi Kral ailesine mensup bir asilzadenin başa geçirilmesi beklenir gibidir. Nitekim meşhur duc de Richmont tarafından tekris edilen duc d'Antin, aynı gün ikinci ve üçüncü derecelere terfi ettirilmiş ve kendisine «Fransa Krallığı içindeki masonların umumî ve daimî Üstadı» unvanını almıştır. Bu unvan Fransa Büyük Locası, Büyük Üstadı manasına alınmaktadır. Bu tekris tarihi 24 Haziran 1738 dir. Bundan evvel bu unvana sahip gösterilenler (Derwentwater veya Milord Harnouster gibi) hakikatta hiç bir zaman bu unvanı hak etmemişlerdir. Bunlara bu unvan daima yakıştırılmak istenmiştir.

İsmi geçen ve resmen İngiltere Büyük Locasına kayıtlı localar bu kaydı 1766 tarihine kadar muhafaza etmişlerdir. Duc d'Antin'in tekrisinden sonra Fransa'da bir Taşra Büyük Locasından bahsedilmeğe başlanmıştır. Bu Taşra Büyük Locası İngiltereden paten istediği söylenmektedir. Meckey bu patentin 1743 tarihinde verildiğini bildirmektedir, fakat bu hususta yine hiç bir resmî vesika gösterilmemektedir. Hatta 1770 tarihine kadar İngiltere Büyük Locası doğrudan doğruya bir takım Fransız locasına patent vermeğe devam etmiştir. (Havre'da La Sagesse No. 310 ve La Parfaite Harmonie No. 394 gibi) Her halde 1768 de merkezî otoriteye -yani Fransa Büyük Locasına- henüz bağlanmamış bazı locaların İngiltereden patent almağa devam etmekte

olduğu anlaşılmaktadır.

Bu da göstermektedir ki İngiltere Büyük Locası ne İngilterede ne de Avrupa'da ve özellikle Fransa'da aradığı birliği ve tek obediyan işini başarıya ulaştırıramamıştır. İngilteredeki anlaşmazlıkların 1813 yılına kadar sürdüğünü, bundan evvelki kısımlarda görmüştük. Orada birlik, İngiltere Büyük Locasının ilk liberal davranışlarından feragat edip anglikan konformizmine avdet edinceye kadar gerçekleşmemiştir. Fransa'daki localar üzerinde kısmı bir otorite tesis etmiş gibi gözükdüğü yıllarda dahi ve kendi sicil defterine kayıtlı localar dahil, hakiki bir vesayet hali asla görülmemiştir. Nitekim 1738'de Anderson Nizamnamesinin ikinci nüshası yayınlandığında bu nüshada şöyle bir nota tesadüf edilmektedir :

«York şehrinde, İskoçya'da, İrlanda'da, Fransa'da ve İtalya'daki İngiltere Büyük Locasına bağlı yabancı locaların da takbihe şayan bir istiklâl hareketi sezilmekte ve İngiltere Büyük Üstadının jüridiksiyonun tanınması red'edilmektedir. Halbuki bu localar kuruluş patentlerini, kanunlarını, nizamnamelerini, kendilerine kardeşlik sırlarını tevdi ederek onları mükâfatlandırmış olan Büyük Britanyalı kardeşlerinden almışlardır. Bu nankörler faydalandıkları parlaklığın (splendeur) sadece İngiltere'den neş'et ettiğini unutmaktadırlar.»

***Aklın bulunması gereken yerde
otoriteleri kullanmaya kalkışmayınız.***

Voltaire

M .: düsturları

Yakınlarını çok sev, her türlü fenalıktan sakın, yedi iktidarında olan her iyiliği âzâmi derecede yap.

Biraderlerine ve herkese karşı daima hüsnü niyet ve hüsnü zan göster. Her masonun tatbik edeceği şeyler, ahlâka, kanuna, vicdana ve örfü âdete muhakka surette uygun olur.

İnsanların serbest konuşmalarına müsaade et. İyiyeye lâıyk olduğu kıymeti ver. Zâıflara acı, e-linden gelen yardımı yap, fenalardan kaç ve fenalıktan kaçın, fakat kimseden nefret etme!

Büyüklerine hürmet ve itidalle, tanımadıklarınla dikkat ve ihtiyatla, dostlarınla en derin samimiyetle, kadın ve küçüklerle tatlılıkla, zavallılarla müşfigâne konuş!

Fakirin babası, yabancının kardeşi, muhtaç ve düşkünün dostu ve hâmisı ol! Bütün insanları kendin gibi gör, öyle sev ve hürmet et.

İyiliği, iyilik olduğu için yap ve menfaat düşüncesinden tamamen uzak kal!

Daima vicdanının sesini dinle ve vazifen ne olursa olsun mutlaka yap.

Kardeşine tabasbus etme! Bu, ona ihanettir. Bir kardeşinin sa-

na böyle yaptığını görürsen, ahlakını bozacağından kork!

Kavgaya mani ol, hakarete meydan verme ve hakkı daima kendi tarafında tut!

Kadına hürmet et, onun şerefini rencide edecek her hareketten ve beşerî zaaflarının suiistimalinden kaçın!

Oku, istifade et. Gör, tatbik et. Düşün, çalış ve her şeyi kardeşlerinin hayır ve selâmeti için yap! Bu kendin için çalışmak demektir.

Herşeyden ve her yerden memnun olmağa çalış! Adaletten zevk al, haksızlığa aslâ meydan vermemeğe çalış! İstirap çekiyorsan şikâyet etme!

Fazilet yolundan sapmış kardeşin olursa onu islâh etmeğe ve doğru yola çevirmeğe çalış.

Sallananı destekle! Düşeni kaldir!

Sana fenalık edenlere fenalıkla mukabele etme, bilâkis iyilikle mukabele et!

İnsanların hareketleri hakkında zevahire göre değil ancak iyi bir düşünce ve muhakeme neticesinde karar ver!

Aslâ ayıplama! İyi taraflarını gör ve göstermeğe çalış.

Muztarip kimselere karşı alâka ve yardımını esirgeme!

Türk şiirinde insan sevgisi

Aliye BARUTÇU

Muhterem dinleyicilerim, sözlerime kıymetli dakikalarınızdan bir kısmını, benim konuşmama ayırdığınızdan dolayı, duyduğum gururu belirtmekle başlayacağım.

Bu kadar seçkin bir topluluk karşısında konuşmanın zorluğunu biliyor, fakat ezeli prensibiniz olan musamahadan cesaret alıyorum.

Çok kısa zamana sığdırmaya çalıştığım konuşmamdaki kusurların hoş görülmesini bilhassa rica ederim.

Konumu, sizlerin seçkin kişi olma ve insan sevme prensibinizden hareket ederek **Türk şiirinde insan sevgisi** üzerinde toplamak istedim. Bu konuda anonim halk edebiyatında ve ata sözlerinde pek çok örnekler vardır. Ben eldeki yazılı vesikalardan faydalanmayı uygun buldum.

İnsan sevme ve insanlara doğru yolu göstererek dostluklar kurmayı hedef tutan eserlerden biri: Yusuf Has Hacib'in Karahanlı hükümdarı Tafaç Uluğ Buğra Han'a sunmak için yazdığı, mutlu olma bilgisi anlamındaki (**Kudat ku biliğ**) dir. Bu eserde Yusuf Has Hacib, toplumda

ki bütün fertlerin, mutlu olabilmeleri için, onları ne şekilde idare etmek gerektiği hakkındaki görüşlerini anlatır...

Edip Ahmet ise hakikatlerin eşiği anlamını taşıyan Ata bet-ül Haka-yık adlı eserinde 12. yüzyıldaki düzensizlikleri ve devrin gidişindeki arızaları görmüş, insanları çektikleri sıkıntılardan kurtarmak isteğiyle, mutluluğa gidecek yolları göstermiştir. İlk mutluluk yolunun ilimde aranması gerektiğini bildirmiş ve birbirini sevip, yardım eden insanların her türlü kusur ve günahlardan kurtulacağını, hatta güzel olabileceğini telkin etmiştir.

Günümüz yazarlarında bu konu daha çok yer almaktadır. Onları hepimizin yakından tanıyıp okuduğumuzu düşünerek, sadece birkaç küçük örnekle yetineceğim. **Meselâ Ziya Osman Saba**

SEVGİLER

**İnsanlar, hepinizi seviyorum;
İçinizde dostlarım, kardeşlerim var.
Ey şehir; bütün hemşehrilerim,
Bayramınız bayramım, kederiniz kederim.
Yoksullar, hastalar, zavallılar,
Sizler için gözlerimdeki pınar.**

derken; **Fazıl Hüsnü Dağlarca**

**Büyü mü yapmışlar ne, alnımıza kaderlerden,
Uyanmıyor düşüncelerimiz binlerce yıldır.
Bu nasıl şey ki beyazdır, beyaz değil,
Birbirimizin boncuğunu seviyoruz da,
Brbirimizin toprağını sevmiyoruz.**

diyerek birbirimizi gerektiği şekilde, yeteri kadar sevmememizden duyduğu üzüntüyü belirtiyor ve;

**Kardeş olduğumuzu, kardeş olduğumuzu,
İlk karanlığındanberi yeryüzünün
Kaderimizken aynı yıldız
Niye anlamamışız,
Bakmışız, bakmışız da göklere?**

mısralarıyla gözlerimizi kardeşlik duygularına çevirmemizi istiyor. **Cahit Sıtkı Tarancı**, özlediği mutluluklarla dolu memleketi bize şu mısralarla tanıtıyor.

Memleket isterim

Memleket isterim

**Gök mavi, dal yeşil, tarla sarı olsun,
Kuşların çiçeklerin diyarı olsun.**

Memleket isterim

**Ne başta dert ne gönülde hasret olsun,
Kardeş kavgasına bir nihayet olsun.**

Memleket isterim

**Ne zengin fakir, ne sen, ne ben farkı olsun
Bir kış günü herkesin evi, barkı olsun**

Memleket isterim

**Yaşamak, sevmek gibi gönülden olsun
Olursa bir şikâyet ölümden olsun.**

diyerek aynı hasreti bizde de uyandırıyor.

13. yüzyılın büyük halk mutasavvıfı **Yunus Emre**, şiirlerinde ruhun yüceliğini, ıstırapı, şevki, inancı ve insanlığı anlatır. Tertemiz Türkçe-
siyle söylediği şiirlerinden birinde

Cümle yadılmışa

Bir göz ile bakmayan

Halka müderris olsa

Hakikatta Âsidir.

diyerek, eşitsizliğe isyan eder ve herkesi eşit görmenin değerini anlatır.

Erenler gittiği yolları gözle,

Gözet bir kâmilin izini izle,

Mümin kardeşlerin aybını gizle,

Girmek ister isen rahmet gölüne.

mısralarıyla, doğru yolu nasıl bulacağımızı işaret eder ve sabırlı, temkinli olmayı tavsiye ederek;

Dövene ekiz gerek

Sövene dilsiz gerek

Derviş göülsüz gerek

Sen derviş olamazsın.

der ve Şu dörtlüğü ile de kendimize yapılmasını istemediğimiz Şeyi baŐkasına da yapmamamız gerektiğini söyler.

**Sen sana ne sanırsan
BaŐkasına onu say
Dört kitabın manası
Budur eğer var ise**

Yunus, İnsan sevgisinin, ve gönül almanın en mukaddes vazifelerden biri olduğunu Şu dörtlüklerinde çok güzel anlatır.

**DuruŐkazan, ye, yedir,
Bir gönül ele getir
Yüz kbeden iyidir
Bir gönül ziyareti**

aynı düŐünceyi bir başka deyişle;

**Bir hastaya vardın ise,
Bir iim su verdin ise,
Yarın orda karşı gele,
Hak Őarabın içmiŐ gibi**

diyerek ifadelendirir.

Bir aŐk Şairi olarak tanınan **Fuzul**, coŐkun ve zengin bir lirizmle söylediği gazelleriyle ebedileŐmiŐtir. AŐka verdiği önem Şu rubaisinde kolayca buluruz.

**lm kesb ile paye-i rif'at
Arzu-yı muhal imiŐ ancak
AŐk imiŐ her ne var lemde
lm bir kıy  kal imiŐ ancak**

Fuzul'de mal, mülk ve paraya değer vermeyen söyleyiŐler de çoktur.

Meselâ :

**Deme ki milke heves iade yohsa male tema
Teveccüh etse değil ana dar-ı dünya dar.
Fakir imiŐ, fakr Őeref-i ehl-i vücut
zne eyleme hemdem fukaraden gayrı**

tarzında deyiŐleri çoktur.

Bunların yanında :

**Ne yanar kimse bana, ateş-i dilden özge
Ne açar kimse kapım, bad-ı sabadan gayrı**

derken yalnızlık ve kimsesizliğin ıstırabını da dile getirmiştir. Dosttan vefa görmemenin üzüntüsü onu dünyaya ve talihine de küstürmüştür.

**Dost bi perva, felek bi rahm, bi sükûn,
Dert çok, hemdert yok, düşmen kavi, tali zebun.**

diyerek bu hislerini acı acı belirtmiştir.

Aynı duygularla bize seslenen son yılların hakikî halk ozanı **Aşık Veysel**, gönül ve fikir birliğinin en büyük düşmanlıkları bile yok edeceği inancını şu dörtlüğünde anlatır.

**Kim okurdu kim yazardı
Bu düğümü kim çözerdi
Koyun kurt ile gezerdi
Fikir başka başka-olmasa**

Hakiki dosta sahip olma ihtiyacıyla çırpınıp, onlardan vefa göremeyince, bu isteğine toprağın cevap verdiğini büyük bir içtenlikle duyurur.

**Dost, dost diye nicesine sarıldım
Benim sadık Yârim kara topraktır
Beyhude dolandım, boşa yoruldum
Benim sadık dostum kara topraktır.**

Hastalık yıllarının ıstıraplarındaki azametini anlatan şiirinin bir dörtlüğünü almadan yapamadım.

**El vurma yarama, yaklaşma kardaş
Derdimi söylesem tükenmez baş, baş
İçimde yanıyor tütünsüz ataş
Ceset soba gibi, kalbim bir ocak**

Bütün hayatı boyunca dostluk, vefa peşinde koşan Veysel, hastahane de yatarken hemşehrilerinde gördüğü dostluk ve yakınlıktan duyduğu memnunluk şu mısralarında ne güzel beliriyor.

**Telgraf, telefon, mektup gelince
Sivas halkı gelip gönlüm alınca**

**Veysel ağırların geri kalınca
Selâm yaz dostlara unutmada dediler.**

Tanzimatla beraber şiirimizde vatan, millet, hürriyet tamaları işlenmiş, bunun yanında toplum sadete götüren zengin bir kardeşlik ve insanlık duyguları görülmüştür.

Bu devrin yazarları arasında Namık Kemal ve Ziya Paşa üstün bir yer tutarlar.

Namık Kemal'in halk için hizmet aşkını Murubba'ından aldığımız dörtlükte kolayca bulacağız.

**Musirrim, sabitim ta can verince halka hizmette
Fedakârın kalır ezkârı daim kalb-i millette
Denir birgün gelir de saye-i feyz-i hamiyette,
Kemalin seng-i kabri kalmadıysa namı kalmıştır.**

Vatanın, içinde bulunduğu korkunç durumdan ancak, birlik ve beraberlikle kurtulabileceğimizi gür sesiyle duyurmağa çalışarak;

**Memleket bitti yine bitmedi hâlâ sen, ben
Bize bu hal ile bizden büyük olmaz düşmen
Dest-i a'dadayız Allah için ey ehl-i vatan
Yetişir terk edelim gayrı hava -vü hevesi.**

demiştir. N. Kemal hakikî insanın halka hizmet ve muhtaçlara yardım etmesi gerektiğini ifade ederek;

**Usanmaz kendini insan bilenler halka hizmetten
Mürüvetment olan mazluma el çekmez ianetten.**

der ve

**Bais-i şekva bize hüzn-i umumîdir Kemal
Kendi derdi gönlümün billâh gelmez yadına.**

diyerek, bütün şikâyetlerinin halkın dertleriyle ilgili olduğunu belirtir. **Ziya Paşa** ise kin ve garazcı terkedip, adaletle hareket etmemizi anlatarak;

**Adem ona derler ki garazdan ola salim
Nefsinde dahi eyleye icra-yı adalet**

der. İnsanlara karşı iyi duygularla beslenmiş olmanın, insanlık olacağını ve başkalarının dertlerine karşı ilgisiz kalmamayı şu beyitleriyle açıklar:

**Adem olanın hayrolur ademlere kasdı
İnsanlığa insanda budur işte delâlet.**

aynı anlamla;

**İnsan ona derler ki ede kalb-i rakiki
Âlâm-ı benî nevi ile kasb-ı melâlet**

Bu dünyada kimseye kırılmamak için tutmamız gereken yolu da

**İncinmemek istersen eğer milk-i fenada
Bir kimseyi incitmemeğe hasr-ı meran et.**

diyerek göstermiştir.

Yunus Emre'nin çağdaşı ve mevleviliğin kurucusu olan büyük tasavvuf şairimiz **Mevlânânın** asıl benliğini bulması, ancak hakikî bir dosta kavuşmasıyla mümkün olmuştur.

Dostluğa kıymet veren **Mevlâna**, dosttan ayrılmanın zorluğunu, iyi bir dost için neler temenni edilmesi gerektiğini ve unutulmamak isteğini, anlatan şiirini bugünkü dilimize çevrilmiş şekliyle okuyacağım.

**Bir tatlı ömür gibi birmeğe niyetlendin,
Ayrılığın atına eğer vurdun inadına
Ama bizi unutma, hatırla ama.
Sana temiz dostlar, iyi dostlar, bağdaş dostlar
Yer yüzünde de var, gök yüzünde de var.
Eski dostlarla ettiğin yemini, hatırla ama**

diyerek anlatıyor.

Bizleri, bencillikten uzaklaştırıp, birlik ve beraberliğe çağırarak, tek kişinin ancak bir hiç olabileceğini ve birleşmekten doğacak kuvveti bakın nasıl anlatıyor.

**Şu beş duyudan, altı yönden
Varını, yoğunu birliğecek, birliğe
Kendine gel, benlikten çık, uzak dur
İnsanlara kar ıl, insanlara,
İnsanlarla bir oldun mu, bir madensin, bir deniz.
Kendi kendine kaldın mı, bir damlasın, bir dane.**

Kardeşlik, dostluk ve beraberlik sağlanınca bütün insanların ne kadar mutlu olacaklarını anlatmak isteğiyle;

**Bugün hayat öylesine rahat,
Bugün yürekler öylesine ferah
Bugün insanlar öylesine kardeş
Toylar, düğünler tam bizim için,
Toyumuz düğünümüz kutlu olsun dünyaya.**

der. Büyük ve hakiki kardeşliğin doğabilmesi için inanış farklarından vazgeçerek birbirimiz olduğumuz gibi kabul edip noş görmemizi isteyerek,

**Bâzâ, bâzâ heranç hesti bâzâ
Ger Kâfir-ü gebr-ü pütperesti bâzâ
În dergeh-i mâ dergeh-i nevmidi nist
Sad bâr eğer tevbe şikesti bâzâ**

diye bütün insanlığa seslenir. Dörtlüğün bugünkü dilimize çevrilişi şöyledir :

**Gel, gel, kim olursan ol, gel
Dinsiz, ateşperest, putperest te olsan gel
Dergâhımız ümitsizlik dergâhı değildir,
Yüz kerre tövbeni bozsan da, gene gel.**

Ve son olarak Tefvik Fikret'i zaman, zaman ümitsiz gibi görünmesine rağmen, vatan ve milletin mutlu günlerinin özleyişi içinde buluruz. Vatanın geleceği onun en büyük dertlerinden biridir. Bütün ümidi şiirleriyle önderlik ettiği gençlerdedir.

Millet şarkısı adlı şiirinde şu sözleriyle hepimizi kardeşlik duyguları içinde millet yolunda yardıma ve beraberliğe çağırıyor.

**Çiğnendi yeter varlığımız cehl ile kahre
Doğrandı mübarek vatanın bağı sebepsiz
Birlikte bugün bulmalıyız derdine çare
Can kardeşi, kan kardeşi, şan kardeşiyiz biz.**

Toplumdaki istirapları ve sefalet tablolarını şiirleriyle çizen Fikret'in **Balıkçılar** adlı şiirinden bir örnek vereyim :

— **Bugün açız yine evlâtlarım, diyordu peder,
bugün açız yine; lâkin yarın ümit ederim
sular biraz daha sakinleşir.. Na çare kader**
— **Hayır, sular ne kadar azgın olsa ben giderim**

diyordu oğlu, yarın sen biraz ninemle otur;
zavıllıcık yine kaç gündür işte hasta...

— Olur.

— Yarın küçük gidecek yalnız, öyle mi balığa?

.....
Şafak sökerken o, yalnız, bir eski tekneciğın
düğümlü, ekli, çürük ipleriyle uğraşarak
ilerliyordu.. Deniz aynı şiddetiyle şırak,
şırak döğüp ezıyor köhne teknenin şişkin
siyah kaburgasını.. Ah açlık, ah ümit...

Deniz ufukta, kadın evde muhtazır ölüyor:
Kenarda üç gecelik bar-ı intizarıyla
bütün felâketinin darbe-i hasarıyla
tehi, kazazede bir tekne karşısında peder
uzakta bir yeri yumrukla gösterip gülüyor,
yüzünde giryeli, muzlim, boğuk şikâyetler.

Halûk'un Bayramı Fikretin İnsanlık, merhamet ve yardım duygularının
genç yaşta doğup, beslenmesi lüzumunu kabul edişinin ifadesidir.

**Baban diyor ki: meserret çocukları, yalnız
çocukların payıdır, Ey güzel çocuk dinle;
fakat sevincinle
neler düşündürüyorsun bilir misin? Babasız,
ümitsiz, ne kadar yavrucakların şimdi
Siyah-ı mateme benzer tarane-i iydi,
Çıkar o süsleri artık sevindiğın yetişir;
çıkarak biraz da şu öksüz glyinsin, eğlensin;
biraz güzellensin
şu ruy-ı zerd-i sefalet... Evet, meserrettir
çocukların payı, lâkin senin sevincinle
sevinmiyor şu yetim, ağlıyor... Halûk dinle.**

Halûk'un Amentüsünde Fikret, bütün insanları kardeşliğe götürmek
isteğiyile, herkesin kolay, kolay anlayıp kabul edemeyecekleri, büyük
ve ulvi duygularla dolarak, dünya insanlığına şöyle seslenir.

**Bir kudret-i külliye var ulvi ve münezzeh
kutsî ve mualla, ona vicdanla inandım.
Toprak vatanım, nev-i beşer milletim... insan,**

insan olur ancak, bunu iz'anla inandım.
Şeytan da biziz cin de, ne şeytan ne melek var;
dünya dönecek cennete insanla, inandım.
Fıtratta tekâmül ezeldir; bu kemale
Tevrat ile, İncil ile, kur'anla inandım.
Ebna'yı beşer birbirinin kardeşi... Hülya!
Olsun, ben o hülyâya da bin canla inandım.

***Hürriyeti kaybedenin, kaybedilecek
başka bir şeyi kalmaz.***

Alman Atasözü

Felsefi düşünceler ve masonluk

Prof. Dr. Rasım ADASAL

Felsefe ve özellikle modern bilimlere dayanan ve onlardan ışıklar alan felsefi düşünce teolojik spekülasyonlardan ziyade, doğrudan doğruya insanın kendi niteliğini ve dolayısıyla onu çevreleyen tabiat güçlerini ve sırlarını anlamak olduğuna göre masonluk prensipleriyle bir ilişkisi ve ilgisi olması pek tabiidir. Zira bugün felsefe bütün bilimlerin birleştiricisi olarak tabiatın ve dolayısıyla insanın bilinmeyenlerini arar; bilinenleri manalandırır; ve bütün bunlardan insanlığın mutluluğu için bütün sosyal-moral-bilimsel araştırmalara ve çabalara ışık verir. Gerçi doğrudan doğruya bir filozof bir matematik, bir fizik, bir biyoloji, bir tıp veya sosyoloji bilgini değildir; lâkin derinliğine olarak her gerçek bilgin-bir Einstein ve bir Freud gibi - kendi alanındaki bilimsel gerçekleri ararken çokkez felsefede yapar. Her insan kendini ve çevresini anlamaya başladığı andan itibaren

sırlarla dolu bir dünyada doğduğunu görür; ve ölümle ötesinide düşünmek dürtüsünü gösterir. İçinde ve üstünde yaşadığı dünyanın ötesinde 5 duygumuzun ve düşünce mekanizmalarımızın kavrayamadığı bir dünyalar varlığının mevcut olduğunu ve astronomların 1968'de Ay yüzeyine ayak basmalarından sonra bu evrenin şuurlandıramadığı ve cisimlendiremediği mesafelere ve bilmezlere doğru uzadığını da görür. O halde vaktiyle filozof Bergson'un «**Homo Sapiens** = Düşünen insan» dediği en üst basamaktaki yaratık yani Adem oğlu kendi içrel sorunları veya tabiat hakkında düşünür, ve yargılarda bulunurken bir felsefi yargılama yapıyor demektir. Bunun çeşnisi olaya ve ihtiyaca göre metafizik, paranormal, psikolojik, sosyal, moral ve çeşitli objektif bilimlere ait olabilir. Nitekim bugün birçok halk ve saz ozanlarının canlı mısralarında insanın içrel duygularını ve

düşüncelerini çok kez sembolik bir şekilde aksettiren felsefi yorumlamalar buluyoruz.

Felsefe şu veya bu bilim gibi zorunlu bir kültür ve ihtiyaç değildir. Yani hayatı bir zorunluk ifade etmez. Lâkin gerçekten insancıl bir hayat ve moral için gereklidir. Zira güçlü filozof Sokrat'ın **«Benim bildiğim bir şey varsa hiç bir şey bilmediğimdir»** tarzındaki felsefi düşünmesinde bir moral çekirdek vardır. Birçok ata sözlerinde ünlü filozofların daha ağıdalı ve kompleks şekillerde söylemiş oldukları hikmetler mevcuttur. Felsefeyi sırf kuru bir tasavvuf yani sofuluk, ya da sırf dinsel spekülasyonlarla uğraşan bir doktrin manasına almamalıdır. Kuru materyalist ideolojiler felsefeyi kınarlar; ve dünyada yalnız maddi nimetleri sağlayacağını umdukları sosyo-ekonomik veriler önem verirler. Lâkin Marx'dan Marcuse kadar bu görüşleri savunanlarda birçok görüşlerinde dolayısıyla felsefe yaparlar. Bir **«yaşamak ve düşünmek tarzı»** şeklinde ifade ettikleri felsefe, mistik saplantılardan uzak kalmak şartı ile, insana bir moral olgunlaşma yönünü göstermektedir. Her tarihi sosyal dönemde felsefe düşüncenin en üstün şeklini teşkil etmiş; ve o dönemin kültür basamağını ve kalitesini aksettirmiştir. Demek ki felsefe bilimlerin

modern şekiller alması, moralin, gençlik hareketlerindeki isteklerin ifade ettiği gibi, zamana uygun pratik kalıplara girmesi artık modern bir şekil almaktadır. Felsefe bu manada alındığı zaman bütün insanların kardeşliği ve mutluluğunu amaç edinen insancıl idealler ve prensipler için gereklidir.

Aramızda, toplantılarımızda felsefi düşünceleri tartışmamızı samimi bir şekilde kınayanlar ve bunda fayda ummayanlar vardır; ve daha ziyade sembolizmin bize telkin ettiği şekilde masonik prensiplerin pratik şekillerini eğitmemizi ön sorun olarak ele alırlar. Oysa bunun tamamıyla aksine olarak genel kültüre ve bilgilere önem veren diğer birtakım hocalar ise zaman zaman seminerler veya simpozyumlar halinde hayat felsefelerini ve bütün dünyayı ilgilendiren psikososyolojik sorunları tartışırlar; konferanslarını verirler; ve özellikle bunlara muhtaç olanları faydalandırırlar. Esasen bundan önceki üç asırda masonluk localarının felsefelerin yayılmasında önemli bir rol oynadıkları bir gerçektir. Özellikle matbaaların bulunmadığı veya gerçek bir kültür yayılması için yetersiz bulunduğu zamanlarda birçok değerli düşünceler ve doktrinler el yazmalarında hapsedilmiş olarak bilinmiyor-

du. Oysa yayılan ve hiç olmazsa toplumun aydınları tarafından okunan bir düşünce ruhumuz kapsar; kültürel terbiye sağlar; manevi dünyamızı kuvvetlendirir ve okumayı sevdiren. İşte masonluk bu bakımdan bunu sağlamak hususunda büyük hizmetlerde bulunmuş; zira bir taraftan seçkin masonlar arasında güçlü filozoflar - Goethe'den Voltaire'e kadar uzanmak üzere bulunduğu gibi, localarda felsefi konferanslar verilmekte ve tartışmaları yapılmaktaydı. Özellikle Avrupa'nın çeşitli yerlerinde locaların artması oranında felsefi yayımda daha geniş bir ölçüde olabilmıştır.

Birçok felsefi ve moral doktrinlerde masonik prensiplerin bulunduğu bir gerçektir. Masonlukla felsefe arasındaki ilişkilerin önemi masonluğun doğrudan doğruya felsefi bir sistem ve tarikat olmasından değil, ikisinin de bir zamanlar katolik kilisesinin fanatizmi ile uğraşmak ve savaşmak zorunda kalarak ortak bir şekilde çalışmalarındandır. Özellikle masonluğa hizmet eden birçok ünlü filozoflar arasında üçünün hizmeti büyüktür. Bunlar da **Newton, Locke, P. Bayle** gibi filozoflardır. Bu sonrakiler Amsterdam'da Fransa'dan sürülmüş olarak mülteci bir felsefe profesörü göreviyle bir taraftan etüdler yapmakta; bir ta-

raftan da Avrupa'da o zaman büyük akisler uyandıran düşünceler yayılmaktaydı. 1737'de yani locaların artmış olduğu bir zamanda Bayle'nin «**Dictionnaire Historique et Critique**» adlı eseri çoktan yayımlanmıştı. Yasaklara ve polis kontrolüne rağmen bu çok geniş ölçüde olmuştu. Bu eserde kötü idareli ve ruhlular ve düşünce özgürlüğünü fanatik görüşler ve her çeşit insanlık dışı cezalarla boğmaya çalışan papaları kınıyor; manasız sistemler kurmuş olan filozoflara karşı dinle moral karışığı olarak çok yeni ve insancıl düşünceler ileri sürüyordu.

İngiltere'de Locke (1690-1710) menfaada olmadığı gibi, zamanının politikasında nüfuzlu bir kişi olduğu cihetle özellikle «**İnsalcıl bilgiyi güden bir deneme**» adlı kitabında çok müsbet ve uyarıcı telkinlerde bulunuyor; felsefede liberalizmi sokuyor; başta Voltaire olmak üzere Fransız düşünürlerin düşüncelerine tesir eden prensiplerini benimsetiyordu. Bu özgür düşünceli filozofun moral prensibi şöyle özetlenebilir: «**Tutkularımızda ege-men olmak özgürlüğün en iyi tatbidir.** Gerçek mutluluğu aramak zorunluğu her özgürlüğün esasıdır». Görülüyor ki bu felsefede masonik ve daha doğrusu daha genel manada insancıl bir prensip vardır. Newton'da bir

matematik dahisi olarak insanlığın ihtiyacı bulunduğu en üstün gerçeği dolayısıyla tanrıya inancını bilimde arıyordu. Bu üç güçlü düşünür masonluğa ve bütün insanlığa hizmetleri geçmiş olanlardan nihayet üçüdür. Lâkin bir zamanlar localarda ve özellikle Fransa'da «Gizli ve mistik şeyler bilgisi = **Occultisme**» zaman zaman yeralmış; hatta ünlü majisiyen **Cagliostro** masonik eriştirmeye tabi tutulmuştur. Gizli şeyler bilgisi eski Mısır zamanından beri birçok dönemler geçirmiş ve şekiller almıştır. Büyük dinlerin vaatlarına rağmen dünya üstünde insanların hayal ettikleri ve bekledikleri mutluluk belirmiyor; ve hep (**Vadedilmiş Cennet**) niteliğinde kalıyordu.

Birçok filozoflarda dünya dengesinden dem vuruyorlar; ve bir takım mutlu hayali beldeler ve devletler tasarlayarak (**Utopia**'lar), bunlara ait kitaplar ve romanlar yazıyorlardı. Platon'un «**Cumhuriyet**» adlı eseri ile başlamak üzere **Utopia**, **Güneş beldesi**, **Yeni Atlantik**... gibi kitaplar vaktiyle çok okunmuştu. Oysa insanlık o zamanları salgın ve öldürücü hastalıklardan kırılıyor; her yerde kanlı savaşlar yalnız ayrı ırkta olan insanları değil, aynı dinden ve milletten olan insanları da birbiriyle kırırıyordu. Kıtliklar, toplu insan

öldürmeleri, engizisyon mahkemeleri insanların içrel bunalımlarını ve ümitsizliklerini artırıyordu. İşte «**Occultisme**», bunlara karşı bir çeşit avunma ve avutma reaksiyonundan başka birşey değildir. Aydınların buna kattıkları felsefe çeşnisi bu içrel inanç ve saplantıları halk kitleleri için bir sıkıntı ve boşalma araçları haline sokmuştur, Dünya üstünde genel bir insançı anlaşma ve uzlaşma, genel bir elseverlik ve manevi yükselmek için çalışan Masonluğun büyük felsefe sistemleriyle olduğu gibi bu gizli bilimlere ve inançlara özellikle bazı localarda yüzvermesi bundandır. Yoksa gerçek masonluk hiçbir vakit fanatik, mistik, majik doktrinlere iltifat etmemiş; lâkin yerine ve ihtiyaca göre daha ziyade aydınlatıcı olmak üzere şu veya bu locada bunlara ait sohbetler olmuştur. Nitekim bugün de şu veya bu locada her mesleğe ait bazı aydınlarında eğilim ve sempati gösterdikleri «Paranormal haller» e ait bir sorun tartışılabilir. Bu masonluğun bu gibi şeylerle uğraştığını ve bunları benimsediğini ifade etmez.

En yüce moral değerleri ve yükümleri edebi olduğu kadar, lojik ve felsefi bir eda ile aksettiren masonluğun çeşitli eriştirmelerine ait merasiminde yer alan sosyal ve moral konuşma -

larda birçok felsefi sözler ve düşüncelerde söylenmektedir. Nitekim ilk çırak erişirmesine namzetler yaptırılan üç seyahat insanın çocukluk, gençlik, olgunluk çağlarındaki moral ve psikolojik gelişmelerini sembolize ettiği gibi doğrudan doğruya insanlığın ilkel dönemlerinden bugünkü medeniyete kadar olan aşamalarını sosyo-filozofik bir şekilde belirtmektedir. Olgunlaşma derecelerinden birinin açılma merasiminde şu karşılıklı konuşma dikkate değer: — Eğitim ve terbiye hangi araçla sağlanır?

— Yüce sırrın kavranmasıyla
— Bu doktrin nereden gelmiştir?
— Eski filozoflardan gelmektedir. Bunlar sembollerimizin özünde saklıdır.

Bütün olgunlaşma derecelerinde menkıbeler, tarihi izahlar ve yorumlamalar olduğu gibi bir moral ve felsefi anlamda mevcuttur; ve çoklarında ana amaç felsefi olgunlaşmadır. Bunda şu veya bu felsefe doktrini seçilmemektedir. Lâkin genel olarak zoraki felsefi sistemler - üstün ırk felsefesi, kuru materyalizm felsefesi... gibi - masonluk mefküresinde ve amaçlarında pek yer almamaktadır. Masonluk felsefesinde insanlığın esenliği için bütün dinlerin gerekli ve fay-

dalı olan prensiplerini, hikmetlerini, moral düzenlerini almak suretiyle bütün din mabetlerinin ruhunu birleştiren bir felsefenin izleyicisidir. Nitekim olgunlaşma derecelerinden birinde namzetler buldukları yerde büyük insanların, **Confucius'tan Zoro Aster'e, Budha'dan Musa'ya, Hermes'ten Platon'a, İsa'dan Hz. Muhammet'e** kadar olmak üzere büyük filozofların ve din önderlerinin tafsiyelerini, öğütlerini, direktiflerini dinlerler. Bunlar arasında Hz. Muhammet'in de bir sözü dinlenmektedir: **«Bir insan kendisi için arzu ettiği şeyi diğerleri içinde aynı samimilikle istemediği takdirde gerçek bir müslüman sayılamaz».**

Bu çeşitli moral felsefelerinin prensipleri dinlenirken nihayet «GELECEK» seslenir. Bütün dinler ve felsefeleri yeniden mesihlerin dünya üstünde gelmesini beklerler. Bu ümittir; ve bu mutlaka şu veya bu peygamberin kendisi değildir; onun manevi varlığı, ruhudur. İnsanlığın yükselmesi için kuvvetli izlenimleri mevcut olan diğer rehberler daha vardır. Ancak hepsinin dili ve dileği aşağı yukarı birdir: **«Gerçeği bulmak ve bu gerçekten kendin bulmak».** Esasen vaktiyle ilk çağların en özgür düşünceli filozofu olan Sokrat da bunu daha vecizeli bir şekilde özetlemişti: **«Kendini bil».**

İşte bütün bunlar bize kuru sofuluk yani mistisizmle uğraşan ve insanların özgür düşünmelerine set çeken suni felsefeden ziyade, gerçek insanlık moral felsefeleriyle masonluğun yakından ilişkileri bulunmasını açık bir şekilde göstermektedir.

Nitekim mason olabilmenin çeşitli koşulları ve karakterleri arasında «Felsefi eğilim ve araştırma» da istenmektedir. Zira bundan yoksun olan insan tamamıyla materyalist bir alışkanlıkla ancak günlük ihtiraslarının ve ihtiyaçlarının esiridir. Oysa zaman zaman öz benliğini tarafsız bir kritikten geçirmek ve buna göre günlük hatalarını düzeltmek, başının üstünde karanlık bir gecede yıldızlar dünyasını seyretmekle dünya oluşu hakkında düşüncelere dalmak, diğer insanları kendisi gibi mutlu olmasını istemek ve felâket zamanlarında içten bir elseverlikle onların acılarını paylaşmak... gibi insancıl yorumlamalarda bulunan insan, ister mason olsun veya olmasın, felsefe yapıyor demektir. Artık gerçek felsefe kurulması bilimlere bağlıdır. Felsefe bütün modern bilimlerin ilerlemelerine dayanarak genel yargılar vermekte ve sistemler kurmaktadır. Lâkin felsefenin ana amacı doğrudan doğruya bilim yapmak demek değildir. Bütün bilimlerin ötesinde insanla-

rın düşündüklerine ve isteklerine cevap vermeye çalışmaktadır. Buna göre bir bakıma felsefe ile gerçek moral prensipler bir yerde toplanmaktadır. Bu masonik felsefe mutlaka bir inanç ihtiyacı için koşul koyduğu tanrıya bile birtakım doğmatik dini anlamların üstünde olmak üzere daha büyük ve genel bir güç manası vermektedir. Nitekim olgunlaşma derecelerinden birinin kitabında bu görüş şöyle belirtilmektedir.

- Tanrı nedir?
- Tanrı bir nurdur,
- Tanrı bir gerçektir,
- Tanrı adalettir,
- Tanrı aşktır,

Fakat tanrının aynı zamanda «Çalışma» olduğunu söylemekte doğru olur. Zira evrendeki dengiyi ve ahengi düzenleyen sınırsız kuvvette onun tesiri görülmektedir. Durmadan çalışmak hayatın ve tabiatın koşuludur. O halde ne taraftan bakılırsa bakılsın modern felsefe insanın benliğinde süreli bir şekilde bir soruşturma ve kendini anlama ihtiyacıdır. Bunu tarih boyunca masonluk vaz ettiğine, bütün insanları mutlu kılmak istediğine ve elseverliği telkin ettiğine göre felsefeyi eğitiminde ve olgunlaşmasında daima önemli bir ışık olarak tutması pek tabiidir.

Fran masonluk

Moiz BERKER

Fran masonluk kadar sık yazılan ve o oranda da yanlış yorumlanan bir konu yok gibidir. Kabul etmek gerekir ki, onun kadar incelenmesi zor bir konu da yok gibidir. Ancak, masonluk üzerine yazılmış eserleri okurken, okurların çok dikkatli davranmaları gerekir. Zira birçok yazarlar mason cemiyetlerini kötüleyip, halkın zihninde gerçekten çok uzak, yanlış düşünceler yaratmayı günümüzde bile başarabilmektedirler. Ne olduklarını bilmedikleri kitapları kendilerine kaynak seçtikten sonra, maddi veya manevi yarar ve tutkularını da gizleyerek, dar görüşleri meselenin önemini kavramadan, masonluk üzerine sayfeler karalamışlardır. Anlamak ve gerçeği bulmak tutkusu ne yazık ki bunların pek azında vardır. Meselâ koyu Katolik yazarlar için masonluk hâlâ şeytanın tapınağıdır; nerede ise ateş yaktırıp, etrafında hür masonlara ayin yaptırırlar. Bazı yazarlar için ise masonlar korkunç siyasi emeller besleyen bir çeşit «Mafia» olup, emellerine yardım ettiği takdirde cinayetlerden bile kaçınmazlar. Bazı yazarlara göre ise, bunun aksine, masonluk bir çeşit yardımlaşma ve koruma cemiyetidir.

Antisemitler, masonluğu İsrail'in elinde, gayesine kavuşmak için kul-

landığı bir vasıta olarak görürken, başka bir grup yazar Anglosakson emperyalizminin organı olarak kabul eder.

Bu birbirine zıt düşüncelerin hepsi de yanlıştır. Zaten görüşlerin bolluğu, gerçekte ilgilerinin olmadığı en iyi delildir. Hür masonluk ne Mafia'nın bir kolu, ne de bir hayır cemiyetidir. Hür masonluk şeytanla ilgilenmediği gibi, şu veya bu devletin emrinde değildir veya onun uğrunda çalışmaz. Evet, hür masonların bir takım ödevleri olduğu şüphesizdir. Basit olmayan bu ödevleri kısaca gözden geçirelim:

İnsanların, var olduklarından beri ve dünyanın her tarafında, hemcinslerinin iyiliği ve insanların kendi hataları yüzünden çektikleri ıstırapların hafifletilmesi için çalışan, gerçeğe aşık, dürüst düşünceli kişiler vardır. Bu olgun insanlar bazen birçok öğrenci de yetiştirmişlerdir. Zor ve uygun olmayan şartlar içinde yaşama yolunu seçen bunlar, birçok kere günün kötülüklerine açıkça karşı çıkmaktan çekinmemişlerdir; ancak daima zulüm ve eziyet ile karşı karşıya geldikleri için, zamanla ihtiyatlı davranmak zorunda kalmışlardır. Yüce gayelerinden dönmeksizin sıkı ağızlı olmuşlar ve sırlarla örtünmüşlerdir. Böylece az çok gizli, birbirine bağlı olmayan, fakat adalet ve insanseverlik gibi aynı gayeleri güden birçok topluluklar doğmuştur. Fran masonluğun, bu eski toplulukların en soylu geleneklerinin mirasçısı olduğu şüphesizdir. Fran masonluk, aynı zamanda bu gelenekleri canlı bir şekilde bünyesinde koruyan bir topluluktur.

Fran mason, insan olgunlaşmasının işçisi olarak, kurtarıcı ödevini gayet iyi bilmektedir. Hiç bir okula ve hiç bir sisteme bağlanmadan, tam bir özgürlük içinde, her türlü esareti gideren «Nur ve Ziya» yı arar. Onda hakim olan «Tolerans», yâni «hoşgörülük» prensibidir. Bu prensip, yapamadığımız veya yapmak istemediğimiz işlem ve davranışlara karşı saygı göstermek, onları hoşgörmektir. Din açısından ise, bizim gibi düşünmeyenleri anlayışla karşılayıp, onları kınamaktır. İşte bu ruh haleti, masonun seçkin özelliğidir.

Milletlerin ilelebet çocuk kalamayacaklarını bildiklerinden, masonlar ahlakî ve fikrî seviyelerin her alanda yükseltmeye çalışarak olgunluğa ermelerini izlerler. Ne yazık ki, aksi yönde çalışan kuvvetler her zaman vardır. Bunlar, milletlerin boyunduruk altında kalmalarının hayırlı olduğuna inandıklarından, gelişimi köstekliyerek olayların normal akışını geciktirmeye çalışırlar.

Böylece geleceğin yapıcıları ile, geçmişin tutucu hissedarları arasında bir mücadele başlar. Bu mücadelede her iki tarafın çeşitli unsurları işe karışır ve her biri elindeki bütün imkânları ortaya koyar.

Burada hür masonları öteki topluluklardan ayıran, şiddete karşı olan nefretleridir. Kanlı devrimleri hazırlayanlar veya iştahlarını uyararak toplumlara ayaklandırırlar, hiçbir zaman onlar değildir. Hür masonların usulü, yüzyılların tecrübesinden ilham alır.

Herhangi bir şeyi, şiddete başvurarak devirmek istemediklerinden, insanların boş heveslerine karşı, aralarında gülümsemekle yetinirler. Kundaklayıcı olan gerçekleri vakitsiz yaymaktan çekinerek, olağanüstü «ketumiyet» kuvvetini kabullenirler. Konuşma vakti gelmedikçe susmasını bilirler ve böylece gerçek bilgileri biriktirerek, onlara hız vermeden önce olgunlaştırırlar.

Hür masonlar ütopyacı değildir. Toplulukların mutluluğunun, onları meydana getiren kişilerin başaklaşmasıyla gerçekleşebileceğini bilirler. Sosyal vücudun sağlığı, onu meydana getiren hücrelerin durumuna bağlıdır. Onun için politik ve sosyal rejimlerin değişmesine büyük bir değer vermezler. Yapının sağlamlığını gerçekleştiren, gönyeye göre yontulmuş taşlardır. Yapı sanatının pratiği, fran masonları eğitir; zira onlar her ne kadar maddi mimarlıktan uzaklaşmış bile olsalar, kendi yapı unsurlarını yontmaya devam etmektedirler. Bizzat kendi kendileri olan ham taşı yontarak, onu muhteşem yapının gereklerine uyacak şekilde dikkatle parlatırlar. Bütün bunlar, gerçek eriştirmelelerin, «inisiyasyon» un gayesi olan, fertlerin ahlakî ve fikrî olgunlaşmalarından başka birşey değildir. Ancak masonluk hakkında herkesin görüşü, onun üyelerinin olgunlaşma derecesine bağlıdır. Onun içindir ki, hür masonlar mümkün olduğu kadar eğitilerek olgunlaşmak zorundadırlar. Böylece batıl inançlardan sıyrılırlar ve aynı zamanda kendileri ve başkalarının gönül, fikir erdemlerinin ortak terbiyesi ve yükselişiyle, kişisel ve genel kurtuluşa hizmet ederler.

Ancak şunu unutmamalı ki, gerçek «inisiyeler», yâni gerçek masonlar azdır. Bu, bizi karamsarlığa yöneltmemeli, aksine daha çok gayrete getirmelidir. Az da olsa, bu gayretle elde edeceğimiz manevî olgunluk hiçbir zaman yararsız kalmayağı gibi, bütün hayatımız üzerinde mutlu sonuçlar doğuracaktır. Zira kutsal şeyler konusunda hiçbir çaba boşa gitmez.

Özet olarak diyebiliriz ki, fran masonluğun yukarıda açıklamaya çalış-

tığımız gayesine ulaşabilmek için çok çalışmak, muntazam ve sürekli masonik çalışma gereklidir. Böylece kardeşler arasında bir kardeşlik havası doğar ve zamanla yüce gerçeklere erişebilmek mümkün olur. Nasıl ki fizikçi olmak için fiziği okumak zorunlu ise, gerçek mason olabilmek için de masonluğu yaşamak lâzımdır. Ancak bu gayretledr ki, hür masonların candan istediği, insanlığa mutluluk yuvası olacak bir düşünce ve sevgi tapınağının temeli atılmış olur. İnsanlar arasında sevgi duygusunun yerleşmesi ve kuvvetlenmesi ise bu temelin yapı haline gelmesine yardım eder... Dolayısıyla, hangi dinden olursak olalım, Evrenin Ulu Mimarının yanına şerefle çıkabilmemiz için: iyileri sevelim, kötülerden kaçalım, zayıflara acıyalım, fakat hiç kimseden nefret etmeyelim.

Veren el, alan elden hayırlıdır.

Hadisi Şerif

Mukadderat hakkında

Celil LAYIKTEZ

İnsanların büyük bir kısma ömürleri boyunca tereddüt veya imkânsızlıklarına sebep olarak kör bir kaderi gösterirler. Bu fatalistlere göre insan üstü kuvvetler her bir hareketlerini önceden tayin etmiş olup direnmek faydasızdır. Bu inanışla doğuştan kendilerinin olan muhakeme, arzu ve seçme iktidarlarından feragat ederler. Kendilerine otomat veya ipleri yukarıdan çekilen bir kukla nazarı ile bakarlar.

Doğuş niye, insanlık ailesi fertleri arasında niçin bu büyük farklar? Bazı insanlar fevkalâde bir sıhhate sahip oldukları gibi her türlü hastalığa karşı muafiyet kazanmış oldukları intibaini yaratırlar. Diğerleri ise ömürleri boyunca hastalıktan hastalığa giderler, neş'eden mahrum, ızdırab dolu bir hayat yaşarlar. Ba-

zı insanlar her attıkları adımda muvaffak olurlar, diğerleri ise her yerde, her şeyde başarısızdırlar.

Bir insan bir diğerine nazaran niçin daha muvaffak olur? Tek bir yolda yaptığı özel bir ihtisas sayesinde mi? Böyle olmadığını sizler de gayet iyi biliyorsunuz. Yalnız nazari bilgi alan biri iyi bir doktor, sadece satın almayı ve satmayı öğrenen biri iyi bir iş adamı olamaz.

İlmi ismi Determinizm olarak bilinen kadercilik, ahlâki seçme dahil, bütün hâdiselerin bidayette mevcut sebeplere istinad ettiğine dair felsefedir. Şahsi mesuliyeti kabul etmez. Aşırı deterministler her çeşit beşeri davranışın tamamen önceden tesbit edildiğini ileri sürerler. Onlara göre insanın hürriyeti bir

ilüzyondan ibarettir. İnsan ömrü boyunca hürriyet mevcut olmayıp sadece bir «cause and effect» (sebeup ve netice) silsilesi vardır. Aşırı iradeciler ise, insanda bazık olarak irade hariçinde birşey olmadığını iddia ederler.

Burada, kader anlayışının zamanla nasıl değiştiğine ve problemin ilmî, ahlâki ve teolojik vechelerine baktıktan sonra, Müslümanlık, Hristiyanlık, Musevilik, Hinduizm ve Budizm'de kader anlayışını ve psikanaliz, marksizm, anarşizm ve existansiyalizm yönünden mukadderat-serbest irade problemini kısaca tahlile gayret edeceğim.

Serbest irade - Kader problemine eğilen filozofların çoğunun bunun felsefede en çetin mesele olduğunda ittifak ettiklerine ve kendi nazariyeleriyle bile tam tatmin olmadıklarını muhtelif vesilelerle ifâde etmiş olduklarına bidayette işaret etmek isterim.

İLMÎ PROBLEM

XIX uncu asrın başlarında ilimle serbest irade fikri arasında kuvvetli bir husumet görmekteyiz. İlerliyen ilmin muvacehesinde hayatta herşeyin izah edilebilir sebeplere dayandığına inanılırdı. Sonsuz güneş sistemleri arasında minör bir seyyare üzerin-

de yaşayan bir cins yaratığın en ufak höcreden en büyük yıldızlara kadar her şeyin belli kanunlara uyduğu bir kâinatta istisna teşkil edip hür olması imkânsız görünüyordu. Tabiatın her tezahürü büyük kuvvetlere bağlı ve tam olarak önceden tahmin edilebilen ilmi kurallara tabi idi. Bir hâdisenin izahı sebeplerinin izahı ile yapılırdı.

1850 senesine kadar bu felsefe sadece cansız maddeye tatbik edilirken, Charles Darwin biyolojide, Karl Marx sosyolojide ve İvan Pavlov'la Sigmund Freud psikolojide hayat ve mantık sahalarında da bu determinist'i mantığı tatbik ettiler. Laboratuvarlarda hayatın sentezinin yapılması ve beşerin her hareketinin önceden belli olması ve maddenin kontrol altına alındığı tekniklerle hayatın kontrol altına alınması bir an meselesiydi.

XIX uncu asrın sonunda Thompson fizik ilminin ve Henri Poincaré matematik ilminin artık son sınırına geldiğini, bize bir meçhul payı bırakmadıklarını beyan ettiler. Beyandan sadece iki veya üç sene sonra büyük matematik ve fizik krizleri patlak verdi.

Bugünkü tempo ile bilgi hazinemiz on senede bir iki misline çıkmaktadır. 1948 senesine nazaran insanoğlu dört kere daha

fazla malûmata sahiptir ve XX inci asrın sonundaki bilgi hazinesinin ancak ondabiri elindedir. Bu sene okula başlayacak çocuklarımız olgunluk çağına varınca bizden on kere fazla bilgiye sahip olacaklardır. Medeniyetin her ilerleme kademesinde, bildiklerimiz bir sonsuz meçhuller okyanusunda ufacık bir bilgi adası teşkil edecektir. Her hal edilecek problem birkaç yenisi ortaya atacaktır.

Bu yeni şartlar ışığında XX inci asır düşünce tarzında bir değişme görülmektedir. İlim ilerledikçe bildiklerimizin sınırları gerilemiştir. Artık ilim adamları hâdiselerin NİYE tezahür ettiklerini değil NASIL tezahür ettiklerini tarif etmektedirler. Müşahedeye müstenid öngörüler kesin değildir. Bir elektronun hareketi belli değildir. Muayyen bir plan dahilinde kalmak şartıyla, o planda hareketleri tesadüflere veya kendi arzusuna bağlı gibi gözükmektedir. İlimi öngörü elektron veya insanın davranışları için çok kere istatistiklere dayanmakta olup önceden tahmin edilemeyen tezahürlere yer vermektedir. Muayyen tahriklere müteadit defalar dayanan bir insanın aynı tahriklere tekrar dayanacağı kat'i değildir.

İlimi metod ölçü, analiz ve tekrar

esaslarına dayanmaktadır.

İnsan davranışının önceden belli olacağı psikolojik hâdise ölçü kabul etmemektedir. Önceye nazaran daha fazla ıstırap çektiğim veya daha öfkeli olduğum mâna ifade etse bile, ıstırabımın üç misli arttığı veya öfkemin % 9 oranında azaldığı iddia edilemez. Bir psikolog karanlık bir dolaba kapatılan çocuğun ileride karanlıktan korkacağını tahmin edebilir fakat bu korkunun miktarını tayin edemez, dolayısıyla ileride bu korkunun başka kuvvetler, arzular tarafından şuur altına itilip itilemeyeceğini tahmin edemez.

Analiz esasına gelince, gene muayyen bir zamanda şahsın psikolojik durumunun şukadar öfke, şukadar korku, şu kadar arzu, şu kadar kıskançlık, v.s. den müteşekkil olduğunu tâyin imkânsızdır.

Üçüncü esas tekrardır. Bir nümunedeki tahlil sonucu ortaya çıkan malzeme bir diğer nümunedeki aynı nisbetler dahilinde toplandığı taktirde, aynı hâdisenin vuku bulmasına ilmi tekrar diyoruz. Bir parça sodiyumun tetkikinden elde edilen muhtelif kimyevî ve fizikî neticelerin bir başka sodiyum parçasında tekrar edileceğini biliyoruz. Fakat, her insan tektir, birinin davranışı bir diğerinde tekrar olmaz.

Ancak, istatistik ilmi geniş çapta bazı tahminler verebilir. Sigorta ve reklâm şirketlerinin esasları, satış imkân araştırmaları, v.s., bu çeşit istatistik tahminlere dayanır ve bunların hata payı malûmdur. Tek kesin olarak tahmin edebileceğimiz şey, dizine vurulan şahsın bacağına ileri fırlatacağı veya gözüne ışık tutulan kimsenin göz kapaklarını kapatacağıdır.

Anlaşmazlık çok kere serbest irade fikrini endeterminizm olarak kabul etmekten gelir. Âti endetermine değildir. Bazı kalıplar, çerçeveler içinde ilerisi için tahminler, kehanetler yapmak kabildir. Amerikan hükümeti Houston Institute'a 2000 ve 2020 seneleri için iktisadî, siyasî, sosyolojik tahminler yaptırmıştır. Geçmişten ders alarak ve istatistik ile analogi kanunlarını kullanarak elektronik beyinler vasıtasıyla Herman Kahn ve Anthony J. Wiener idaresindeki ekip 2000 ile 2020 seneleri için birkaç paralel âti çerçevesi çizmiştir.

Bu muhtelif âti imkânlarını insan kendi bilgisi, çalışkanlığı, ileri görüş kabiliyeti kadar hırsı ile hazırlamaktadır. Bu çerçeveleri ve ötesinde yenilerini insan serbest iradesini kullanarak hazırlayacaktır.

AHLÂK PROBLEMİ :

İnsanın hareket târzının tamamen karakterine ve o anın şartına bağlı olduğu deterministler tarafından iddia edilir. O takdirde insan hareketlerinden hiçbir zaman mes'ul değildir. Cemiyet bu felsefeyi hukuki yönünden tarih boyunca red etmiştir. Mesuliyetsizliği tesbit edilen bir kleptomane ceza görmezken adi hırsız daima cezalandırılmıştır.

Bir kimseye, «seni güden kuvvetleri ölçtüm, takdir edilme arzun, ailene bağlılığın ve biric sevgin yüzünden, veya bu muayyen durumda kendi sınıf ve mesleğine bağlı kimselerin yaptıklarını bildiğimden, şu şekilde hareket edeceğini biliyorum» demek gülünç olur. Fakat muayyen bir davranıştan sonra, «seni iyi tanırım, bu şekilde zaten hareket edemezdin» denebilir.

Emmanüel Kant'a göre, insan zahiren kozal (nedensel) kaideye, hakikatte de ahlâki kaideye bağlıdır. Ahlâki kaide insanın akli hikmetidir ve ona itaat ederken insan hürdür. Akli hikmet (raison) insanın hareketlerini tahrik eder. İki alternatif arasında seçme kabiliyeti şans, kapris veya kaos değildir.

Muhakkak bir şekilde determinizme inanmış bir kimse bile,

herhangibir davranıştan sonra pişmanlık duyabilmekte ve «keşke şöyle yapsaydım» diyerek, farkına varmadan tenakuza düşmektedir.

HUKUKİ PROBLEM :

Yalnız mes'ul olan şahsın cezalandırılması dünyanın her tarafında hukukî esastır. İnsan ne zaman mes'uldür, mesuliyetin sınırı nedir, delilik nerede başlar? Bir şahsın gayri mesul olduğuna ve davranışına ait im-pulsün dayanılamıyacak kadar kuvvet olduğuna dair kâfi delil olmadığı müddetçe, kanun nazarında mesuldür. Hukukî problem esasında ahlâkî probleme yakından bağlıdır. Aynı kleptoman misali burada da verilebilir.

TEOLOJİK PROBLEM :

Serbest irade kötüyü iyiye tercih imkânı demek olabilir. Dolayısıyla, teolojik noktai nazarında problem ikiye çıkmaktadır. Kader - serbest irade konusu dışında, kötüyü seçebilecek serbest iradenin gayri mükemmel olması ve Tanrının mükemmel olmayan bir şeyi yaratmış olması problemi mevcuttur. Bu iki problem teologları asırlar boyu meşgul etmiştir.

Teolojik probleme de böylece kısaca baktıktan sonra, başlıca dünya dinleri nazarında meseleyi tetkik edelim.

İSLÂM DÜNYASINDA SERBEST İRADE :

İslâm'ın X uncu asra kadar olan inkişafında, teoloji ile şeriatin paralel ve hatta rakip olarak geliştikleri göze batmaktadır. Her türlü hâdisenin sebeplerinin serbestçe aranmasına müstenid felsefe teolojiye, tasavvufa dayanan sufizm de şeriatta rakiptiler. Allahla şahsi bir birleşme hedefini güden sufizm, şeriatin harici tezahürlerini şahsi teolojiye ve kendi yolu olan «tarikatla» hedefi olan «hakikatta» aykırı görmekteydi. Sufizm, ayrıca, resmî teolojinin vardığı rasyonel neticelerle iç güdüsünü, «marifeti» bağdaştıramıyordu.

İbn Arabi zamanında Şeriatla Sufizm arasında uçurum büyüdü. İslâm öncesi kuvvetli bir tasavvuf mirasına sahip Hind Müslümanları gib cemiyetlerde, bu fark en bâriz şeklini aldı. Sufizm, son senelere kadar tesirli kalabilen, İhvan-ı Sâfa gibi fikri derviş tarikatlarının meydana gelmesine âmil oldu.

Emevîler zamanında (661-750), kader anlayışında irade-i cüz'iyeye inananlarla her türlü tasarrufun Allahın elinde bulunduğu inananlar arasında ihtilaf çıktı. İnsanın kadere hâkim olduğu tezini müdafaa edenlere Kaderiyeci, deterministlere de Ceberiyeci denildi. İkinci Muaviye (680 -

683) ile üçüncü Yezid (743-744) Kaderiyeci idiler.

Kaderiyecilik sonradan Abbasi-ler zamanında, bir nevi Pante-izm olan Mu'tezile felsefesi ile serbest iradenin Tanrı ile insan arasında paylaşılması şeklinde gelişti.

IX uncu asırda Aristotelianizme bağlı serbest iradeci bir felsefe genişlemekte olup, İhvan-ı Sâ-fa'ya bağlı oldukları tahmin edil-ilen başlıca simaları, X uncu asırda al Farabi, Şarkta X-XI inci asırlarda İbn Sina (Avicenna) ve Garbta, XII inci asırda İbn Rüşd (Averroes) tür. Bu filozof- lar dogmatik İslâmıla bağdaşa- mıyan rasyonel bir sistem kur- muşlardı.

Bu hava içinde teologlar felse- feyi inkâr etmekle beraber, dog- matik prensiplerini asgari bir mantığa istinad ettirme ihtiya- cını duyuyorlardı.

Çoğu zaman serbest iradeci A- rap ve İslâm kültürünün müs- bet tesirleri altında, Rönesansla yavaş yavaş Orta Çağlardan ken- dini kurtaran Batı dünyası kar- şısında, «Allah benim ve ben Allahım» diyen Sufi Al - Hallac'ı çarmıha geren, serbest iradeyi red edip gittikçe dogmatizme saplanan, her türlü toleransı red eden Arap dünyasının, bı- raktığı fikirleri benimseyen Batı

dünyasına eriştiği zirveleri na- sıl terk ettiğini görmekteyiz. Za- ten, Lenin'e «Din halkların af- yonudur» dedirten bu mukadde- ratçı zihniyettir.

HİRİSTİYANLIKTA SERBEST İRADE MEVHUMU :

Hıristiyan felsefesinde, Allah kendini mükemmel bilir: iyiliğin kendisidir ve iyiliğinden hâz du- yar. Kâinatın yaratılması Alla- hın serbest arzusu ile olmuştur. Allahın mükemmeliyet vasfına hiçbirşey ilâve edemez. Yarattı- ğı kâinata herhangi bir şekilde Allahın ihtiyacı olsaydı sonsuz olamazdı. Allah insanı kendine göre yarattığından insanda da serbest irade bir noksanlık ol- mayıp Allahın serbest irade gü- cünün taklididir. Kötülük yapı- bilme meselesinde St. Augus- tin'in Manikeenlere (iyi ve kötü kuvvetleri ayrı ayrı mütalâa e- den, Zerduşt dini tesiri altında, çağımızın başında Avrupada ya- yılan bir din) cevap veren fel- sefesinde, insanlar tarafından istenerek iyilik ve ibadet edil- mesi robotların yapacağı iyilik ve ibadete nazaran Allahı ziya- desıyla memnun edeceği ifade edilir. İnsanın serbest iradeye sahip olmasıyla kendine benze- mesine müsaade eden Allah, in- sanın bu serbestliği suiistimal etmesine de müsaade etmiştir. Allahın Şeytana insanı baştan

çıkarmak için imkân ve kudret vermiş olmasını diğer başlıca Hıristiyan düşünürleri ve teologları asırlar boyunca tartışmışlardır. St. James'e göre, baştan çıkabilme serbest iradenin işi olup Allah'la alâkası yoktur. St. Pol'e göre, Allah ancak ruhun kabul edebileceği kadar eziyete müsaade etmektedir. John Chrysostom ve Thomas Aquinas'a göre Allah bütün kötülük menbalarını yok etmek mecburiyetinde kaldığı takdirde, yeryüzünde pek birşey kalmayacaktır ve şeytanla mücadele edip ahlâki davranış sayesinde onu yenebilmek, insanoğlu için bir şerefli yoldur.

Protestan felsefesi daha mukadderatçı gözükmektedir. Martin Lüther serbest iradeyi tamamen inkâr etmektedir. John Calvin, hazret-i Adem'in serbest seçme imkânına haiz olduğunu kabul etmekle beraber, insanın bütün iyi hareketlerinin Allahın arzusu ile yapıldığı noktai nazarını müdafaa etmektedir.

MUSEVİLİKTE SERBEST İRADE MEVHUMU :

Babil esaretinden iki asır sonrasına kadar (M. Ö. 586 - 537) din adamları topluluğu cemiyyetin lideri olarak gözükürdü. Hazret-i Musa'nın halkına verdiği Tevrat artık günün şartlarına uymaz olmuştu. Lâiklerle din a-

damlarının müştereken kurdukları «Sanhedrin» tabir edilen yüksek mahkemenin başlıca vazifesi, günlük problemlerin hal çarelerini Tevrat'ın mevcut muhtelif tefsirleri arasından bulmak, şartlara uygun yeni tefsirler yaratmaktı. Lâiklerle din adamları arasında sık sık çıkan tartışmalar sonucunda, bunlar teoloji felsefe ve politik sahalarında birbirine rakip çıkan iki başlıca grup haline geldi. Aralarındaki bu devamlı tartışmalar musevi dinini demokratize edip din adamlarının dogmatik kontrolünden kurtarmıştır. Din adamları partisine Sadüseenler ve lâik filozof ve bilginlere Fariziler tabir edilirdi. Sadüseenlere karşı Fariziler kanunu esprisine göre tatbik ederler, zamanla kanunun şumulünün ve anlamının değişmesine âmil olurlardı. Mesela göze göz, dişe diş kaidesini para tazminatı şekline çevirmişlerdi.

Sadüseenlere göre Allah insanın işlerine karışmaz ve münferit şahıs kendi imkânları ile başbaşa kalır. Allah halkı ile yaptığı mukaveleye sadık kaldıkları müddetçe halkını korur, aykırı hareket ettikleri takdirde cezalandırırdı.

Farizilere göre ise, Allah münferid insanın yaptığı her şeyi bilir, takib eder, fakat karışmazdı;

zira, iyilik ile kötülük arasında seçme imkânı olmadığı takdirde, iyilik yapmanın kıymeti olmazdı. Tevrat'ın tefsirlerinin toplandığı Talmud'da, bir Farizi: «Allah korkusu hariç herşey Allahın elindedir» ve «herşeyin önceden belli olmasına rağmen serbest irade mevcuttur» der, gene Talmudun bir tefsirinde, «İnsanlar iyilik yapmak istedikleri takdirde, Allah onlara yardım eder, kötülük yapmak istedikleri takdirde ise yolu onlara açık bırakır». İnsanın hareketlerinden mesul olduğuna dair inanç, ölümden sonra Allahın ruhu cezalandırması ve mükâfâtlandırması fikrine, dolayısıyla Cennet ve Cehennem inanışına götürmektedir.

HİNDUİZMDE SERBEST İRADE MEVHUMU :

Hindu felsefesinde başlıca iki değişik determinizm anlayışını görmekteyiz. Birincisine göre, Tanrı Brahma insanı yaratmıştır, fakat her insan ilk davranışından beri «praktri»sini toplamakta olup, hiçbir surette serbest değildir, zira, herhangi bir davranışı praktrisinin tesiriyle olmaktadır.

Sanskrit lisanında «praktri» kelimesi «tabiat» demektir. Fakat aynı zamanda bir varlığın gelmiş geçmiş ömürleri boyunca aklından geçirdiği her türlü iyi

ve kötü niyetlerin tümünü, tabiatını ifade eder .Bazen, «hareket» ifade eden «Kamma» kelimesi «Praktri» yerine kullanılır. Budistler bu son terimi tercih ederler. Tefekkür, yoga gibi tamamen pasif usullerle dünyevî hâdiselerden sıyrılarak «Praktri» islâh edilebilir.

İkinci görüş ise, her yaratığın «praktri»sinin doğuş anında ve bütün teferruatıyla Tanrı tarafından tesbit edilmiş olmasıdır.

Hindui esasını M.Ö. 1500 - 2000 yılları arasında, değişik kimse-ler tarafından arkaik bir Sanskrit lisanında yazılan felsefî ,ahlâkî, dinî ve mitolojik bir antoloji olan Veda'lardan alır. Muh-tilif Veda'lar arasında, Atharda Veda manzum dua ve ilâhilerden müteşekkildir. Tanrının değişik isimleri arasında, bu Veda'da «Varuna» ismi tercihen kullanılmaktadır. Varuna için yazılmış bir ilâhide mevzuumuzla alâkalı kısımlardan bazıları şöyledir : «Hareketsiz duranı, yürüyen veya koşanı, saklanan veya kaçanı, yanyana oturan iki kişinin konuştuklarını kral Varuna gayet iyi bilir, zira her an yanlarındadır.»

«Dünya ve bu yüksek Gökyüzü Varuna'ya aittir. Her iki Okyanus onun kalçalarıdır. Varuna su damlasında bile saklı bulunur.» «Gökyüzünün ötesine, diğer sa-

hile, sürünebilen bile Varuna'dan kaçamaz.»

«Varuna, her iki dünya arasında ve ötesinde olanları görür. O insanların göz kapaklarının kırpılmalarını sayar. Zar atan oyuncu gibi yaratıkları, şeyleri atar.»

Veda'ların tesiri gayet büyük olmakla beraber, bugünkü Hint felsefesi daha ziyade Bhagavat Gita'ya istinad etmektedir.

Bhagavat Gita metafiziği tamamen deterministik olup serbest irade doktrinine ve hâdiseler arasında âciz insanın gayretlerinin herhangi bir netice verebileceğine inanmaz.

Himalayalardan Komorin burnuna kadar uzanan büyük ve birleşmiş Hindistan'ın epik hikâyesi Mahabharata M. Ö. 500 - 1000 senelerinde bugünkü halini almıştır. Hinduların en önemli tefekkür kitabı halini almış Bhagavat Gita, Mahabharatanın bir hâdisesini nakleder.

Kuru, zamanın mühim klanlarından birinin ismi ve Kurukşetra, Kuruların, Hastinapur'un (bugünkü Yeni Delhi) civarında dinî törenlerini yaptıkları kutsal bir araziydi.

Kuruların âma kralı Dhritaraşra ihtiyarlayınca, tahtını kötü yola sapan oğlu Duryodhama yerine, kardeşi Pandu'nun oğlu Yudhiş-

tiraya bıraktı. Duryodhana kuruzluk ve hainlik yolu ile tahtı ele geçince, Kurularla (Kauravaslar) Pandular (Pandavaslar) ve her iki tarafın taraftarları arasında, Kurukşetra mevkiinde kâinatın en büyük muharebesi başladı. Sayı ve teçizat bakımından noksan olan Panduların safhına, insan şekline giren tanrı Krişna, Pandu'nun üçüncü oğlu okçu Arjuna'nın arabasını kullanarak iştirak etti ve Arjuna'ya okları tükenmeyen bir okluk verdi.

Muharebe meydanına nâzır bir tepenin üstünde, ihtiyar âma kral Ddritaraştra'ya arabasının sürücüsü Sanjaya, olanları anlatır.

İnsan şekline girmiş tanrı Krişna'nın sözlerini naklettiğinden, ve insana kendi şuurunu aşarak ilâhi bir şuuruna yükselmesini öğretmek suretiyle, yeryüzünde ve insan vücudu içinde Nirvana'yı yaratma yolunu gösterdiğinden, ilâhi Şarkı mânasına gelen Bhagavat Gita ismini alan kâside, iki ordunun karşı karşıya gelmesi ile başlar.

Krişna Arjuna'nın arabasını kullanmaktadır. Kardeş kanı dökmek istemeyen Arjuna düşmanlarıyla çarpışmaya karşı tereddüt gösterince, Krişna kendisine telkinde bulunur. Söylediklerinin mukadderatla alâkalı olanlarının bazıları şöyledir :

— Ruh fizikî bakımından, çocukluk, delikanlılık ve ihtiyarlık safhalarından geçtiği gibi, ölümle beraber vücut değiştirmelerinden de geçer. Kendi içinde huzuru bulan adam bu sebeple ne tereddüt etmeli ne de gözünü kapamalıdır.

— Hakikatte mevcut olan, mevcut olmamazlık edemeyeceği gibi, mevcut olmayan da mevcut olmaya başlayamaz. Olma ile olmama arasındaki farkı hakikatleri görenler anlamıştır.

— Ölmez ruh öldürülemez.

— Ruhü kaatil veya maktul olarak gören hakikati görmez. Ruh öldürmez, ruh ölmez.

— Benliğin mütemadiyen ölüme ve doğuma tâbi olduğuna inanan bile üzülmemelisin,

— Zira, doğan için ölümün muhakkak olduğu kadar, ölen için doğum muhakkaktır, bu sebeple kaçınılmaz şeyler seni üzmemelidir.

— Her şahsın içinde yaşayan ölmez ve yok edilemez, bu sebeple hiçbir yaratığın ardından ağlamaman gerekir.

— İstirab ve mutluluk, kaybetme ve kazanma, mağlûbiyet ve galibiyetin ruhun için eşit kıymette olmasını temin edip muharebeye atıl; bu şekilde günah işleyemezsin.

— Düşmanların çarpışmadan önce Tanrı tarafından zaten öldürülmüşlerdir, savaştan vazgeçmeyip onları öldürmen lâzım, zira kaderleri bellidir, sen sadece Allahın elinde bir âletsin.

Karar zaten alınmıştır ve Arjuna onu değiştiremez, çarpışması lâzımdır. Arjuna dahil, bütün yaratıkların bir gün Brahma ile birleşip sonsuz mutluluğa erişmeleri mukadderdir; buna göre, Arjuna'nın endişelenmemesi ve bu dünyada vazifesi ne olursa olsun yapması icab etmektedir. Burada bir parantez açıp Sanskrit lisanında «Kader» kelimesinin karşılığının «Niyat» olduğunu belirtmek isterim.

BUDİZMDE SERBEST İRADE MEVHUMU :

Hinduizmden doğan, onun bir değişik kolu ve ona bir reaksiyon gibi gelişen Budizm, Hinduizmin tersine Allah ve ruh ilkelilerini anladığımız mâna ile inkâr eder. Budizm de sonradan Shinto, Tao, Zen, Hinayana, Mahayana, v.s. şeklinde gelişmiş olmasına ve bazı kaderci mezhepleri barındırmasına rağmen, umumiyetle serbest iarde fikrine kıymet vermektedir. Burada, en mühim Budist mezheplerinden, Seylan ve Güney Asya'da gelişen «Theravada» Budizmini misal olarak alacağım.

Her yaratığa mutluluk veya ı-

tırap verebilecek, iyi veya kötü yollara sevk edebilecek bir Tanrı olduğu takdirde, bu Tanrının her türlü kudrete sahip olduğunu kabul etmek lâzımdır. İnsan da sadece Tanrının arzularını yerine getiren bir maşadan ibaret kalır. Bu takdirde, bir taraftan aziz, diğer taraftan da ahlâksız hep Tanrının mahsulleri olup iyilik ile kötülük arasındaki fark ortadan kalkar. İstırap ve günah yaratıcısı olan bir Tanrıya ibadet etmek Budizm felsefesine sığmaz. Buda'ya göre, bu Tanrının yaşaması veya empersonel bir kuvvet olması; kendisini çoğaltmak isteyen bir ilâh tarafından veya sadece bir egzersiz, kapris, hatta yanlış olarak veya kendi içine sığamayan bir kuvvet tarafından dünyanın yaratılmış olması hiçbirşeyi değiştirmez. Tanrı yüceliği içinde dünyayı yaratmayı uygun görmüşse, dünyasız mükemmel olamayacağını kabul etmiş demektir. Zaten, gayri maddi bir varlığın, maddi bir dünyayı yaratması insanın inlayışının dışındadır ve münakaşası vakit kaybından ibarettir. Her halükârda dünya Tanrıdan değişik ve Tanrı sonsuz olduğuna göre, fâni dünya Tanrıdan daima değişik olmuştur. Brahma, Tanrı veya empersonel kuvvet, kâinatın değişme, evren kanunu haricinde kalamaz. Filozof için dünyanın bir gün yok ol-

ması bir farenin ölmesi kadar basit bir şeydir. Seylan Budist Cemiyeti yayınlarında Buda'nın Tanrı hakkındaki tedrisatı için Batılı ilim adamlarından bazılarının fikirlerini destek olarak vermiştir. Bu menbadan faydalanarak, sadece Einstein ve Lord Russel'in bu mevzuda söylediklerini nakledeceğim :

Einstein'a göre, «Tanrı mevhumu kabul edildiği takdirde, düşünce, his ve arzu dahil olmak üzere her çeşit beşeri davranış kendi eseridir. Böyle Yüksek bir Varlık huzurunda hareketlerinden ötürü insan mesul kılınabilir mi? Tanrı mükâfat veya ceza dağıtırken biraz da kendi kendini muhakeme etmiş olmayacak mıdır? Kendisine izafe edilen iyilik ve doğrulukla bu fikir nasıl bağdaşır?»

Lord Russell'e göre de: «Bize söylendiğine göre dünya Kadiri mutlak bir Tanrı tarafından yaratıldı ve bu Tanrı dünyayı yaratmadan önce ihtiva edebileceği her çeşit ıstırap ve sefaleti düşündü, dolayısıyla onların tümünden mesuldur ve ıstırapın günaha bağlı olduğunu iddia etmek fuzulidir... Tanrı insanın suçlu olacağı günahları bidayette bilmiş olmasına rağmen insanı yaratmağa karar verdiği anda bütün bu suçlardan ve neticelerinden mesuliyeti kabul et-

miştir.

Bu defa, hâdiselere bir başka sorumlu bulmak icab etti. Doğuş, ihtiyarlık ve ölüm, insanlar arasındaki müsavatsızlık, basit birer şans mekanizması mıydı? Bu noktada Buda «Kamma» diye bildiğimiz kendi doktrininin izahına başladı.

İnsanın rengi, boyu, kuvveti irsiyete bağlıdır. Bu irsi faktörlerle beraber cemiyetin şartlandırması insanın karakterini tayin etmektedir. Yalnız bu cevap mükemmel değildir, zira, aynı şerait altında büyümüş tam ikizlerin bile karakterleri, davranışları, hayatta muvaffakiyet dereceleri çok değişik olabiliyor. Kaldı ki kısa boylu ana babanın vitamin ve kalsiyum yardımıyla uzun boylu çocuk sahibi olmaları, irsi hastalığı veya hamileliği esnasında geçirmiş olduğu rahatsızlığı bilinen ana babadan doğan çocuğun henüz doğum anında, hatta ana rahminde müdahale ile tabiat hatalarını tıbben düzeltmek, icabında muhtelif protezlerle sakatlıkları tashih etmek bugün mümkün olabilmektedir. Adeta insan kendi evolüsyonunu kendi elleri arısına almıştır. Ayrıca, irsiyet nazariyesi, maruf bir aile çocuğunun kriminel davranışlarını, kötü şöhretli bir aile çocuğunun fevkalâde ahlâkını, üstün zekâlı çocukların, dâhilerin ve spiritüel

sahalarda büyük önderlerin mevcudiyetini izah edemez.

Budizm'e göre insanlar arasındaki bu müsavatsızlık irsiyet ve şartlandırma haricinde Kamma'ya, yani kendi eski ve yeni davranışlarımızın tümüne bağlıdır. Ölmez ruh yoktur, ancak Kamma, yani irade kuvvetinin, arzunun devamı vardır. Her yarattığın iradesi başka bir yaratığın iradesinin devamı olduğundan Kamma'sının mirasçısıdır, fakat aynı yaratık değildir. Budistler bu fikri renklendirmek için ateş misalini gösterirler: gece yanan ateş sabah yanan ateşin aynı değildir, inkitasız devamıdır.

İstirap ve mutluluğumuzu kendimize borçluyuz. Kendi cennetimizi ve kendi cehennemimizi gene kendimiz yaratırız. Kendi kaderimizin mimarıyız.

Hülâsa olarak, Budist noktai nazarında, bugünkü akli, ahlâki, entelektüel ve mizac farklarımız geçmiş ve halihazır gene kendi davranış ve meyillerimize bağlıdır. Halihazır davranışlarımızın büyük kıymeti vardır. Ahlâki davranışla Kammamızı ıslâh edip halen ve sonraki ömürleride daha müsbet bir insan olma imkânı elimizdedir.

Budist felsefesinin nihai amacı, ıslâh ede ede Kamma'yı ve dolayısıyla yeniden doğma ihtiya-

cını yok etmektir. İstırap menbaı olan her türlü arzudan ve bu arada tekrar dünyaya gelme arzusundan kurtulmak Nirvanaya erişmektir ve insan müsbet davranışı ile henüz ömrü boyunca Nirvanaya ulaşabilmektedir.

Her türlü davranışlarımızın mükâfat veya cezasını kammamızın değişmesiyle çekeriz. Ahlâksız davranıştan sonra bunun mesuliyetini kabul etmemiz lâzımdır. Pişmanlık, dua, kendine eziyet, kesilen kurban miktarı ne olursa olsun, hiçbir ilâh af etmeye veya mükâfatlandırmaya muktedir değildir. Dolayısıyla birşey istemek için dua lüzumsuzdur. Dua sadece tefekkür yolu ile hakikatı aramak maksadıyla yapılmalıdır. Burada dua edilen tanrı veya Buda abstre (soyut) hakikatı göremeyecek cahil insanın tefekkür kolaylığı için bir vasıttan ibarettir. Hakikat kendimizdedir, aynaya baktığımız zaman onu görmekteyiz. Geçmişte yaptıklarımız bize bugünkü şeklimizi vermiştir. Atı, bilhassa kendi yapacağımızdır. Atı daima inşa edilmekte olup inşaat hiçbir zaman bitmez. Geçmiş bize bazı meyil ve atalet verir, biz onlara şekil vermekteyiz. Kendi yaratıcımız ve kendi düşmanımız içimizde yatmaktadır.

— Muhtelif dinlerde mukadderat anlayışına böylece kısaca

baktıktan sonra modern felsefe mekteplerine gelelim.

PS.KANALİZ VE HÜR İARDE :

Beyinle uğraşanlara nörolog, psikolog, fizyolog, psikatr veya psikanalist denmektedir. Bu isim bolluğuna rağmen henüz dimağın çalışma şekli üzerinde bilmediklerimiz bildiklerimizden çok fazladır.

Felsefi bir umde olan mantık ve düşünme kabiliyeti haricinde,

Bir maksada yönelen hareketin orijini,
Uyku,
Hafıza,
Önseziler (instinctler),
Şuur,
Hür irade,

mekanizmaları bilmediklerimizin birkaçıdır.

Bir psikanalist hastasına teşhis koyduğu zaman ve suçluluk komplekslerini gidermek üzere deterministik sebep ve netice (cause and effect) nazariyesiyle yürür. Fakat, hasta sükûn bulduktan sonra, kendisine yeni bir hayat yolu hazırlayabilmesi ve cemiyete tekrar faydalı olabilmesi için serbest irade mevhumuna dayanarak kendisine müsbet telkinde bulunmağa çalışır. Freudien psikanaliz ilmi, tamamen determinist olmasına ve teşhisini deterministik nazariye-

yi uygulayarak koymasına rağmen, serbest iradeyi istinad eden güdüm şekliyle düalist bir veche almıştır

MARKSİZM VE SERBEST İRADE :

Encyclopedia Britannica'ya göre Marksizm karışık bir iktisadî doktrine dayanan bir tarih felsefesidir. Bu felsefe önce sosyalizmin sonra da tam komünizmin kaçınılmaz olduklarını ispatlamaya çalışmaktadır. İnsan mantığının anlayabileceği kanunlar tarihe hâkimdir ve onların sayesinde cemiyetlerin âtisi hakkında bilgi sahibi olabiliriz. Marksist determinizm çalışan sınıfa galibiyet vaad etmekle sınıf kavgasında işçinin kendine güvenini arttırmaktadır. Fakat, diğer taraftan, bu felsefe, zaten kaçınılmaz olan bir sonuç için işçiden istenen fedakârlıkları lüzumsuz kılmaktadır.

Marksistlere göre insanın davranışlarının sebebi sadece materialist ve egoist değildir. İnsan altruist, dindar, vatanperver olabileceği gibi başka ideallere de bağlı olabilir, ancak, bütün bu fikir ve idealler direkt veya endirekt olarak muhakeme tarzımıza tesir eden iktisadî faktörlerden doğmaktadır.

Markist nazariyeye göre, her çeşidiyle beşerî davranış iktisa-

dî esaslara ve cemiyetin sınıflara bölünmesine bağlıdır. Her karar, her hareket, ait olunan sınıfa bağlılık yüzünden olur ve ahlâkın tarifi iktidarda olan sınıfın iktidarda kalmasını temin edecek her türlü hareket tarzı şeklinde gelişir. Yalnız, bu da bir ilüzyondan ibarettir, zira, tarih ilerledikçe mevzi sınıf durum ve ihtiyaçları, geçmişte olduğu gibi, değişmeye devam edecektir.

ANARŞİZM VE HÜR İRADE :

Anarşistlerin düşünce tarzları Marksistlerden pek farklı değildir. XIX uncu asır anarşist yazarı Bakounine'in kendi kaleminden bazı seçmeleri naklederek anarşistlerin serbest irade hususunda düşündüklerini tahlile çalışacağım.

«Devamlı değişmenin sahilless okyanusu ortasında, arkasında bilmediği bir sonsuzluk, önünde ebediyet, kendini ancak gösterebilen, kısa ömürlü düşünen insan, aktif insan, beşerî vazifesini bilen insan, hürriyet hisleri içinde sâkin ve mağrur duru ve çalışmakla, ilimle kendini yükseltir ve icabında etrafındaki benzerleri, kardeşleri olan insanları ihtilâle sevk eder?

«İnsan, müthiş abstraksiyon silâhıyla tecessüsüne limit tanımaz. Muayyen bir engeli aşması

için, «oraya gitmeyeceksin» demek kâfidir. Bu bakımdan, Tevratın Allahı, Auguste Comte ve diğer pozitivistlerden çok daha akıllıca davranmıştır; yasak meyvanın insan tarafından yenmesini istediğinden, yenmesini yasak etmiştir.

İnsanın bu itaatsizliği, gerek Allah, gerek ilim namına kendisine empoze edilen limitlere karşı isyan etmek şerefinin, kudret ve hürriyetinin sırrını teşkil etmektedir.»

«İmkânsız ararken insan mümkünü bulmuştur; akıllı hikmetlerine sığınarak yalnız mümkün olan şeylere teşebbüs edenleri bir tek adım atmamışlardır.»

... «Bu abstraksiyon imkânı sayesinde insan alternatifler arasında geçme kabiliyetine haizdir.»

«... Bazı dahili ve determine motorlara karşı gene dahili ve determine başka motorlar lehine karar verebilmesine «irade» diyoruz.»

«... Dolayısıyla spontane davranış yoktur, spontane irade, serbest irade, ve teolojik, metafizik veya hukukî anlamıyla moral mesuliyet mevcut değildir... İrade mistik bir kıvılcım olmayıp... organize ve yaşayan hayvanî vücudun istihlâkidir.»

«Cemiyetin şartlandırmasına karşı isyan etmek, organize cemiyete veya devlete isyan etmekten çok daha zordur... İnsan ilk önce kendine karşı isyan etmelidir...»

«Kötülüğün timsali devlettir, fakat tarihi bakımdan lüzumlu bir kötülüktür. İnsanların hayvanî hislerinin veya teolojik aptallıklarının yok olma lüzumu kadar devletin de yok olması zaruridir.» v.s.

Gördüğünüz veçhile, Bakounine sık sık tenakuza düşmektedir. Bir bakımdan şartlandırmanın iradeyi meydana getirdiğini, mesuliyet mevhumunun olmadığını söylemekte, diğer taraftan da insanı «harp, iğfal, yağma, taassup, Allah adına kurulan her çeşidiyle» devlete karşı isyana dâvet etmekle serbest iradeye hitap etmektedir.

EXISTANSİYALİZM VE HÜR İRADE :

Existansiyalizm bir mütecanis felsefi okul olmayıp bir şekil, bir yol olduğundan, birçok probleme değişik doktrinlerle cevap vermektedir. Maamafih, insanın tarihi kuvvetler arasında ezilen âciz bir yaratık olduğuna veya tabiat oluşumunda «natural process» tamamen önceden determine bir şekilde hareket etmeğe mecbur olduğuna dair fikir

ve siyasetlere karşı bir reaksiyon hareketi olduğunu söyleyebiliriz. Dünya «absürd» bir dünyadır, insanın belli bir rolü yoktur. Existansiyalistlerin kullandığı «absürd» kelimesini gayri mantıklı, lüzumsuz, gayesiz olarak tercüme edebiliriz.

Albert Camüs «Sizifüs» efsanesiyle bir paralel kurarak bunu çok güzel belirtir. Sizifüs ağır bir kayayı dağın tepesine çıkarabildiği takdirde cehennemden kurtulacaktır. Fakat, çalışması hep neticesiz kalmakta ve kaya zirveye yaklaşırken tekrar vâdiye yuvarlanmaktadır.

Kirkegaard'a göre din rasyonel cevabı bulunmayan inançlardan ibarettir. Şahıs Hıristiyan olmayı kabul ettiği anda inancıyla «absürd»ün içine girmektedir. Hakikat sübjektiftir. Objektif hakikatin aranışı dahil, herhangi bir şahsın herhangi bir hareketi değerini şahsın arzu ve karar verme şeklinden alır. İnsan kararlarını kısmi bilgisizlik içinde alır ve bu bilgisizlik insanda anxiety, huzursuzluk yaratır. Kitabı dini kabul eden insan umutsuzluk içinde kalır.

J. P. Sartre'a göre, «yalnız kendi bünyelerinde yaşayan şuursuz yaratıklarla, buldukları yeri ve zamanı aşabildiklerinden serbest iradeye sahip şuurlu yaratıklar mevcuttur.»

Gene Sarte'a göre «Oyun bozanlık edemeyiz. Taşlar gibi dilsiz ve hareketsiz olsak bile, pasif durumumuzun kendisi bir davranıştır.»

«İnsan sahibi olduğu şeylerin yekûnü olmayıp, henüz sahibi olmadığı, olabileceği şeylerin, fikirlerin yekûnüdür.»

Hülâsa olarak Existansiyalizm determinizmi red ederek insanın kendi kendini yaptığına inanır.

Günlük davranışlarımızda bize huzursuzluk veren daima meçhul faktörü olmuştur. Bazıları meçhulün önünde bocalamaya ve her an yanlış veya doğru karar verme işine mukadderat demektedirler.

Gençliğimiz veya çocukluğumuzda korktuğumuz birçok şeyin tehlikesiz hatta faydalı olduğunu sonradan idrak edebildik, bilmediğimiz birçok şeyi öğrendik. Aynı şerait altında, bugün alacağımız kararlarla dün aldığımız kararlar tamamen zıt mahiyette olabilmektedir. Muvaffak olmanın temeli bilgi, tecrübe ve bilhassa kendi kendini bilmektir.

«Kudret için öngörü, öngörü için ilim» diye tercüme edebileceğim «Savoir pour prévoir afin de pouvoir» ibaresini Confucius M. Ö. V inci asırda kullandı.

Dünyaya gelmeyi arzu etmedik, fakat red de edemedik. Doğunun ile ölüm arasındaki safhada ne yapacağız, ne yapıyoruz? Çok kimse kendilerini cemiyetin etkilendirmesine, tıpkı dağdan gayri muntazam bir süratle yuvarlanan bir kar topu gibi, tamamen terk etmektedirler, hayat yolu boyunca başkaları tarafından itilir kakılırlar. Yolları üzerinde engel olmadığı sürece süratle ilerlerken, aniden karşılına çıkan bir engele çarparlar. Engelleri çevirmeye veya yenmeğe muktedir değildirler. İşte, bu şekilde, hayat içinde hâdiselerin arasında seyrederken, karşılaştıkları her nevi kötülük, acı ve ıstırap yanında, arada sırada geçerken koparabildikleri kısa huzur ve zevk anlarının değip değmediğini kendilerine sorarlar ve ümitsizliğe kapılırlar.

Muhakkaktır ki bir cemiyet inkişaf ettikçe, şahsın kendi kendine yetme nisbeti azalır ve ihtisaslaşmanın artmasıyla münferit şahsın başkalarına istinad etme ihtiyacı artar. Hatta, neticede, kendi inisiyatifinden çok fazlasını cemiyetten beklemeğe başlar. Bu şahıs hiçbir zaman tam mânasıyla hür olmaz, hürriyeti başkalarının hürriyetlerinin başladığı yerde biter. Bir Robinson Crusoe bile adasında hür değildir, yağmura, fırtınaya tabidir. Mutlak hürriyet yalnız Tan-

rıda mevcut olabilir.

Maamafih, günlük hayatımızda ani hareketlerini kontrol altına alabilen iyi huylarını çalıştırıp inkişaf ettiren ve kötü huylardan vazgeçmesini öğrenen, eğitime kıymet verip etrafındaki hâdiselerden yarın takib edeceği yolu tayin edebilen insan bu çeşit bilginin verdiği kendine güven ve irade ile tereddütten gelen birçok dert ve sıkıntıyı yok edebilir.

1 inci derece çalışma Rehberinden alınan aşağıdaki seçmeler Masonik felsefenin de bu merkezde olduğunu göstermektedir.

Celsenin açılışında, 2 inci N .: B .: «Burada, yalnız bizim için değil bütün insanlar ve insanlık için sulh ve saadet yuvası olacak bir fikir Mabedinin inşası imkânlarını hazırlamak maksadıyla toplanıyoruz.» sözleri ile toplantı maksadını izah eder.

Gene açılış esnasında, Locayı süslüyen 1 inci ışığı yakarken, Üs .: Muh .: kıl ve Hikmet hareketlerimiz rehberi olsun» der.

Tekris merasimi esnasında, yaptığı 3 üncü seyahatin mânası hariciye izah edilirken, «... iyi bir eğitim ve öğrenim görmüş kimse, çalışması ve sebatı sayesinde, hayatın bütün güçlüklerini yenerek hedef edindiği gayeye ulaşır...» denir.

Tekris merasiminin sonlarına doğru harici yemin etmeden hemen önce kendisine yapılan telkinde de : «...Öldükten sonra sizden geri kalacak şey görünüşünüz değil, hakikatta ne olduğunuzun hâtırasıdır. Vaidlerinizi mukaddes biliniz. İmkân oldukça yerine getirmekte acele ediniz. Çünkü mukadder bir gün gelecek ki onları yapmaya muktedir olamayacak, geç kalmış bu'unacaksınız...» denir.

Demektir ki, o mukadder güne kadar insan muktedir telâkki edilmektedir.

Filozofların dediği gibi mevzu çok geniştir, mutlak cevabı yoktur.

Akıl ve hikmet hareketlerimizin rehberi olsun.

K A Y N A K L A R

1. Encyclopedia Britannica
2. La Liberté, Bakounine, Ed. J. J. Pauvert, Paris
3. Bhagavad Gita, Shri Aurobindo - Ed. Albin Michel, Paris
4. Dieu, Testament Philosophique

d'un vieux sage, Georges H. Luquet - Ed. Vitiano, Paris.

5. Ortaçağ başlarında Vicdan Özgürlüğü, E. K. Eyüboğlu - Mimar Sinan, Sayı 7
6. Buddhism and the God Idea, Nyaraponika Thera - The Wheel Pub. No. 47 - Ceylan
7. Aspects of Buddhist Social Philosophy, Prof. K. N. Jayatilleke - The Wheel - Pub. No. 128/129, Ceylan
8. Buddhism in a Nutshell, Narada Thera, - Sri Aurobinda Ashram Press, Pondicherry
9. Aspects of reality as thought by Theravada Buddhism, Dr. G. P. Malalasekera - The Wheel Pub. No. 127 - Ceylan
10. The Buddha and his teachings, Dr. G. P. Malalasekera - Published by the Buddhist Council of Ceylan
11. The American Handbook of Psychoanalysis, Silvano Arieto
12. R. C. yayınları
13. Science Contre religion, prof. G. I. Naan, Nouveau Planète, No. 8
14. T.B.L. Birinci derece çalışma rehberi
15. L'Hindonisme, Louis Renou - Ed. Garnier Frères, Paris.

İkinci Meşrutiyet öncesinde İstanbul'da masonluk

Tahsin YAŞAMAK

Geleneksel açıdan, Masonluğun, eski çağlara, Akdeniz uygarlıklarına hattâ mitolojiye dayanan bir tarihi var. Fakat, şimdiki anayasası ile, Spekülatif Masonluğun yaşı 1717'den hesaplanır. Türkiye'deki Masonluğun tarihi söz konusu olunca, karşımıza çıkan kronolojik tablo, a n a çizgileriyle, şöyledir : 1909 yılından önceki Masonluğumuz, 1909 yılından bu yana Masonluğumuz.

Birinci dönemin başlangıç noktası olarak, padişah Üçüncü Ahmed'in hüküm sürdüğü Lâle Devri, yani XVIII. yy. başları gösterilir. Bir başka deyişle, Masonluk, Türkiye'ye m a t b a a ile birlikte girmiştir. Böyle ileri bir kültür tekniği ile ileri bir düşünüş sistemine aynı yıllarda kavuşmuş olması çok anlamlı bir rastlantıdır. Bu, hem beden hem ruh, madde hem de muhtevâ olarak, canlı, yapıcı, ve geleceğe aydınlık tutan bir kazançtır.

Dünya Masonluğu tarihi ile karşılaştırıldığı zaman, bizim Masonluğumuzun da geleneksel plândaki zengin geçmişi, hemen, gözlerimizi ve vicdanlarımızı kamaştırmaktadır. Çünkü, bundan 700 yıl kadar önce, Mevlâna, şöyle diyebiliyordu :

Gel, gel... Yine gel... Her ne olursan ol, gel...
Kâfir de, Mecûsî de, putperest de olsun, gel...
Bizim dergâhımız umutsuzluk dergâhı değildir;
Tevbeni yüz kerre bozmuş olsun, yine gel...

Ve, bundan 600 yıl kadar önce de, Hacı Bayram-ı Veli, yüce bir olgunluk noktasından şöyle seslenebiliyordu :

Şâkirdleri taş yonarlar
Çalabın adın anarlar
Yonup üstâda sunarlar
O taşın her pâresinde

Türk—İslâm t̄savvufunda daha da eski yūzyıllara uzanan aydınlık gemişlerde, Masonik doktrine ve yorumlara çok elverişli metinlere rastlandığını b̄t̄n kardeşlerim bilirler.

Bu yazımda, Masonluk tarihimizin 1909 öncesi b̄l̄m̄nden yalnız ilk d̄nemleri sınırlı olarak işlemeğe çalışacağım. Konuyu daraltmamın kendime göre iki gerekçesi olduğunu belirtmek isterim : Birincisi, Masonluk tarihimiz bir hattâ birkaç yazıda toparlanıp sunulacak çapta değildir. Her şeyden s̄z etmek çabası sonucunda, bunaltıcı bir yoğunluğa d̄şmek ve dikkatleri yormak tehlikesinden kaçınmak isterim. İkincisi, T̄rkiye Masonluğunun ilk yılları üzerine hazırladığım bu yazı ile, eğer - özellikle gen kardeşlerimize - Masonluk tarihimizi b̄t̄niyle incelemek merak ve isteğini telkin edebilirsem, kendimi mutlu sayacağım.

Yazıma kaynak olarak başlıca iki eserden yararlandım. Bunlardan biri, 1951'de bir heyet tarafından hazırlanarak forma forma çıkarılan ve o sıralarda T̄rkiye B̄ȳk Locası'nın yayınladığı M A S O N DERGİ-Sİ'nin ilâvesi olarak verilen (T̄rkiye'de H̄r Masonluk Tarihi) dir. Yararlandığım ikinci eser, Rahmetli B̄ȳk Üstadımız Kemalettin Apak Biraderin, plânlı bir derleme r̄n̄ olan, ayrıca çok isabetli tahlil ve yargı değerleri taşıyan (Ana izgileriyle T̄rkiye'deki Masonluk Tarihi) dir.

Her iki eserin de karşılaştırmalı olarak okunması sırasında, bir takım ayrıntılarda farklılıklar ḡze çarpmakla beraber, esaslardaki uygunluklarını hemen belirtmeliyim. Zaten amacım; b̄ȳk emeklerle ortaya konmuş olan bu iki eseri eleştirmeğe yeltenmek değildir. Doküman kıtlığı içinde daha ziyade şifahî menkulâta dayanan - zaten başka t̄rl̄s̄ de olamazdı... - fakat gerçekleri arayıp tesbit etme çabası ile kaleme alınmış bu iki eserin ikisi de T̄rk Masonluğu k̄t̄phanesinin paha biçilmez birer hazinesidir. M̄elliflerini ş̄kranla anmalıyız.

* * *

Lâle Devri'nde başlayan ve 1909 yılına yani İkinci Meşrutiyet'in ilânından bir yıl sonrasına kadar s̄ren d̄nemdeki Masonluğumuz ile 1909'dan bu yana Masonluğumuz arasında ilk belirgin fark şudur: Millî T̄rk Masonluğu ancak 1909'da kurulmuştur. Ondan nceki d̄nemde T̄rkiye'deki Masonik faaliyetlerde T̄rk Biraderlerimizin de etkileri ve fonksiyonları ḡr̄lmekte ise de, değişik stat̄lerle kurulmuş olan Locaların hepsi dış obediyanlara bağlı idiler.

Türkiye'de 1909 öncesi Masonluğunun, Üçüncü Ahmed'den başlayarak, onun halefleri olan padişahların tutumlarına ve türlü siyasî olaylara ve gelişmelere sıkı sıkıya bağlı bir seyri vardır

1717 Masonik Anayasası çerçevesinde, Türkiye'de ilk Mason Locası, padişah Üçüncü Ahmed'in son saltanat yıllarında kuruldu. Bunu Birinci Sultan Mahmud'un ve Üçüncü Sultan Selim'in saltanat yıllarında kurulan daha gelişmiş localar izledi. Sultan Abdülmecid devrinde ise, özellikle Kırım Savaşı'ndan ve 1856 Islahat Fermanı'ndan sonra, Türkiye Masonluğunda yönetici sınıfını da içine alan bir yayılma ve kökleşme hamlesi görüldü.

1909 öncesi döneminde kurulan Localar millî bir nitelik taşımaktaidiler. Bunlar -başta İngiliz ve Fransız olmak üzere- İtalyan, İspanyol, Yunan, Polonya ve Mısır büyük localarına ve süprem konseylerine b a ğ l ı olarak çalışıyorlardı. Yalnız İstanbul'da değil, Selânik, Yanya, Serez, Kayseri, Ankara ve İzmir'de de çeşitli yabancı localar faaliyetinde idiler.

Türkiye'de ilk Mason Locası, Osmanlı İmparatorluğunun başkenti, güngörmüş İstanbul'da kuruldu. Bu Loca Fransız obediyanına bağlıydı. Ağızdan ağıza aktarılmış söylentilere göre, Galata'da Perşembe Pazarında, Arap Camii yakınlarındaydı. Galata ile Azapkapı arasındaki semtte, XVIII. yüzyılda, Frenkler dediğimiz Lövantenler yoğunluk halinde idiler. Adı bile ne yazık ki bilinmeyen bu Loca'nın onlar tarafından kurulmuş olması akla yakın gelmektedir.

1720'de - Sultan Üçüncü Ahmed devrinde - Fransa'ya elçi gönderilen 28 Mehmed Çelebi, yanında, kethüdâ olarak, oğlu Said Çelebi'yi de götürmüştü. Bir yıl kadar Paris'te kalan baba-oğul, yeni fikir ve görüşlerle aydınlanıp uyanmış olarak İstanbul'a döndükten sonra, Said Çelebi, İbrahim Müteferrika ile Türkiye'de ilk matbaayı kurmuşlardı. İşte bu iki aydın genç, Said Çelebi ile İbrahim Müteferrika, Galata'daki Mason Locasına b a z ı arkadaşları ile beraber intisap etmişlerdi. Böylece, Said Çelebi, 1 numaralı Türk Masonu sayılmak şerefini kazanmaktadır. Bilindiği üzere, Said Çelebi, Sultan Birinci Mahmud devrinde, 1732'de İsviç'e, 1741'de Fransa'ya elçilikle gönderilmiş, Sultan Üçüncü Osman zamanında da, 1755'te, vezirlik pâyesi ile, beş buçuk ay sadrazamlık yapmıştır. Çelebizade Said Paşa adı ile Osmanlı sadrazamları arasında anılan ve 1761 yılında Maraş'ta mâder-i arz'a intikal eden bu zat, böylece, Mason Osmanlı sadrazamlarının birincisi olmak mutluluğuna da erişmiştir.

Bilinen ilk Masonlarımızdan biri de XIV. Lous'nin hakaretlerinden bîzar olarak, Üçüncü Ahmed zamanında Türkiye'ye gelen, İslâm dinini kabul eden ve devlet hizmetine girerek Mühendishane-i Berrî-i Hümayun'un temllerini kuran Kumbaracı Ahmed Paşa'dır.

Üçüncü Selim devrini yazan tarihçi Âsım Efendi, Tarih-i Âsım adlı eserinin bir yerinde -241'inci sayfasında- hüviyeti bizce meçhul fakat varlığı hiç bir kuşkuyla yer bırakmayan bir Türk Masonunun adını bir münasebetle vermektedir. Paragrafi a y n e n nakledeyim :

«Fî-zâtihi ahkâm-ı islâmiyyeye mübâlât eylemez mülhid ve bî'itikaad bir zındık kişver-i Frengistan'da **fermosonluk** ile sihr ve kimya şa'be-de makuulesi tahsil etmiş olan ve bil'âhare silâhşoran-ı hassaya il-tihak eden Hasan Ağa...»

İşte, tarihimizde Mason olarak ilk tescil edilen birader, kişiliği hakkında en ufak bir bilgi kııntısına bile sahip olmadığımız bu Hasan Ağa'dır. Tarihçi Âsım Efendi, yukarıda naklettiğim paragrafında, Hasan Ağa hakkında şöyle diyor :

«Aslında, İslâm dinini esaslarına saygı göstermez, dinsiz, itikatsız bir zındık olan ve Frengistan'da Fermasonluk ile büyük, simya (alşimi) bilgisi ve gözbağcılık gibi şeyler öğrenmiş bulunan Hasan Ağa..» Bu paragraf, görünüşte, Sarı Çizmeli Mehmed Ağa kabîlinden sayılacak bir Hasan Ağa'dan söz etmekte ise de, bizim için çok önemlidir. Çok önemli dir , çünkü, dolaylı fakat kesin bir biçimde, Türkiye'de o yıllarda Türk Masonlarının bulunduğu gerçeğini belirtmiş bulunmaktadır.

İstanbul'da Sultan Üçüncü Mustafa zamanında, Cenova Büyük Locası'na bağlı Saint Jean de Levant ve Sultan Birinci Abdülhamid zamanında da Polonya Büyük Locası'na bağlı Aurore de Tsarigrade localarının kurulduğunu Alman kaynaklarından öğreniyoruz. Üçüncü Selim devrinde ise, Fransızlarla dostluk ilişkilerimizin sıkılaşması, Türkiye'de Fransız obediyanına bağlı yeni yeni Locaların kurulmasına yol açmıştır.

Eski Mason üstadlarımızdan Yusufidi Birader'in kitaplığında bulunan ve 1874 tarihini taşıyan Risale-i Esrâr-ı Farmason adlı elyazması kitabın mütaalasından, Türkiye'de Masonluğun Kırım Savaşı'ndan sonra esaslı bir gelişme kaydettiği anlaşılabilir. Üç yıl süren Kırım Savaşı, gerçekten, Osmanlı - Batı yakınlaşmasını sağlamış, özgür düşünceli

aydınlarımızın Batı'dan birşeyler alma ve yurda getirme hususundaki heves ve cesaretleri bu dönemde daha da artmıştır.

Kırım Savaşı'ndan önce Londra'da elçi olarak bulunan Koca Reşit Paşa, bu görevi sırasında, orada Masonluğa intisap etmişti. Abdülmecid devrinde altı defa sadaret mevkiine getirilen bu vezir, Kırım Savaşı sırasında da sadrazam bulunuyordu. İstanbul'da İngiltere'yi temsil eden elçi L o r d Rading, o yıllarda Galata Kulesi civarında Bereketzade Mescidi karşısında, İskoçya Edimbourg Büyük Locasına bağlı bir loca kurmuştur. Bu locaya İstanbul'daki İngiliz uyruklularının ileri gelenleriyle beraber, Reşit Paşa'nın güvendiği İngilizce bilir bazı Türk aydınları da kabul edilmişlerdir. Yine Kırım Savaşı'nın sonlarında, 1856'da, Beyoğlu'nda, Etoile du Bosphore adı ile bir loca kurulmuştur. İngilizler tarafından kurulan locanın aristokrat bir nitelik taşımasına karşılık, bu Fransız locası, serbest meslek sahiplerinin yönetiminde, edebiyat ve güzel sanatlar erbabının da bir araya gelmelerini sağlıyordu. Bâbı Âli'de Osmanlı hükûmeti nezdinde hukuk müşavirliği yapan Louis Amiable Birader Etoile du Bosphore'un üstadı Muhteremi idi. Bu locanın ileri gelenleri arasında Tanzimat büyüklerinden Fuat Paşa da vardı.

Etoile du Bosphore, 1856'dan, İkinci Abdülhamid'in ilk saltanat yıllarına kadar, aralıksız çalışmış, Saray'ın artan baskısı karşısında, 1880 yılında kapanmak zorunda kalmıştır.

Fransızlara paralel olarak, Kırım Savaşı sonrası yıllarında, İstanbul'da İngilizlerin kurdukları localar arasında, Büyükdere'de kurulan Bulver Lodge, Beyoğlundaki kurulan Provincial Lodge ile Oriental Lodge bulunduğu gibi, Almanların Hambourg Büyük Locası'na bağlı Germania Zu Goldene Horn, Rumların kurduğu Areti Locaları da bu arada sayılmalıdır.

Sultan Abdül'aziz zamanında kurulan localar arasında bir tanesi var ki kurucularının yabancılar olmaması bakımından bir özellik ve önem taşımaktadır. Ermenice bir kelime değerinde kullanılan ve SEVGİ anlamına gelen S E R bu Loca'nın adı idi. Kırk yamalı bohçadan farksız Osmanlı İmparatorluğu mozayığının önemli bir azınlık topluluğu olan Ermeniler tarafından kurulmuştu. Avrupa'da öğrenimlerini yapmış, aydın Ermeniler, 1861'de kurdukları bu locaya Türk aristokrasiden bazı kimseleri de almışlardı. Abdül'aziz'in intiharından -ya da katledilmesinden- sonra iki ay kadar Sultan Beşinci Murad unvanı ile padişah olan Şehzade Murad Efendi de SER Locası'nın âmil üyelerin-

dendir ve 18. dereceye kadar yükselmiştir. Locanın Üstad-ı Muhteremi, uzun süre Türkiye'de kalmış olan İran elçisi Muhsin Han'dır. Muhsin Han, SER Locası'nı, İkinci Abdülhamid istibdadına rağmen, yıllarca ayakta tutabilmiştir. Loca, en sonunda, büsbütün artan baskılara dayanamıyarak, 1892'de dağılmak zorunda kalmıştır.

Meşrutiyet rejiminin kurulması yolundaki etkin çalışmaları ile Masonluk tarihimizde önemli yer tutan SER Locası'nda Nur ve Ziya'ya kavuşan Türklerin başlıcaları şunlardır : Abdül'aziz devrinde iki defa sadrazam olan Keçecizade Fuad Paşa, Hürriyet ve Anayasa şehidi Mithat Paşa, bize tiyatro ilgisini ve zevkini ilk getirenlerden, ilk defa başvekil unvanı ile Birinc Meşrutiyet hükûmetni kuran, Lehçe-i Osmanî adlı büyük sözlüğü ile ilk defa öz Türkçe kelimelere de sözlüklerde yer verilmesi çıkırını açan Ahmet Vefik Paşa, Abdülhamid devri sadrazamlarından Tunuslu Hayrettin Paşa, Sultan Reşad devri sadrazamlarından İbrahim Hakkı Paşa, Berlin sefiri Sadullah Paşa, vatan ve hürriyet şairi Namık Kemal, Ziya Paşa, Şinasi, Beşinci Murad'ın kardeşleri Şehzade Nurettin ve Kemalettin Efendiler, Sultan Abdülmecit ile Sultan Abdül'azizin ikinci mabeyincisi bestekâr Ali Haydar Bey...

Türkiye'de Masonik çalışmalar, İkinci Meşrutiyetin ilânından önceki dönemin son padişahı olan İkinci Abdülhamid zamanında da, bütün baskılara rağmen, sürüp gitmiştir. Halk ağzında Farmasonluk diye klişeleşen bu müessese, akla hayale gelebilecek her türlü kötülüklerin, komploların ve imansızlıkların ocağı sayılmıştır. Yerli ve yabancı, müslim ve gayr-i müslim bir çok aydın kişilerin karşılıklı tam bir hulûs, sevgi ve güven içinde, geceleri, kapalı yerlerde bir araya gelerek gizli toplantılar yapmaları, elbette ki Abdülhamid gibi vehim ve kuruntu kumkuması bir müstebit hükümdarı tedirgin edecekti. O-na gece uykularını kaçirtacaktı. Masonik ilkelerimizin istibdat rejimleri ile bağdaştırılacak bir tarafı yoktur. Özgürlük, Kardeşlik, Eşitlik eğer bir yerde baş tâci edilmişse orada istibdat, temellerinden sarsılır ve çok geçmeden yıkılarak tarihin karanlıklarına gömülür.

Şimdi, hem Kemalettin Apak üstadımızın (Ana çizgileriyle Türkiye'deki Masonluk Tarihi) adlı eserinde hem de - başlarında Mim Kemal üstadımız olmak üzere - bir heyet tarafından telif edilmiş olan (Türkiye'de Hür Masonluk Tarihi) adlı eserde yer alan bir belgenin metnini sunacağım. 18 Ekim 1310 (1894) tarihini taşıyan 3591 sayılı bu belge, Serkâtibii Hazret-i Şehryârî (Padişahın başkâtibi) Süreyya Bey

tarafından Zaptiye Nezaretine yazılmıştır. Belgenin dayanağı, padişahın Masonluk aleyhine sâdir olan iradesinin yetkili ve sorumlu makamlara duyurulmasıdır.

Yıldız Serây-ı Hümâyûnu

Başkitabet Dairesi (Adet : 5591)

«Bu akşam alaturka saat sekizde Beyoğlunda Rum Mason Locasında bir hayli âdem toplanarak her türlü konulara dair mübahaseler cereyan eylediği haber alınmış olup gerçi Mason cemiyetlerinin dâimî surette içtima etmekte oldukları malûm ise de bunların vazifelerini tecavüz eylememeleri için hükûmetçe dikkat olunması ve bu gibi rızâmız harici hallere meydan verilmemesi maslahat icabı olduğundan bu bapta fevkalâde dikkat edilmesi ve mezkûr Mason Locasında içtima edenlerin kimler olduğunun tahkik edilerek bildirilmesi Padişahımızın yüksek iradesi icabıdır. Olbapta emr ü ferman hazret-i menlehül 'emrindir.»

«30 Rebîül'âhîr 1312, 18 Teşrin-ievvel 1310 (1894)

Serkâtib-i Hazret-i Şehryârî Süreyya.

Hemen fark ediliyor ki Padişah iradesinin Zaptiye Nezaretine duyurulmasında kullanılan dil, hayli ihtiyatlıdır. Abdülhamid, bu iradesiyle, Mason'lara karşı köklü ve açık bir sindirme davranışı göstermemektedir. Masonlar arasında yabancıların bulunması, Mason localarının yabancı obediyanlara bağlı oluşları, onu ancak iki nokta üzerinde durmakla yetinmek zorunda bırakmıştır. Birincisi, Masonların kendi vazifelerini tecavüz etmemeleri; ikincisi, içtima edenlerin hüviyetlerinin öğrenilip Saray'a bildirilmesi...

İki aylık zoraki dramatik saltanatından sonra tahttan indirilerek 28 yıl Çırağan Sarayı'nda hapsedilen Beşinci Sultan Murad'ın Mason olması, İkinci Abdülhamid'in Masonlardan çekinmesinde ayrıca bir önemli sebeptir. Beşinci Murad'ın 1904'te ölmesiyle, Kızıl Sultan, her ne kadar bir kâbustan kurtulduğunu zannetti ise de, dört yıl sonra, 1908'de, ona z o r l a kabul ve ilân ettirilen İkinci Meşrutiyet'in nurlu meşalesini ellerinde tutanlar Masonlardı.

* * *

İkinci Meşrutiyet öncesi Masonluk tarihimizin, İstanbul'da kurulan ve çalışan localarla ilgili bölümünü özetlemiş oldum. Bu, aslında, bir özetleme bile sayılmayabilir, çünkü, konuya derinlemesine vakıf olan üstadlarımızın kolayca fark ettiklerinden emin bulunduğum bir çok boşlukları lie, derme çatma bir kopukluğu var bu yazımın.

Kaldı ki, aynı dönemde, İstanbul dışında - Rumeli'de ve Anadolu'da -

İmparatorluğun birçok kentlerinde de localar kurulmuştur. Bunlara hiç değinmedim. Bu taşra locaları üzerine ayrıca bir inceleme hazırlanmasını daha yararlı grömeteyim. Böylece, Masonluk tarihimiz üzerine, seri halinde araştırmalar yapılması gereği ortaya çıkmaktadır kanısındayım. S e r i araştırmaların plânı da kendiliğinden belirlemektedir: İkinci inceleme, İkinci Meşrutiyet öncesi Masonluğumuzun İstanbul dışında Rumeli ve Anadolu'daki faaliyetlerini kapsayabilir. Üçüncü yazı, İkinci Meşrutiyet'ten buyana 1934 uykusuna kadarki dönem üzerine olabilir. Dördüncüsü, eğer belgeler ve anılar toplanabilirse, 1934 - 1948 Uyku Dönemi'ni konu olarak işleyebilir. Bu uyku dönemini yaşamış olan eski üstadlarımız için, mümkünse heyet halinde çalışıp bu konuda bir eser yazmak, bence, yerine getirilmesi şart olan Masonik bir görevdir. 15 yıl, Türk Masonluğu, üstüne ölü toprağı serpilmiş olarak, uykuya dalmış görünüşü altında nasıl canlı ve uyanık kalabildi? Bunun özellikle genç Mason kardeşlerimizce öğrenilmesi gerekir. Bu 15 yıllık dönemi bütün lejandlarıyla öğrenmeliyiz. Yurdumuzdaki sosyal ve siyasal çalkantıların Millî Masonluğumuz için nasıl bir gelecek hazırladığını tahmin etmeğe çalışırken, aklımıza bir takım kötü ihtimalleri de getirmemek aşırı ve gafil bir iyimserlik olur. Eski üstadlarımız, nasıl 15 yıl, Türk Masonluğunu, uyku statüsü içinde alttan alta uyanık ve faal tutabilmişlerse, bizlerin de böyle muhtemel bir kader için idmanlı ve hazırlıklı olmamız gerekir. Beşinci yazı ise 1948'den bu yana Masonluğumuzun incelenmesine tahsis olunmalıdır. Altıncı bir inceleme de doğrudan doğruya ve yalnız İzmir Masonluğu üzerine olabilir. Aramızda, İzmir'deki Masonik çalışmalar konusunda kuşaktan kuşağa bilgi ve gelenek sahibi çok değerli üstadlarımız vardır. Hiçbirinin böyle bir görevden kaçınacaklarına ihtimal veremem.

Masonluk tarihimize ışık tutacak bu incelemelerin hepsi için dileğim, sağlam belgelere, samimî ve rötüşsüz anılara dayanmalarıdır. Bunun yanı sıra bütün kardeşlerimin duygularını dile getireceğine emin olduğum bir dileğim daha var O da, incelemelerini, Masonik parçalanmışlığımıza, bu cidden acınacak durumumuza son verebilecek bir çıkış yolu hazırlamağa yeterli nitelikte olmaları...

Bu gün, burada, ben değersiz kardeşiniz, serinin ilkinini sunmuş bulunuyorum. Başta da dediğim gibi, tek maksadım, Masonluk tarihimiz üzerinde kardeşlerimin ilgilerini tazelemek ve arttırmak, bu alanda onları çalışmalara, araştırmalara teşvik etmektir. Eğer bunu yapabildimse, kendimi, başarılı ve mutlu sayacağım.

DOLMABAHÇE CAMİİ

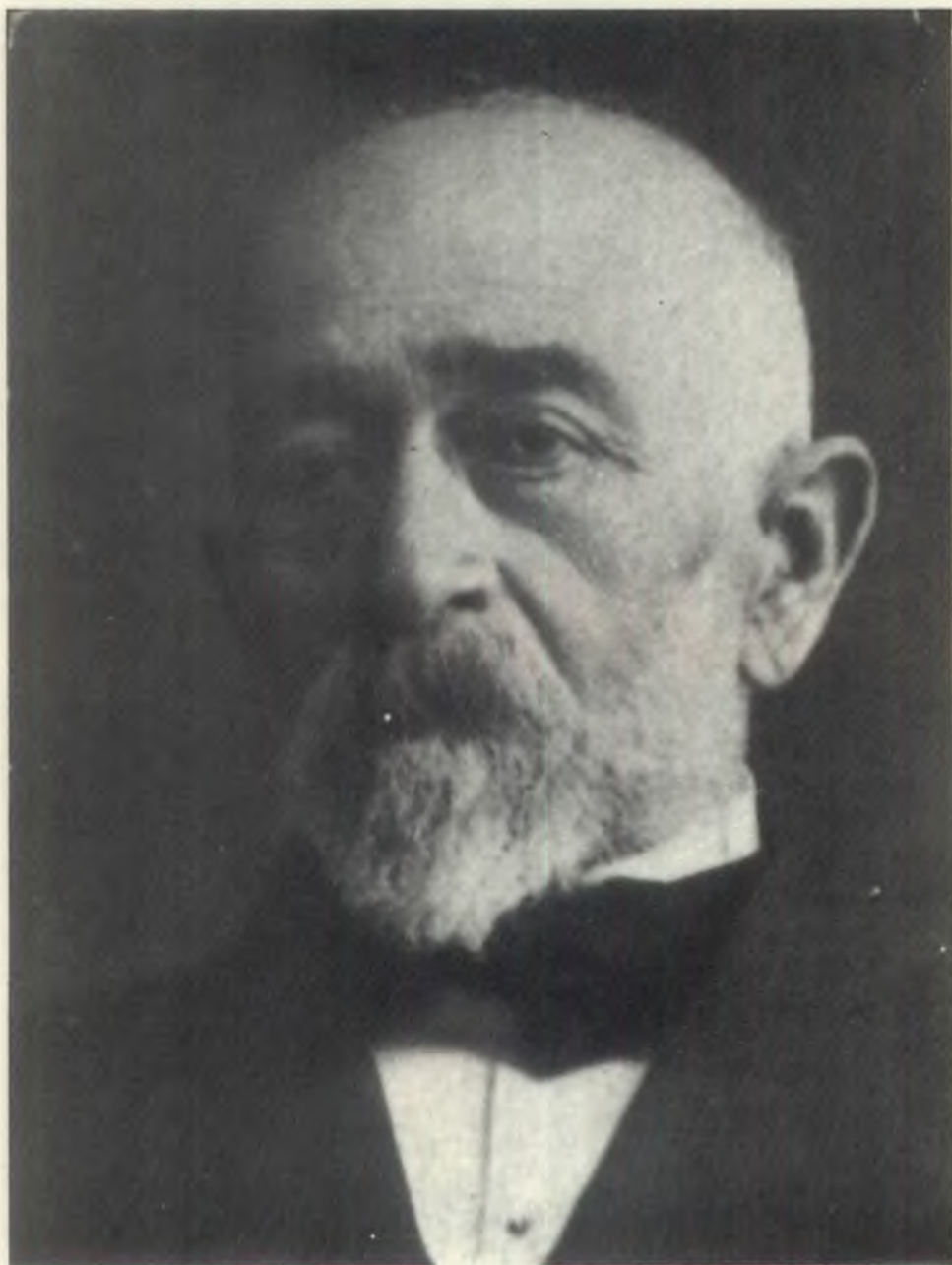
T.B.L.
ARŞİVİ

Foto : Şinasi BARUTÇU

ULUCAMİ (Adana)

Foto : Şinasi BARUTÇU

MEHMED ALI EREL B.

TANINMIŞ BÜYÜK MASONLAR

Mehmed Ali Baba

İbrahim HOYİ

Türk masonluk tarihinin büyük kişilerinden biri de hiç şüphe yok ki Mehmet Ali Baba (Erel) dir. 13. Eylül. 1853'de İstanbul'da Süleymaniye'de doğan ve 17 Aralık 1943'te seksen iki yaşlarında İstanbul'da ebediyet meşriğine göçen Mehmet Ali Baba büyük üstadımız, 1874'de Tıbbiye'den mezun olmuştur. Genç doktor Mehmet Ali, bir yıl sonra açılan yarışmayı kazanarak Fransa'ya gitmeğe hazırlanırken, Hersek olayının patlakvermesi üzerine, İşkodra hastanesi ikinci doktoru olarak vatan görevine koşmuş; Rusya Savaşına katılmış, yaralanmış ve müşir Veysel, Mirliva Hüsnü ve Arif Paşalarla birlikte esir düşmüştür. 1878'de yurduna dönen Mehmet Ali Baba, askerî hastahanelerde ikinci doktor olarak insanlık hizmetini sürdürmüş ve aynı yılda Kara Kuvvetlerinden Deniz Kuvvetleri kadrosuna geçerek deniz hastanelerinde ikinci ve birinci hekim olarak çalışmış; Deniz Şura'sı (Şurayı Bahriye), Deniz Sağlık Kurulu üyeliklerinde bulunmuş ve 1913 yılında emekliye ayrılmıştır.

Mehmet Ali Baba, Rusya savaşı esnasında müşir Eşref Paşa ve Hamdi Paşa tarafından bazı siyasi meselelerin çözümlenmesine memur

edildiği gibi, esirliği sırasında da büyük rütbeli memur, subay ve eranın sevklerinde, yaralı ve hastaların tedavisinde ve nihayet 1879 yılında Kafkasya'dan ayrılan müslümanların göç işlerine bakmakla görevlendirilmiştir.

Mehmet Ali Baba, bir yandan doktor olarak, önemli kişileri tedavi ederek nişan ve madalya alırken, bir yandan da eğitim alanında payına düşenleri sonsuz bir şevkle yapmış; 1875'te Darrüşafaka'da bir yıl fahrî olarak hayvanat dersi okutmuş; 1879'da, sırf kendi parası ile Cibali'de ilk defa olarak, ilk ve orta kız okulu açıp Maarif Nezaretine devretmiş; bunu, doktor Basri Bey'le birlikte kurduğu Numune-i Terakki adlı ilk, orta ve lise bölümlerini kapsıyan bir erkek okulu izlemiştir. Küçük bir çocuğu difteriden kurtarmak isterken bir gözünü kaybettiği Girit'te, Girit Maarif-i İslâmiye Heyeti üyeliğinde bulunmuş ve Hanya Mekteb-i Kebiri'nde öğretmenlik yapmıştır. Ruh yapısı itibari ile özgür düşünce ve eylemli bir kimse olan Mehmet Ali Baba, Meşrutiyet'in gerçekleşmesi uğrunda savaş veren vatanseverlerle aynı safta dövüşmüş ve bu çalışmaları jurnal edilerek 1880'de Girit'e sürülmüş, dokuz yıl sürgün hayatı yaşadktan sonra, 1899'da adadan ayrılan askerle birlikte vatanına dönmüştür. Kelimenin tam anlamı ile masonik ilkeleri bütün kalbi ile benimsemiş bulunan Mehmet Ali Baba, 1911'de yeniden kurulan Hilâli Ahmer (Kızılay)'ın kurucuları arasında yer alacak, Balkan Harbi sırasında genel müfettişliğini yapacak ve merkezin Ankara'ya nakline kadar da Genel Merkez ve Yönetim Kurulu üyeliklerinde bulunacak ve Himayel Etfal (Çocuk Esirgeme Kurumu)'nun meydana gelmesinde büyük çapta emeği geçecek ve nihayet seksen iki yıllık ömrünü hep hayır ve hasenata, hep doğruya, iyiye, güzele yönelmekle sürdürecekti.

Bu yolda hep kendinden vererek çaba harcıyan Mehmet Ali Baba son demine kadar, tüm bir dinamizm kaynağı olarak insanoğlunun mutluluğu için çalışmış, dostlarına bağlı, karşısında olanlara hoşgörü ile bakan, ülküdaşları ile el ve gönül birliği ile aynı hedefe gözünü kırpmadan yürümüş bulunan sağlam bir ruh ve kafa adamı; idealist bir savaşçı, üstün kişiliğini alçak gönüllülük zırhı ardında saklıyan müstesna bir tevazu anıtı idi.

Doktor olarak da, insanoğlunun ıstırabını yakından bilen ve ona şifa dağıtmak için imkânlarının her türlüüne baş vuran ve aşağıda vereceğimiz dörtlüğü ile yaşama felsefesini özetleyen Mehmet Ali Baba, bu gökkubbe altında manevî varlığını daima gönlümüzde duyacak,

toplumdaki davranışlarımızda bir destek olarak arayacağımız yüce bir insandı.

Elimizdeki tek belgeye bakarak 1872'de, yirmi bir yaşlarında henüz bir Tıbbiye öğrencisi iken masonluğa girmiş olduğunu tahmin ettiğimiz Mehmet Ali Baba, üyesi bulunduğu «Muhibbanı Hürriyet Muhterem Mahfeline» iki defa üstadı muhterem seçilmiştir.

Bir de, Güney Jüridiksiyon'una bağlı Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti ile 33 derecede çalışan Amerikan Masonlarının Yüksek Şûrasının 1923 tarihli raporunun 123. sayfasında Türkiye başlığı altında verilen bilgide Mehmet Ali Baba'nın masonik faaliyetlerinin doruğundaki mevkiini öğrenmiş blunuyoruz. Bu raporda şöyle denilmektedir :

«Türkiye Süprem Konsey'i, son olarak, 1915 tarihli sicillerimizin Süprem Konseyler listesinde yer almış bulunmaktadur. Buna göre, Sakakini Bey Birader ilerde yapılacak toplantı tarihine kadar Başkan Vekili olarak görevli ve evrak, kayıtları v.b. tasarrufunda bulunduğu anlaşılmaktadır. Vaki soruşturmama karşılık, aldığım 22 Şubat 1933 tarihli bir mektupta, Yüksek Âmir Hâkim Prens Aziz Hasan'ın 1 Haziran 1912'de Şûra'dan çekildiği ve Büyük Âmir Hâkim Kaymakamı Sakakini'nin, pek münevver ve pek muktedir Mehmet Ali Biraderin Büyük Âmir Hâkim seçildiği 25 Aralık 1912 tarihinde bu vazifeye baktığı ifade edilmektedir. Bu Yüksek Şûra, Savaş (I. Dünya Savaşı) esnasında ancak aralıklı olarak çalışmış ve Mütarekenin imzalanması üzerine yeniden seçim yapıp Mehmet Ali Birader 33° Büyük Âmir Hâkim ve J. Sakakini Birader de Büyük Kâtip olarak seçilmişlerdir. Sakakini Birader dah sonraları İstanbul'dan ayrılarak, Mısır'da yerleşmiş ve Büyük Kâtipliğe J. Suhami Birader getirilmiştir.»

Mehmet Ali Baba'nın Büyük Âmir Hâkimlik yaptığı gerçeğinin ışığı altında, İtalyan asıllı Sakakini Biraderin sonraları, onunla beraber çalışmış olması keyfiyeti, bizde Mehmet Ali Baba'nın bir İtalyan Locasında tekris edilmiş bulunduğu izlenimini uyandırıyor. Nitekim, Fin-del'in «Geschichte der Feimaurerei (1878)» adlı eserinin 665. sayfasındaki şu satırlar, bu tahminimizi -yetersiz de olsa- kuvvetlendiriyor:

«Türkiye'de ilk Localar 1838'de açılmış, fakat taassup ve ilgisizlik nedeni ile çalışmalarını sürdürememiştir. İstanbul'da Fransızların Grand Orient de France adlı iki, İngilizlerin iki; bir Alman bir İtalyan ve bir de Rum Locası bulunmakta idi. 1869'da, İzmir'de Sir Henry Bulwer'in başkanlığında bir İngiliz—Türk Locası açılmıştı. Lâkin, bütün bu locaların hepsi de daha sonra kapanmışlardır.»

Sultan Murat V. ile de yakın arkadaşlığı olduğu bilinen Mehmet Ali Baba'nın «Masonlukta Kanaatlerim» başlığı altında yaşam felsefesini özetliyen dörtlüğünü aşağıda verirken, Türk masonluğuna büyük hizmetleri dokunmuş bu seçkin ve değerli kardeşimiz hakkında tamamlayıcı bilgi ve belgeler sağlayamamanın üzüntüsünü de belirtmekten kendimizi alamamakla beraber; bu hususta bize yardımcı olan kızları Sayın Prof. Sara Akdik ile «Muhibbanı Hürriyet» Muhterem locasının 25. kuruluş yıldönümünde Üst.: Muh.: bulunan Salim Ahmet Çalışkan kardeşimize de şükranlarımızı ifade edeceğiz.

Masonlukta Kanaatlerim

Âkil ve Sâbir ol et müsamaha kindar olma sakın
İlim ve irfanınla tevekkül et hakkı görmeğe bakın
Hâdimi insaniyet ol çalış bırak kibrü gururu
Semereyi mesaiye aldanma tefahürden kaçın.

Türk masonlarının çalışma ve gaye hedefleri arasında millî şuur ve vahdet konusu, bunların tekevvün şartları; gelişmeleri ve millî alandaki hedefleri

Pınar Muh .: L.: ında tertip edilen panel toplantılarında F. Çeltikçi B. in konuşmasından alınmıştır.

Önce şu hususu belirtmek istiyorum: masonlar durmaksızın hakikatın araştırılmasıyla meşguldürler. Hakikatı ararken daima göz önünde bulundurulmuş husus insanın sulh ve sükûn içinde yaşamasıdır. Bu gayeye ve hedefe ulaşmak için, kuruluşunun ilk günündenberi spekülâtif masonluk bir takım prensip ve düsturlar aramış ve bunları bütün dünya masonları arasında yaygın bir hale getirebilmek için çalışmıştır. Spekülâtif masonluk dünya üzerinde yayıldıkça, her girdiği memlekette, o memleketin örf ve âdetlerine saygılı olmuş ve bazı değişmez diye bilinen esaslar dışında, hakikatın araştırılmasına yardımcı olarak mahallî yasaları, töreleri, kaide ve müşterek kavramları masonluk camiası için makbul esaslar, ilkeler ve düsturlar olarak görmüştür?

Dünya masonluğu için müşterek olan esaslar, hepimizin bildiği üzere meşhur Anderson nizamnamesinde kaydedilmiştir. Kardeşlerimiz bunları bir kere daha gözden geçirmek isterlerse masonik edebiyata müracaat edebilirler. Pratik bir yol olarak da Mimar Sinan dergisinin 4 ve 5 inci sayılarında bizzat bizim yaptığımız tercümeyle müracaat edebilirler.

Mükellefiyetler diye adlandırılan kısmında, Anderson nizamnamesi masonların imanlı kişiler olduğunu kesin bir şekilde belirttiikten ve localarda din ve siyaset üzerine münakaşalar yapılmasını açıkça men'ettikten sonra, bunların dışında her konu üzerinde müzakere bulunabileceklerini kabul etmiştir. Böylece iki buçuk asırdan beri Anderson mükellefiyetlerine sadık kalan masonlar bazı esaslar üzerinde mutabık kalmışlardır. Bunların başında Kardeşlik, Eşitlik, özgürlük ile müsamaha ve tesanüt kelimeleriyle belirtilen mefhum veya düsturlar bulunur. Bunlar bir çok memlekette hemen hemen bizdeki anlamlarıyla tatbik edilmektedir. Ancak, masonluğun gaye ve hedefleri yalnız bu ilke ve düsturları uygulamaktan ibaret değildir. Hatta daha ileri giderek diyebilirizki, masonlar devamlı şekilde hakikatın araştırılması ile meşgul buldukları zaman hakikatı sadece mücerret bir mefhum olarak kabul etmekle yetinmezler. Masonlar, sembolik olarak kullandıkları «ham taşı yontma» değimiyle ferd ve cemiyet için faydalı olabilecek neticeleri aradıklarını ifade etmektedirler.

Ham taşı yontarak ideal mabede malzeme hazırlayan masonun sosyal bünyedeki hedefi nedir?

Operatif masonlar, genellikle dinî yapıtların inşasında çalışırlardı? Ortaya koydukları eseri Kainatın Ulu Mimarına ittihaf ederlerdi. Fakat onu insanlara teslim ederlerdi. Yapılan eserin hemen her köşesinde ileri nesillere intikal etmesini arzuladıkları mason ideallerine müteallik işaretleri görmek mümkündür.

Eski masonların bize bıraktıkları eserlerle bizlere hatırlatmak istedikleri husus, insanlığın hayrına olan çalışmalarda daima en iyi, en doğru, ve güzeli aramak ve onları örnek alıp ferdin bilgi hamulesini genişleterek toplumun refah ve saadetini temine yarayacak şartları tesbit etme keyfiyetidir. Bunu yaparken, cemiyeti teşkil eden fertlerin cehalet, taassup ve ihtiras halleriyle durmaksızın mücadele etmek, batıl olan her türlü kanaatin bertaraf edilmesi için çalışmak ve bir çok hallerde hakikatın izafi olduğuna dikkat ederek ferdin ve do-

layısıyla toplumun huzurunu bozabilecek eylemlere yol açmamaya dikkat etmek gereklidir.

Mason bu maksatla samimî olarak gayret sarfederken şüphesiz bütün insanlığı düşünmektedir. Ancak bu düşüncenin başında ve en kesif haliyle masonun içinde bulunduğu yakın çevre önde gelir. Bu yakın çevrenin Vatan olduğu izahtan varestedir. Bu itibarla her masonun önce millî bünye içindeki çalışmalarını düzenlemesi gerekir.

Bu esastan hareket edince, Türk masonunun aradığı hedefler her şeyden evvel Türk toplumunun refah ve saadetiyle ilgilidir. Bu hususta göze alınması gereken çalışmalar ve gayretler ortada dururken, dünya masonluğu adına spekülâtif araştırmalara koyulmak, ödevlerin sırasını değiştirmek olur.

Türk milleti bu topraklar üzerinde 900 yıldanberi yaşamaktadırlar. Giriş, yerleşme, gelişme, itilâ ve inhitat devirleriyle beraber bu süre içinde, Yalçın Sebük kardeşimizin hesabına göre, otuz altı nesil yaşamış bulunmaktadır. Birbirini takip eden bu nesiller bu topraklardan karakterlerinin cevherini alırken bu topraklara da kendilerine mal olan bu karakterin damgasını vurmuşlardır. Böylece bu 900 yıllık müşterek hayat fertlere müşterek özellikler kazandırmıştır. Sosyolojik görüşlere göre bunlara Türke has millî şuur, kolektif ruh, millî vicdan gibi isimler verilmektedir. İşte bu millî vasıflar bir milleti millet olarak yaşamağa sevk eder ve bakayı sağlar.

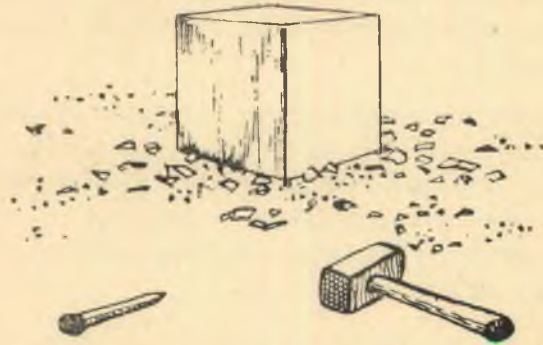

Hiç bir topluluk statik bir hayat düzeni içinde kalamaz. Gelişen milletlerin karakteristik vasfı dinamik olmalarıdır. Daha doğrusu bu onlar için zorunludur. Gelişmiş memleketler bu dinamizmi tabiatlarına sokmasını başarmış memleketlerdir. Gelişme halindeki ise buna bağlanmalıdırlar. Bunu biz masonlukta terakki sever olma sözüyle ifade etmekteyiz. Türk milleti için dinamizm ve terakki severlik beka ve devamlılığın şartıdır.

Türk milletinin atavik diyebileceğimiz efendilik, civanmertlik, zayıfa yardım etme davranışları ile ağır başlılık gibi vasıfları sözünü ettiğimiz dinamizmi önleyecek vasıflar olmasa gerektir. Bil'akis bu güzel hasletlerle hakikatın araştırılmasına girişecek olursak, elbetteki yanlış ve batıl görüş ve kanaatlere düşmeden objektif hükümlere yönelmek mümkün olabilir.

Türkiye bir çok sıkıntılı devirlerden geçmiş, olaylardan pek çok ders-

ler almış insanların memleketidir. İlk defa Türkiye 50 yıla yaklaşan bir süre için bir sulh devri yaşamaktadır. Bu elli yıllık devre içinde nüfus artmış çeşitli ideolojiler cemiyete girmiş ve çeşitli yönlerde hareket temayülleri belirmiştir. Maddî ihtiyaçların yanında, belirli fikir ve kanaatlere karşı duyulan sempati veya antipati halleri, sözünü ettiğimiz millî şuur ve vahdet konusu üzerine yeniden eğilmeyi ve asgârî müşterekleri yeniden tesbite çalışmayı gerekli kılmaya başlamıştır. Bunların iyi yönde gelişmelerinin yerleşip kökleşmesini aramak, kötülerini ayırt ederek zararlarını önleme çarelerini düşünmek, bence konumuzun esasını teşkil etmektedir.

1. Evvelce alınan karar gereğince Türkiye Büyük Locası 14.11.1970'de olağanüstü bir toplantı yapmış ve mevcut anayasa yeniden tanzim ve tedvin edilmiştir.

Yeni tasarı genellikle anglosakson obediyonlarınca kullanılan nizamnamelerden mülhem olduğu anlaşılmaktadır. Bu konvanda kabul edilen yeni Anayasanın «Constetutions» Türk Masonluğuna hayırlı olmasını temenni ederiz.

2. İngiltere Büyük Locası Türkiye Büyük Locasını tanımaya ve dostane münasebetlerde bulunmaya karar vermiştir. Bu karar İngiltere Birleşik Büyük Locasının 9. Eylül. 1970 tarihindeki üç aylık genel toplantısında oy birliği ile alınmıştır.

İngiltere Büyük Locası herhangi bir Büyük Locayı muntazam kabul edebilmesi için bu Büyük Locanın kuruluşunda ışığın İngiltere Büyük Locasından veya ondan daha önce ışık almış bir Büyük Locadan almasını şart olarak ileri sürer. Bugüne kadar, İngiltere Türk Masonluğunun menşeinin gayri muntazam kaynaklara dayandığı şüphesi içinde idi. Halbuki Türk Locaları parlentlerini muntazam teşekküllerden almış ve onlar bir araya gelerek ilk Millî Türk Büyük Locası kurulmuş idi. Sanıl-

dığı gibi İngilterenin 1876'dan sonra dostane münasebetlerini kestiği G. O. D. F. in Meşriki Azam'ın kurulmasında bir rolü olduğu ispatlanmamıştır.

Bu hususta Mimar Sinan daha etraflı bilgiler elde ederek okurlarını tenvire çalışacaktır. Bu gün bildiğimize göre, İngiltere Büyük Locasına gönderilen bilgiler arasında ilk Millî Türk Obediyansının kuruluşunda kurucu olan Locaların adları bulunmaktadır. Konuyu inceleyenlerce bu locaların İngiltere listelerinde kayıtlı olduğu görülmüştür. Bu günkü haliyle Türkiye Büyük Locas 1909'da resmen kurulan ilk Millî Büyük Locanın da devamı olduğu kabul edilmiştir.

Bu müşahedeler ve mülahazalar İngiltere Büyük Locasınca tanınmamızı gerçekleştirmeye yeterli olmuştur.

Bu suretle Türk Masonlarının daima istedikleri bu tanıma ile, Türk Masonluğu bundan sonra daha rahat ve emin bir çalışma devresine girmiş olacaktır. İngiltere Büyük Locası Büyük Kâtibinin bu önemli haberi bildiren 11. Eylül. 1970 tarihli mektubu Büyük Üstadın mesajı ile birlikte bu sayımızın başında yayınlamış bulunuyoruz.

Hepimiz için kutlu ve mutlu olsun!

The Social aspect of Mevlana Celalettin Rumî

By: Dr. Sırrı ALIÇLI

In the study of the main outlines of the social aspect of Mevlâna, it is necessary to comprehend fully his humanitarianism as well as his social views on the interrelation of individuals and communities. It is essential in this connection to recognize the limits of wisdom, and to understand and to be able to evaluate the said limits by means of our feelings. It is only in the measure of being able to carry out this evaluation by means of our feelings that we are human and happy. If these feelings of ours do not function properly, or if our ability to comprehend them is non-existent or weak, we are doomed to remain primitive and our actions take on a reactionary tint, because we are unable to encompass the humanitarian outlook which is the fruit of wisdom. That is wherein to my mind the characteristic of Mevlâna resides. In Mevlâna, the human being is directed at social development

by means of the social structure and of intellect and comprehension. We can therefore say that Mevlâna's views on humans and on humanism transcend the 13th century and go even beyond the 20th.

Leaving aside the publications thereon in Turkish, and considering briefly only those in foreign languages, we see that there are a considerable number of publications to date in English, in French, in German, and partly in Italian, followed later by similar publications in the U. S. A., to say nothing of a great many translations from Turkish. For example, Maurice Barres, a died-in-the-wool French Catholic, has this to say in one of his writings: «No human foot more commanding than Mevlana's has ever trod the earth... The lives of none of the human beings, that I consider divine and harbingers of desire, love, and light, can be compared with that of Celalettin Rumi. After

harmonizing myself with his Derwish songs and dances, I have become aware of the lack thereof in a Dante, a Shakespeare, a Goethe, and a Hugo.»

And in 1923 Barron Caré de Vaux has this to say: «Mevlana, who managed to switch on the current of esthetics, based on various combinations of science and of art, laboured greatly at true science. He comprehends, understands, and differentiates, but never remains tied to appearances. He concentrates on the smallest particle of matter, and without remaining on the surface of science, plunges into its depths.»

In order not to treat the subject at great length, I will not dwell on a great many know Western authors, and wish only to state briefly that since 1908 Turkey has begun to turn to the West and that in the era of the Turkish Republic, founded in 1923 after the War of Liberation of 1919-22, there has been development in this field through the efforts of the great Atatürk, and a great many articles and books have been written on Mevlana. We see from these publications both in the West as well as in the East that Mevlana, as a social being in every sense of the word, calls on all men to unite around a single idea, and invites them to fusion without any dif-

ferentiation of religion, sect, race, or sex. He thus accepts all religions as a divine attribute of human creation, and with due consideration of the evolutionary character in the development of religions during the period since primitive times, considers that it is a prerequisite of Divine Intellect for all the religious and even for the irreligious to unite as one man around a single God. Consider his following views on this :

«Mohammedans, I have no way of knowing myself. I am neither a Chrystian, nor a Hebrew, nor a fire-worshipper, nor a Mohammedan. I am neither of the East, nor of the West, neither sublime, nor base. I am neither an element of nature, or a revolving planet, neither of the earth, nor of water. I am neither of the world nor of the heavens, nor of the sun. I am neither an Indian, nor a Bulgar, nor a Saxon, neither of the land of Irak, nor even from the soil of Horasan.»

I think that these words clearly indicate the universality of Mevlana. Consider the following verses that seem to declare that there is no difference between religions: «Whatever you may be, come join us, whether you be Magian or pagan, come anyway. Our hearth is not the convent of despair. Even if you have broken your vows a hun-

dred times, come anyway». With these words, Mevlana seems to acquire even greater depth and addresses himself to the individual as a single person -to the person who is the source of love and of goodness only, without excluding even him who does not believe in only one God - to the human being who fosters love in his heart. Thus Mevlana stands out, 695 years ago, as the founder of the United Nations, and calls on all men to believe in his fellowmen, to love them, who are God's creatures, as he loves himself, and to look upon them as his brothers.

We cannot separate these humanistic views from the social aspect. Mevlana has this to say about fusing these two aspects:

«Come here, come closer.

How much longer is this strife to continue?

«Where will this conflict, this battle lead? Look, you are I and, I am you.

«What is this dispute all about? Why does light flee from light?

«Why do we thus see the single as duality, humped over under the blue skies?

«See, we are all mature people, - Why have we thus become cross-eyed?

«All of us are a single pearl, our heads and minds are one.»

I do not think there is any need to elaborate this clear declaration. This great man, wishing to save humanity from destroying each other, declares that we are all of the same kind, that we are all each others' equals and replicas, that this duality in the views of these luckless ones, that cannot become reconciled, is no more than the outer aspect of humanity, and cries out against this faulty attitude as follows:

«Know thyself, give up your egotism, and stay away from it.

«United with other men, you are a treasure, an immense ocean».

We understand from this that once a man is united with his fellowmen, the whole world becomes united. As Mevlana thus enters the field of human love, he draws attention to the fact that man has been created as a social creature, attempts to pour man into the ocean of mutual love, considers this the basis and foundation of all divine religions, and concludes that once man has been immersed in that ocean, it is the end of all strife and of all wars. On this subject we find Mevlana going even as far as addressing the following plaint to God:

«If only the good are to hope for your mercy,

«From whom should the bad expect relief, Oh God?

«If you accept only the innocent, to whom should the guilty appeal?»

These words, transmitted by Omar Hayyam, express in a manner befitting man that human beings are social creatures of God. Consider his following utterance also:

«Brethren, brethren, do not be influenced by a force or even by a virtue. Ask that your hearts be opened only by feelings that express man. Love each other, and never forget that your enemy, who is none other than ignorance, is lying in wait».

He thus expresses the thought that the arch enemy of man is not man, but ignorance. He further points out that the perfection and development phases of man are without limits, and that human beings must be tied to each other in order to be able to attain humanistic verities. His following quatrain clearly defines his views on the social creature, and demonstrates magestically the value he places on freedom:

«I will always strive for you to have a bite, to own a piece of land, to have a roof over your head, but I will never sell my freedom to slavery, even if hell freezes over.»

And now, here is an example of his view on the community, a view that was expressed seven centuries ago and is still valid today.

«The shepherd is he who is worthy of his herd.»

It is redundant to note here that the words «shepherd» and «herd» refer here to the one who governs and to the governed. If the one who governs is not a man, worthy of the governed and comprehending of their material and moral existence, it means that there is an open conflict. In a case like that the community cannot rescue itself from backwardness and from lack of development.

If the shepherd, worthy of the herd, tries to realize the future as well as the social characteristics of the community, that community will always develop and advance on the road of progress and betterment, and will thus be able to attain social justice through continued effort. Mevlana has this to say on the same subject:

«The sheep spend their time grazing in the meadow, but the shepherd has to watch over him. The shepherd is the guide and responsible for his flock.»

When we look around us, we perceive that the «shepherds» of a great many nations of both

yesterday as well as today have remained at individual levels and not attained humanistic ones. And Mevlana has this to say on that subject:

«Even if you empty the ocean into a thimble, it can contain no more than its capacity».

Man has to traverse all these phases, and be able to find the means of loving, respecting, and helping each other, before he can become a social creature. It is only thus that Man can attain his humanity.

The great French thinker Montesquieu, who I believe died 482 years after Mevlana, says the same thing in his statement that «every nation acquires the government it deserves».

If we have not been able to transmit these thoughts of Mevlana to the civilized world, the fault lies with us. Ever since the sixteenth century the Turkish governments have deviated from the path of Mevlana, and we have done all in our power to bring about regression in our community. The only exception to this harsh judgment is constituted by the twenty years' rule of our great Atatürk.

The following words, addressed by Mevlana to the Seldjuk ruler in Konya about shepherds and flocks, indicates how important he considered the social aspect of the subject:

«What can I say to you? They told you to be a shepherd, whereas you turned into a wolf. They told you to be a guardian, whereas you turned into a thief. The Creator made you a king, whereas you turned into a devil.»

In another interview with the Sultan, Mevlana had this to say to him:

«Fulfil your duty on earth as a human being. This duty is to walk like a horse and to be diligent like an ant, and not to burden the backs of the people like a dead man in a coffin.»

In short Mevlana, in his capacity of a Mohammedan, as well of a thinker, who considers the bases of the other religions similar to that of Islam, and accepts that the bases of all religions undergo changes with time, invites all men, and even atheists, to help each other, and to be good and social human beings, and postulates that the primary condition for this is that those governing the communities have to be good shepherds.

I wish to close with the following words of Mevlana, that constitute his essence:

«I was raw, I was cooked, and I turned into ashes».

1974 yılında yayınlanmıştır. 1974 yılında yayınlanmıştır.

1974

